

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 22 października 2019 r.

Poz. 5204

UCHWAŁA NR IX/166/2019 RADY MIEJSKIEJ W KOSZALINIE

z dnia 19 września 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2019- 2023

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506, poz. 1309) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, poz. 2245 oraz Dz. U. z 2019 r., poz. 730), Rada Miejska w Koszalinie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się *Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019 – 2023*, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Koszalina.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Koszalinie

Jan Kuriata

Załącznik do uchwały
Nr IX/166/2019
z dnia 19 września 2019 r.

MIASTO KOSZALIN

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

na lata 2019 - 2023

Koszalin 2019

Waldemar Grzegorz W I T E K
Pracownia Dokumentacji Konserwatorskiej
70-376 Szczecin, ul. 5 Lipca 19/3
kom. 502-304-462
e-mail: witek.verbum@wp.pl
NIP 852-107-33-07 REGON 812057603

**MIASTO
KOSZALIN
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE**

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI**

na lata 2019 - 2023

Opracowania:
VERBUM Waldemar Grzegorz Witek
Maria Witek

Koszalin 2019

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 4
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 6
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 7
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalina	s. 16
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalina....	s. 42
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalina ustanowienia prawne	s.61
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Miasta Koszalin	s. 64
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalina	s. 88
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina	s. 96
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 106
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 107
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 108
Załączniki	s. 113

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Miasta Koszalin poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina na lata 2019 – 2023

opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Koszalinie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

W przygotowaniu niniejszego opracowania - programu - korzystano z: „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku¹.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację dotyczącą aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i miasta. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym. Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020 dla Województwa Zachodniopomorskiego².

W województwie zachodniopomorskim, na dn. 31.12.2018 roku, uchwalonych było 55 GPOnZ, co stanowi 49 % w skali całego województwa.

¹ Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

² Uchwała Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r.

Główne materiały wykorzystane w tworzeniu programu:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2017 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, RBGZ WZ, 2010 r.
3. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020
4. Aktualizacja „Studium zasobów i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego. Dziedzictwo i krajobraz kulturowy. Projekt ochrony. oprac. BDZ, 2009 r.
5. Wytyczne i zasady zagospodarowania w obszarach kulturowo-krajobrazowych (wyodrębnionych w „Studium zasobów i stanu zachowania wartości kulturowych...”), oprac. BDZ 2010.
6. Program Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin na lata 2014-2018, oprac. VERBUM Szczecin 2013.
7. Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin na lata 2014-2018.
8. Zasób archiwalny WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych, karty cmentarzy, dokumentacje parków
9. Opracowania studialne – strona www. UM Koszalin.
10. Bieżąca konsultacja z UM Koszalin.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza wójt (burmistrz, **prezydent piasta**).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Wójt (burmistrz, **prezydent miasta**) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**
- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Reasumując - podstawowym celem sporządzenia i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (*art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP*).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawą oozionz 2003”** (Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.)³ wraz z aktami wykonawczymi⁴, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Podstawowym aktem wykonawczym jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011, nr 113, poz. 661).

Przedmiotem ochrony i opieki jest **z a b y t e k**, którego definicja według art. 3 „ustawy oozionz 2003” brzmi:

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- **zabytek nieruchomy** – *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek ruchomy** – *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek archeologiczny** - *zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- **historyczny zespół budowlany** - *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*

³ Ilość aktów zmieniających ustawę: 22. Poprzednie akty jednolite ze zmianami: t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446, z 2017 r., poz. 2187).

⁴ Ilość aktów wykonawczych do ustawy: 122.

- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **ołoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ożionz 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 574 i 1669),,
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ochronie zabytków i zabytków kultury ruchomej”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r, poz. 1945, z późn. zm.) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o ochronie zabytków i zabytków kultury ruchomej”. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o ożionz 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Według art. 18 ust. 1. „ustawy o ożionz 2003” ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Według art. 18 ust. 2. „ustawy o ożionz 2003” w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnia się ochronę zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustala się rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu;

- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków nieruchomości i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19 ust. 1 i 1a „ustawy oozionz 2003”

w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy.

Zgodnie z **art. 21 „ustawy oozionz 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne. Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy oozionz 2003”** wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ) nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy oozionz 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych („ustawa oozionz 2003”, art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego („ustawa oozionz 2003”, art. 19, ust. 1, pkt. 2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !!

Zmiana „ustawy oozionz 2003” - z 22 czerwca 2017 r.⁵ w zakresie art. 81 ust. 1: wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący

⁵ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ochronie zabytków 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.
Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczo-doradczy. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniotawczy.
2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.
Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczy.

Zmiany w „ustawie o ochronie zabytków 2003” przeprowadzone w latach 2017-2018.

W 2017 roku uwzględniono zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),

- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60),
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych - do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 uoozionz).

Powołany został (art. 83b uoozionz) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 ust. 1. uoozionz)**. Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), **w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;**
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669);

- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2018 poz. 994 z późn. zm.)

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleń cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

INNE uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- 1) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.) z aktami wykonawczymi;
- 2) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2018, poz. 1202 z późn. zm.);
- 3) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2018 poz. 799) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań

- i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
- 4) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2018, poz. 1614 z późn. zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
 - 5) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2018 r., poz. 121 z zm.);
 - 6) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1983 z późn. zm.);
 - 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2018 r., poz. 450 z późn. zm.);
 - 8) Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2018 r., poz. 2081 z późn. zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
 - 9) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, **tzw. ustawa krajobrazowa** (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Nowa ustawa nakłada na władze samorządowe nowe obowiązki, m.in w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego. Na podstawie nowych przepisów samorządy gminne uzyskały kompetencje do wprowadzenia uchwały w sprawie lokalizacji reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń.

Uchwała reklamowa nie jest obowiązkowa – to od gminy zależy, czy ją sporządzi. Ustalenia dotyczące reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń nadal będą wówczas obowiązywać, jeżeli zawierają je uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Regulacje miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy i przyjętych na podstawie art. 15 ust. 3 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym”, w brzmieniu dotychczasowym, obowiązują do dnia wejścia w życie uchwały reklamowej.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALIN

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów

zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie

jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- ❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy** przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współdziałanie społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- ❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE** (*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

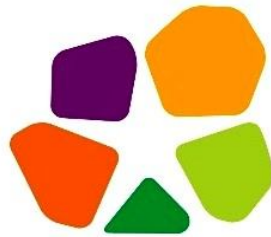
Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

- ❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii,

kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi. Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Uchylone

- **STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020**
(przyjęta Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., M.P. 2012 poz. 882).

Przyjęte

- **STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 (z perspektywą do 2030)**

Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., M.P. 2017 poz. 260.

W zapisach nowej Strategii w punkcie „4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO)”. Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

Zmienione

- **KONTRAKT TERYTORIALNY DLA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO** (podpisany 12.11.2014 r.) – z aneksem nr 2

W wyniku negocjacji strona rządowa i strona samorządowa ustaliły zmiany Kontraktu Terytorialnego. W dniu 5 maja 2017 r. projekt aneksu został zaakceptowany przez Radę Ministrów, a 23 maja 2017 r. przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała ZWZ Nr 816/17). Główne zmiany Kontraktu Terytorialnego Województwa Zachodniopomorskiego wprowadzane aneksem nr 2 dotyczą rozszerzenia i uszczegółowienia listy projektów kluczowych dla rozwoju regionu i państwa w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego, ale także innych obszarów m.in. ochrony zdrowia czy gospodarki niskoemisyjnej.

Utrzymane

- **KRAJOWA POLITYKA MIEJSKA** (uchwała RM Z 20.10.2015 r.)
- W dniu 31 grudnia 2017 r. upłynął termin obowiązywania **KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017**. Nie został uchwalony krajowy program na kolejne lata.
- ★ **KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030**
– w grudniu 2018 r. w Warszawie otwarto konsultacje społeczne projektu nowej strategii; w 2019 r. planowane są spotkania konsultacyjne w 15 (piętnastu) województwach. Prace prowadzi Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju⁶.

⁶ <https://www.mii.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarządzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

★ **NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2013**
z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020
(przyjęta przez RM w 2005 r.)

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele częściowe uznano m.in.:

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych;
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury.

Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano program wdrożeniowy: **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”** z priorytetami :

- 1) rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych;
- 2) rozwój instytucji muzealnych;
- 3) ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju;
- 4) ochrona zabytków archeologicznych;
- 5) tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego;
- 6) ochrona zabytkowych cmentarzy.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami częściowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

W dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy uwzględnia się:

➤ **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI, zwany dalej „KPOZionZ”**

(przyjęty uchwałą Nr 125 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.)

Okres realizacji ustalono na lata 2014-2017⁷.

„KPOZionZ” realizują państwowe instytucje kultury: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku. Realizację programu i nadzór sprawuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

„KPOZionZ” zawiera m.in.: informacje o systemie ochrony zabytków w Polsce (inaczej podstawy prawne, organy ochrony zabytków – zadania i kompetencje); odnosi się także do roli samorządów wszystkich szczebli (programy opieki: wojewódzkie, powiatowe i gminne)⁸.

Dziedzictwo kulturowe traktowane jest jako „potencjał rozwoju społecznego”, a „wielkość zasobu zabytków umożliwia budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości”. Podkreślono konieczność ułatwienia dostępu do dziedzictwa kulturowego i znaczenie partycypacji społecznej.

Krajowy program ma kształtować politykę władz państwowych w sferze władczej – realizacji konstytucyjnych i ustawowych obowiązków ochrony dziedzictwa, a także stymulować wsparcie działań właścicieli i dysponentów obszarów i obiektów zabytkowych w ich działaniach opieki nad dziedzictwem.

Zróżnicowane nasycenie obszaru kraju obszarami i obiektami zabytkowymi wynika z wielowiekowych uwarunkowań historycznych, jest efektem aktywności społecznej w wielu sferach – ekonomicznej, kulturowej, religijnej itp.

Stąd też działania założone do realizacji w projekcie Krajowego programu obejmą terytorium całego kraju, z nasileniem zróżnicowanym w zależności od nasycenia regionów obszarami i obiektami zabytkowymi, w pełni przy tym respektując opisane wyżej uwarunkowania historyczne.

Wśród celów szczegółowych zwrócono uwagę na konieczność porządkowania rejestru zabytków nieruchomości (A i C). „Prowadzone obecnie rozpoznanie zasobów rejestru zabytków nieruchomości uzasadnia podjęcie prac porządkujących polegających na skreśleniu z rejestru obiektów fizycznie nieistniejących, a także skreśleniu z rejestru obiektów, które utraciły wartości artystyczne, historyczne lub naukowe leżące u podstaw wcześniejszego wpisu do rejestru.

⁷ Brak informacji o przyjęciu kolejnej edycji KPOZionZ na kolejne lata.

⁸ Tym samym te same ustawowe podstawy prawne mają zastosowanie zarówno w Krajowym Programie Ochrony i Opieki nad zabytkami jak i w znacznej mierze w gminnych.

Zakres zadań przedstawionych w „KPOZiOnZ” uwzględnia następujące odniesienia do innych zintegrowanych dokumentów strategicznych na poziomie krajowym. Są nimi, m.in.:

1. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Założenia przyjęte w *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*. W szczególności kwestie wskazane w celu szczegółowym 1 i celu szczegółowym 4.

a) Cel szczegółowy 1: *Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji*

Kierunki działania:

1.2.3. *Rozwój kompetencji kulturowych w uczeniu się innym niż formalne oraz upowszechnienie różnych form uczestnictwa w kulturze;*

1.2.4. *Rozwijanie kompetencji społecznych liderów i animatorów*

b) Cel szczegółowy 4: *Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego*

Kierunki działania:

4.1.2. *Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu;*

4.1.3. *Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.*

Zakres odniesienia:

Krajowy program przede wszystkim wypełnia zadania kierunku 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Zadania określone w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*. Krajowy program odwołuje się w szczególności do zadań wskazanych w celu 4 i celu 6 KPZK.

a) Cel 4. *Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski*

Kierunki działania:

4.1. *Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych,*

4.3. *Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej.*

b) Cel 6. *Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.*

Zakres odniesienia:

Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów.

3. Strategia Sprawne Państwo 2020

Zadania wskazane w *Strategii Sprawne Państwo 2020*. Krajowy program odwołuje się w szczególności do zadań wskazanych w celu szczegółowym 2.

a) Cel szczegółowy 2. *Zwiększenie sprawności instytucjonalnej państwa*

Działanie:

2.2. *Optymalizacja struktur organizacyjnych administracji rządowej*

Zakres odniesienia:

Planowana racjonalizacja struktur terenowych organów administracji rządowej – zapewnienie optymalnych warunków działania wojewódzkich konserwatorów zabytków.

5. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

Zadania określone w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, w tym przede wszystkim omówione w celu 1.

a) Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów

Kierunek działania:

1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne

1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.

Zakres odniesienia:

Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów.

Do stycznia 2019 r. w procedowaniu był:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2018–2021.

W IV kwartale 2018 r. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów planowała przyjęcie projektu uchwały Rady Ministrów w sprawie ustanowienia Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2018–2021. Program nie został dotychczas przyjęty.

Aktualnie (maj 2019 r.) w wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów znajduje się:

Projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022.

„Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1:

„Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2:

„Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel szczegółowy 3:

„Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami⁹

➤ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r. , Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmocnieniu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

⁹ (<https://bip.kprm.gov.pl/kpr/form/r750131964,Projekt-uchwaly-Rady-Ministrow-w-sprawie-ustanowienia-Krajowego-programu-ochrony.html>)

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa. W przypadku uznania projektu / programu / zjawiska za dobrą praktykę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

★ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, zwana dalej „SRWZ 2020”

(przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.)¹⁰

¹⁰ Dnia 22 czerwca 2010 r. podczas posiedzenia XLII sesji Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego został przyjęty projekt aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Od tej pory dokument ten będzie wyznaczał kierunki działań społeczności regionu oraz mechanizmy monitorowania jego rozwoju.

W „**SRWZ 2020**”, w diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

- zły stan zabytków,
- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,
- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojkowej.

Charakteryzując w „**SRWZ 2020**” stan i możliwości rozwoju turystyki stwierdzono duże potencjalne możliwości turystyki, której sprzyjają m.in. zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Jednak w analizie SWOT zwrócono uwagę na niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego, małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w SRWZ celów strategicznych problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w:

- ✓ celu nr 1
Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu – rozwój i promocja produktów turystycznych).
- ✓ celu nr 3
Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich).
- ✓ celu nr 4
Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zadaniu nr 4- Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych).
- ✓ celu nr 6
Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu – Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy)¹¹.

W dokumencie uzupełniającym „**SRWZ 2020**” p.t. „**Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego**” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego. Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

1. Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną.

¹¹ Porównaj *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020*, s. 86.

2. Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego (priorytet 3).
3. Dbłość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych (priorytet 5)¹².

Podobnie w celu operacyjnym *Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształcanej* jako pierwszy znalazł się priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym *Integracja społeczności regionu* jako priorytet nr 2 zapisano „Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu”¹³.

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030

przyjęty przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego Uchwałą nr 1555/18 w dniu 28 sierpnia 2018 roku uwzględnił uwagi sformułowane w trakcie oceny *ex ante*, a także konsultacji Strategii z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji - dokument zyskał pozytywną opinię Komisji.

★ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „PZPWZ 2010”

(przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;

¹² *Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego*, s. 39-41.

¹³ Tamże, s. 52.

- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2010” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie¹⁴, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”. Opracowanie to wskazało (przyjęte w Planie...) **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

Plan zawiera w pkt. 3.3.6 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”, w ustaleniach „*uwzględnienie wskazanych do utworzenia parków kulturowych (PK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego*”¹⁵. Takich jednostek wskazano 44 na obszarze województwa. W granicach administracyjnych Koszalina nie wskazano parku kulturowego.

Jak wyżej wspomniano (s. 9) do kompetencji samorządu gminy należy stanowienie prawnej ochrony poprzez **utworzenie parku kulturowego (...)**¹⁶. Samorząd może powołać na swoim obszarze Park Kulturowy inny niż zaleca Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

Zwrócono uwagę, iż atrakcyjność turystyczną województwa podnoszą interesujące zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Nie są one jednak należycie eksponowane, eksploatowane i promowane. Na terenach wiejskich duże znaczenie powinna mieć agroturystyka,

¹⁴ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; wspomniane opracowanie powstało w 2010 r.

¹⁵ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego*, oprac. RBGP Szczecin 2010, s. 207-208.

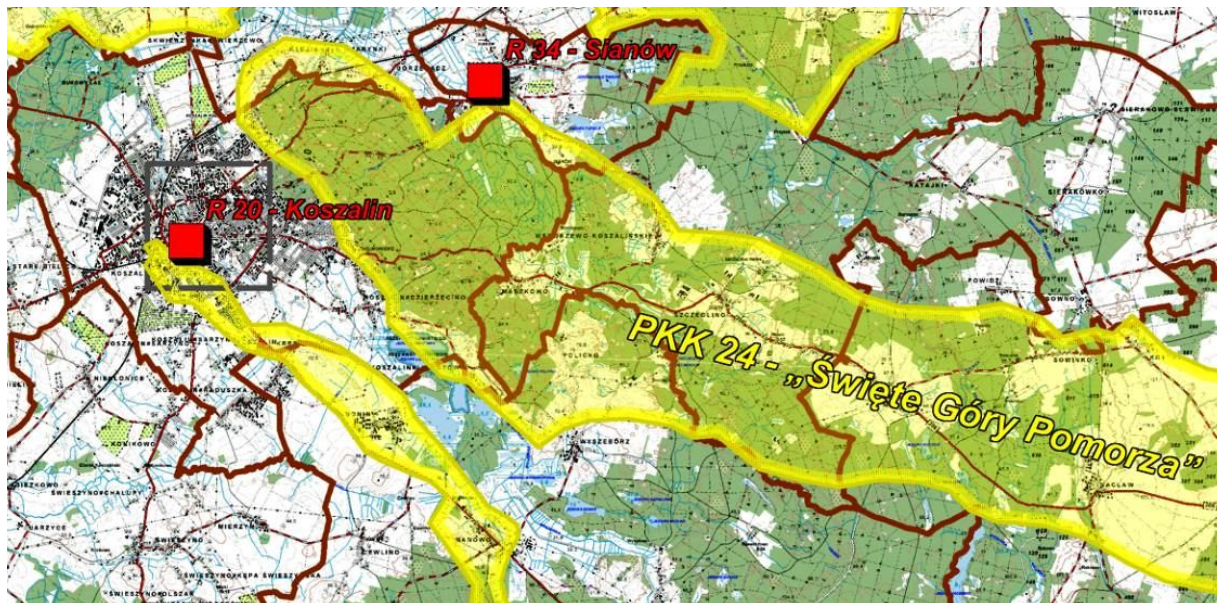
¹⁶ Na terenie woj. zachodniopomorskiego obecnie nie ma żadnego parku kulturowego, stanowiącego formę ochrony wymienioną w ustawie o *ochronie zabytków (...)* z 2003 r.

traktowana nie tylko jako możliwość aktywizacji gospodarczej wsi, ale również jako jedna z popularnych form turystyki.

W „PZPWZ 2010” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (OKK) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹⁷. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

MIASTO KOSZALIN – OBSZARY KRAJOBRAZOWO-KULTUROWE (OKK):

OKK 24 „Święte Góry” - opis w odniesieniu do granic miasta

Obszar **w we wschodnich granicach miasta Koszalina** oraz gminy Sianów i Polanów; szlak pielgrzymkowy, od Góry Chełmskiej w Koszalinie do Góry Polanowskiej (wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 206).

Walory kulturowe

W Koszalinie, od pradziejów ważną rolę religijną pełniła Góra Chełmska – od pogańskiego miejsca kultu do chrześcijańskiego cmentarza w średniowieczu.

Od XIII do XVI wieku były to znane w Europie pielgrzymkowe miejsca kultu Maryjnego, z kaplicami na Chełmskiej Górze (I poł. XIII w.), Świętej Górze Polanowskiej (XIV w.) oraz Górze Rowokół (XIV/XV). W okresie średniowiecza miejsca te odegrały ważną rolę w kontekście życia duchowego (pątniczego), a także pełniły rolę czynnika miastotwórczego i żeglugowego.

Największą sławą cieszyła się kaplica na Chełmskiej Górze, pod patronatem cysterek koszalińskich (1278 – XVI w.). Po wprowadzeniu reformacji opuszczona, a z czasem rozebrana. W XIX wieku na Górze Chełmskiej wprowadzono funkcję rekreacyjną (wieżę widokową). Po 1989 r. na Górze Chełmskiej zamieszkały siostry z Szentsztackiego Instytutu Sióstr Maryi i wybudowano Kaplicę Matki Bożej Trzykróć Przedziwnej.

¹⁷ Plan zagospodarowania..., dz. cyt., s. 209-210.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar o wybitnych walorach estetyczno-krajobrazowych i nieprzekształconym środowisku przyrodniczym. Na uwagę zasługują zwarte kompleksy leśne Puszczy Koszalińskiej.

Elementy charakterystyczne

Szlak pielgrzymkowy o tradycji średniowiecznej i znaczeniu ponadregionalnym. Obszar łączy wybitne walory krajobrazu naturalnego, elementy dziedzictwa kulturowego oraz wartości niematerialne – kultu religijnego.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 24 „Święte Góry”:

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i ekspozycja obszarów wokół **Góry Chełmskiej** i Świętej Góry Polanowskiej, ukazujących harmonijne współistnienie elementów kulturowych i środowiska naturalnego, o wartościach poznawczych i estetycznych;
- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych;
- utrzymanie zabudowy w granicach historycznych układów przestrzennych, z kontynuacją zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, dopuszczalna rozbudowa na zasadzie kontynuacji historycznej kompozycji;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełnianie nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zakaz lokalizacji inwestycji wielokubaturowych (np. hal magazynowych) wieloprzestrzennych (np. osiedla mieszkaniowe) dominant wysokościowych (np. maszty, wieże);
- opracowanie i realizacja ekologicznych ścieżek tematycznych między **Górką Chełmską** i Świętą Górą Polanowską;
- tworzenie rezerwatów przyrody i ścieżek edukacyjnych, poprzedzone wykonaniem rozpoznania i badań zasobów przyrodniczych i ornitologicznych.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- w zabudowie istniejącej, remontowanej i odtwarzanej winna obowiązywać adaptacja (w całości lub części) przy zastosowaniu tradycyjnych materiałów budowlanych;
- ustalenie w planach zagospodarowania przestrzennego rozwiązań w zakresie lokalnego wzoru architektury, stosowanych tradycyjnych materiałów budowlanych i form wykończenia budynku;
- ochrona relikwii osadnictwa pradziejowego

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Jest obszar o wysokich walorach turystycznych, kulturowych i kultowych (pątnicznych). Opracowano studia uwarunkowań i możliwości wykorzystania walorów krajobrazowych tras pielgrzymkowych, dokumentacje techniczne, ustawiono kaplice i stacje drogi krzyżowej, oznakowano trasę; od 2000 r. odbywają się cykliczne pielgrzymi między górami. Pieszy szlak pielgrzymkowy nosi nazwę Jana Pawła II oznakowany kolorem żółto-białym.

OKK 29 „Kolejką do elektrowni” - opis w odniesieniu do granic miasta

Obszar w **południowej części miasta Koszalina** oraz w granicach gminy Manowo i Świeszyno, wytyczony w osi kolei wąskotorowej i drogi (Koszalin – Rosnowo) oraz doliny rzeki Radew (od Mostowa do Niedalina) z przyległymi jeziorami.

Walory kulturowe

Obszar kulturowo-krajobrazowy związany tematycznie z dziedzictwem techniki, zakomponowany – w większości – w wyniku świadomej działalności człowieka.

W *Kretominie*, w pobliżu nasypu kolejki wąskotorowej, na podmokłych łąkach nad rz. Dzierżęcinką znajduje się nizinne grodzisko pierścieniowate datowane na wczesne średniowiecze i średniowiecze

W 1898 r. uruchomiono koszalińską (powiatową) kolej wąskotorową na trasie Koszalin – Manowo - Nactaw; w 1905 r. otwarto odcinek Manowo - Świelino - Bobolice. W 1948 r. przejechał pierwszy pociąg na trasie Koszalin – Świelino - Bobolice (46k m); powstała duża stacja w Kurozwęczu i bocznicą na lotnisko. Linia została częściowo

zamknięta w I. 90. XX wieku. Rewitalizowana od 2005 r. przez Towarzystwo Miłośników Kolejki Wąskotorowej z Koszalina¹⁸.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar znajduje się na Równinie Białogardzkiej, o krajobrazie rolniczym w części północnej (okolice Koszalina) i zalesionej (Puszcza Koszalińska) na południe od Manowa z dwoma jeziorami Hajka i Rosnowskie (190 ha).

Elementy charakterystyczne

Pozostały całościowo zachowane i czynne elementy dziedzictwa techniki o wysokich wartościach kulturowych i zabytkowych, wkomponowane w historyczną strukturę przestrzenną oraz naturalny krajobraz o wysokich wartościach estetycznych.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 29 „Kolejką do elektrowni”:

Ochrona krajobrazu

- zachowanie specyficznych wartości kompozycyjnych zespołu krajobrazu otwartego w osi linii kolejki wąskotorowej;
- utrzymanie podstawowej funkcji terenu, zdeteminowanego przez fizjonomię krajobrazu poszczególnych miejscowości;

Ochrona układów przestrzennych

- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełniane nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego), z ekspozycją w obrębie otwartego krajobrazu (od Manowa w kierunku Koszalina);

Ochrona zabytkowych obiektów

- ochrona i utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych (lokalnych i ponadlokalnych) - zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- ochrona i rewitalizacja linii kolei wąskotorowej, z infrastrukturą techniczną i stacyjno-mieszkalną;
- utrzymanie kompozycji architektonicznej, kolorystyki i tradycyjnych materiałów budowlanych historycznej zabudowy mieszkalnej, gospodarczej we wsiach położonych w obrębie obszaru kulturowo-krajobrazowego;
- ochrona relikwów osadnictwa pradziejowego

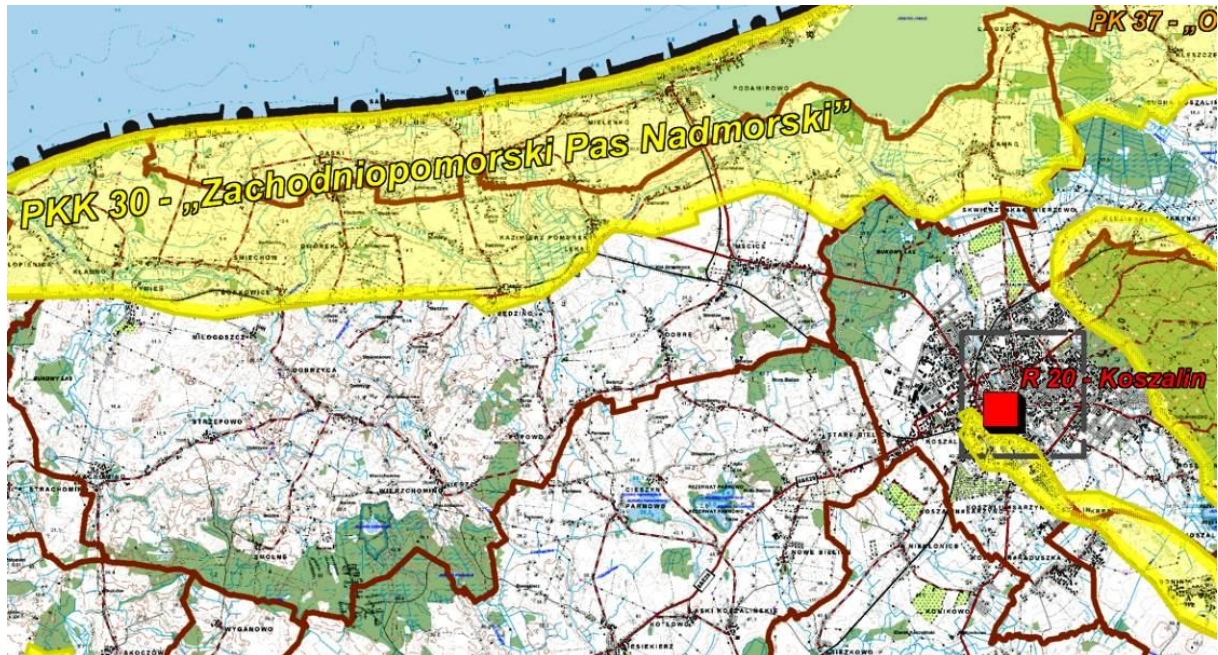
Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

¹⁸ Towarzystwo Miłośników Kolejki Wąskotorowej z Koszalina otrzymało w 2009 r., podczas krajowej inauguracji Europejskich Dni Dziedzictwa „Zabytkom na odsiecz” w Kołobrzegu dyplom honorowy Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego „Swojskie Zabytki” za działania na rzecz ratowania cennego zabytku techniki jakim jest historyczna linia wąskotorowa.

Obszar o wysokich walorach turystycznych, miejsce wypoczynku weekendowego mieszkańców Koszalina i okolic. Potencjał turystyczny może być wzmocniony przez pełną rewitalizację linii kolei wąskotorowej, od Koszalina do Rosnowa.

OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

(opis w odniesieniu do granic miasta)

Obszar w **północnej części miasta Koszalina** i dalej wzdłuż wybrzeża Bałtyku, od Świnoujścia do Jarostawca w gm. Postomino.

Walory kulturowe

W Koszalinie od pradziejów ważną rolę religijną pełniła **Góra Chełmska** – od pogańskiego miejsca kultu do chrześcijańskiego cmentarza w średniowieczu.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Pas Nadmorski o zróżnicowanej geomorfologii: brzegi klifowe, wydmy, mierzeje, płytkie ujścia rzek, **jeziora przymorskie (np. Jamno)** i tzw. lagunowe (np. Resko Przymorskie), tereny leśne (buczyny, grądy) oraz łąki i bagna. Inne obszary chronione w ramach: rezerwat przyrody Liwia Łuża, użytek ekologiczny Ekopark Wschodni, **Koszaliński Pas Nadmorski**, Trzebiatowsko-Kołobrzski Pas Nadmorski.

Elementy charakterystyczne

W bezpośrednim otoczeniu Pasa Nadmorskiego występują zabytkowe układy urbanistyczne (Wolin, Kamień Pomorski, Trzebiatów) oraz wsie o historycznych układach ruralistycznych (okolice Kamienia Pomorskiego, Trzebiatowa, Darłowa, **Koszalina – Jamno, Łabusz**).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru

OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych w przymorskim krajobrazie naturalnym;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełniane nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych w wyniku „przeinwestowania” w strefie nadmorskiej i dążenie do zrównoważonego rozwoju tego obszaru, który może zapewnić długotrwałą atrakcyjność turystyczno-wypoczynkową.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewaloryzacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej historycznych **układów miejskich i ruralistycznych** poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania i uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie parceli, skali i architektury zabudowy;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu (z dominantami - kościołami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;

Ochrona zabytkowych obiektów

- zachowanie, konserwacja i zagospodarowanie zabytków przymorskiego dziedzictwa kulturowego;
- utrzymanie w dobrym stanie innej zabudowy o zabytkowych walorach lokalnych i ponadlokalnych (zasób powinien być określony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i gminnej ewidencji zabytków);
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar pasa nadmorskiego (185 km) o wysokich walorach krajobrazowo – kulturowych, zagospodarowany na potrzeby ruchu turystyczno-wypoczynkowego oraz lecznictwa uzdrowiskowego. Na tym obszarze funkcjonują różne formy turystycznego wypoczynku i promocji regionu (w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe), które stanowią jeden z ważnych elementów działalności gospodarczej i aktywności samorządów lokalnych.

Należy wzmocnić i promować spuściznę przymorskiego dziedzictwa kulturowego, także w formie turystyki kwalifikowanej, które może być atrakcyjną i alternatywną formą wypoczynku nadmorskiego.

- ★ **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017-2020, zwany dalej „WPOnZ 2017-2020”**
(przyjęty uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 roku¹⁹)

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- włączenie problematyki ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie zabytków i walorów krajobrazu kulturowego;
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie zwiększania finansowania opieki nad zabytkami;
- dobra współpraca z właścicielami zabytków;
- tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„WPOnZ 2017-2020” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa może tworzyć warunki w zakresie bieżących możliwości finansowych i organizacyjnych stymulowania i wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa

¹⁹ Dz.U. Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin, 10 maja 2017 r., poz. 2184.

kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

W osiągnięciu celów „WPOnZ 2017-2020” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków, na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego.

Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

Cele „WPOnZ 2017-2020” to:

- I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.
- II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.
- III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywnym I „Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność uzupełnienia strategii o randze wojewódzkiej o cele i działania ukierunkowane na ochronę dziedzictwa kulturowego (analogicznie do ochrony dziedzictwa przyrodniczego)

oraz uwzględnienia zapisów zawartych w „WPOnZ 2017-2020”. Odnosi się to do m.in. do Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku; Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodnio-pomorskiego; Aktualizacji Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Zachodniopomorskiego; dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej oraz wspierania i monitorowanie procesu opracowywania i wdrażania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków.

Cel operacyjny: „integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody” – m.in. przez opracowanie **Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego**, budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego w formie parków kulturowych i obszarów kulturowo-krajobrazowych”, tworzenie systemu opieki nad zabytkową zielenią. Wśród działań zapisano „współdziałanie z lokalnymi samorządami w zakresie przygotowania i dofinansowywania opracowań studialnych i projektowych stanowiących podstawę merytoryczną do utworzenia parków kulturowych”.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad budownictwem kamiennym, ryglowym, ceglany, w tym wiejskim sakralnym;
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- promocja prawidłowej konserwacji i rewaloryzacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny: „decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami” to m.in. wspieranie działań na rzecz budowy samorządowego systemu służb ochrony zabytków – gminnego i powiatowego (w tym poprzez organizacje szkoleń dla urzędników samorządowych, udostępnianie baz danych, etc.).

Cel perspektywiczny II „Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa” zawiera cztery cele operacyjne, z czego dwa dotyczą form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu województwa i z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozbudowa wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach województwa zachodniopomorskiego dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, wodnych, samochodowych, kolejowych, konnych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków);

- zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego (w tym niematerialnego).

Cel perspektywiczny III „Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń” zawiera dwa cele operacyjne: edukacja regionalna i promocja walorów kulturowych regionu.

W edukacji regionalnej wśród zadań zapisano m.in.:

- organizację Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa²⁰ na terenie województwa;
- popularyzację wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów oraz ochrony i opieki nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów edukacyjnych;
- tworzenie oferty edukacyjnej kierowanej do właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki i pozyskiwania funduszy na remonty i adaptacje zabytków;
- promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego.

W promocji walorów kulturowych regionu wskazano na:

- popularyzację i upowszechnianie wiedzy nt. historii Pomorza Zachodniego i znaczenia dynastii Gryfitów;
- wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej walory kulturowe regionu – materialne i niematerialne.

★ **POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO**

(Uchwała Nr 1394/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2016 r.)

Dokument dotyczy **polityki samorządu województwa w zakresie kultury** i jest oparty na przekonaniu, że dziedzina ta stanowi ważny element łączący i scalający wspólnotę mieszkańców Pomorza Zachodniego, a także jest kluczowym obszarem wpływającym na rozwój i atrakcyjność regionu, a wszystkie nakłady na kulturę i dziedzictwo narodowe należy traktować jako długofalową inwestycję decydującą o popularności biznesowej i turystycznej Pomorza Zachodniego.

²⁰ Od 2016 r. (odbywają się od sierpnia do października) z elementami Europejskich Dni Dziedzictwa (drugi i trzeci weekend września).

Strategicznym priorytetem polityki kulturalnej Województwa Zachodniopomorskiego jest stały rozwój intelektualny i cywilizacyjny społeczności Pomorza Zachodniego oraz systematyczny wzrost potencjału kulturalnego regionu.

Działania samorządu województwa w zakresie polityki kulturalnej określone w dokumencie ukierunkowane są m. in. na:

- wzmocnienie pozycji Pomorza Zachodniego, jako istotnego regionu na mapie kulturalnej Polski,
- wykorzystanie unikalnego położenia geograficznego i kulturowego regionu, wykraczającego poza granice województwa (Euroregion Pomerania, region bałtycki),
- zachowanie i rozwijanie unikalnego środowiska kulturowego wyznaczenie kierunków rozwoju sektora kultury w regionie,
- kreowanie/inicjowanie działań wychowujących przyszłych odbiorców oferty kulturalnej,
- pobudzanie i rozwijanie aktywnego udziału w kulturze.

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego widzi potrzebę wspierania rozwoju kultury w regionie, mając świadomość roli, jaką kultura odgrywa w budowaniu więzi społecznych, pobudzaniu tożsamości regionalnej, jednocześnie jako czynnika wpływającego na wzrost atrakcyjności miast i regionów dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Narzędzia wsparcia określone w „Polityce”, to:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 - 2020 – rozumiany jako instrument finansowej interwencji w celu zapewnienia środków na modernizację obiektów kultury.
- Kontrakt Terytorialny Województwa Zachodniopomorskiego – umowa zawarta pomiędzy Rządem a Samorządem Województwa, w której wskazano do realizacji przedsięwzięcia priorytetowe mające istotne znaczenie dla rozwoju kraju oraz Pomorza Zachodniego, wraz ze sposobem ich finansowania, koordynacji i realizacji.
- Budżet samorządu województwa.
- Wojewódzki Program Ochrony Zabytków, określający najważniejsze zadania i obszary wsparcia w zakresie ochrony zabytków.
- Instytucje Kultury, jako ważny element w kształtowaniu polityki kulturalnej województwa oraz prowadzenia działalności w różnych dziedzinach sztuki, których oddziaływanie na region ze względu na sieć powiązań jest niezwykle istotne dla realizacji polityki województwa w zakresie kultury.
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.
- Programy Operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Interreg VA, Programy Narodowego Centrum Kultury, Projekty w ramach programu UE - Creative Desk Polska, Programy Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej.

★ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

„Turystyka jest istotnym przedmiotem działalności samorządu województwa, a zarazem coraz bardziej liczącym się aspektem potencjału gospodarczego regionu. Z tego względu szczególne znaczenie ma zdefiniowanie podejścia jej rozwoju, określenia jego strategicznych współrzędnych, wypracowanie relacji pomiędzy rozwojem infrastruktury i zapewnieniem wysokiej jakości usług a wdrożeniem rozwiązań pozwalających na budowę nowoczesnej gospodarki turystycznej. Takie wielowątkowe podejście możliwe jest do zastosowania w ramach formułowania polityki sektorowej w dziedzinie turystyki jako elementu wdrażanego Zachodniopomorskiego Modelu Programowania Rozwoju wraz z przewidywaną aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego”²¹.

★ **PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU²²**

Starostwo Powiatowe w Koszalinie wykonało ustawowy obowiązek jakim jest sporządzenie Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2011-2015 (Uchwała Rady Powiatu w Koszalinie NR XI/92/11 z dnia 28 października 2011 r.) oraz na lata 2017-2020 (Uchwała NR XXVII/256/17 z 27 kwietnia 2017 r.)²³. Nie sporządzono sprawozdań z realizacji Programu w cyklu dwuletnim

Starostwo powiatowe w Koszalinie udzielało dotacji na prace remontowe (...) przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (zgodnie z uoioz z 2003 r.), głównymi beneficjentami były parafie, sporadycznie np. stowarzyszenia.

²¹ <http://bip.rbip.wzp.pl/arttykul/uchwala-nr-78616-zarzadu-województwa-zachodniopomorskiego-z-dnia-17-maja-2016-r>

²² Źródło – ankiety Biura Dokumentacji Zabytków.

²³ Zauważalny jest brak ciągłości między 1 i 2. edycją PPOnZ

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALIN

4.1. POŁOŻENIE MIASTA W REGIONIE

Koszalin - miasto na prawach powiatu²⁴ - położony jest w północno-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Jest ważnym węzłem komunikacyjnym; tu krzyżują się drogi krajowe: nr 6 ze Szczecina do Gdańska i nr 11 z Poznania do Kołobrzegu. Linia kolejowa na trasie Gdynia – Szczecin.

Koszalin określany jest mianem stolicy Pomorza Środkowego. Nie jest to wszakże kraina geograficzna lecz region administracyjny obejmujący obszar dwóch dawnych województw: koszalińskiego i słupskiego. To drugie co do wielkości miasto województwa, o powierzchni 98,34 km². Koszalin jest komplementarnym w stosunku do metropolii Szczecina, ośrodkiem obsługi regionu i stanowi krajowy ośrodek równoważenia rozwoju. Liczba mieszkańców miasta wynosiła w 2018 r. 107 670 osób (wykazuje tendencję spadkową), a powiatu ziemskiego ponad 66 256 osób.

4.1a. Położenie geograficzne

Miasto rozpościera się na Równinie Białogardzkiej, w odległości ok. 8 km od Bałtyku²⁵, u stóp Góry Chełmskiej (136 m n.p.m.) – najwyższego wzniesienia na Pobrzeżu Południowobałtyckim. Na wschód od miasta rozciąga się Równina Sławieńska, będąca częścią składową Pobreża Koszalińskiego. Przez miasto przepływa Dzierżęcinka uchodząca do jez. Jamno. W granicach administracyjnych leży także jez. Lubiątkowskie.

Prawie 40% powierzchni miasta stanowią lasy, jest tu 7 parków, ponad 30 zieleńców, ponad 50 pomników przyrody. W granicach administracyjnych miasta znajdują się dwa rezerваты przyrody: glebowy Bielica i ornitologiczny jez. Lubiątkowskie. Na uwagę zasługuje także kompleks lasu miejskiego w obrębie Góry Chełmskiej ze ścieżką edukacyjno-przyrodniczą.

Na najcenniejszych przyrodniczo terenach wokół Koszalina utworzono trzy obszary chronionego krajobrazu: Koszaliński Pas Nadmorski, Dolina Radwi oraz Okolice Polanowa.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Skrócone kalendarium przybliżające w syntetycznej formie dzieje Koszalina zostało opracowane na podstawie *Studium historyczno-urbanistycznego Koszalina*, Pracowni Konserwacji Zabytków „Arkona” Sp. z o.o., Kraków 2004 r., w którym zacytowano opracowanie autorskie Jerzego Kalickiego, zamieszczone w *Studium*

²⁴ Do 1998 r. Koszalin był miastem wojewódzkim, a obecnie posiada statut samodzielnego powiatu grodzkiego.

²⁵ Po przyłączeniu Jamna i Łabusza to odległość się zmniejszyła.

uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina. Studium wartości kulturowych. Warunki ochrony konserwatorskiej miasta Koszalina, Koszalin 2000.

Autorzy GPOnZ dokonali aktualizacji na podstawie: „Dzieje Koszalina. Tom I do 1945 roku” pod red. naukową Radosława Gazińskiego i Edwarda Włodarczyka. Koszalin 2016, publikacji wydanej z okazji 750-lecia Miasta Koszalina pod patronatem Prezydenta Piotra Jedlińskiego.

KALENDARIUM:

- 1214 r. - najstarsza wzmianka źródłowa, w której znajduje się nazwa osady identyfikowanej z Koszalinem, kiedy to książę Bogusław II nadaje Cossalitz (nieopodal Góry Chełmskiej) norbertanom z Białoboków pod Trzebiatowem. Dokument podaje, że Koszalice (nazwa słowiańska, patronimiczna) są wsią, leżącą w kasztelani kołobrzeskiej koło Cholina (Golm - Góra Chełmska);
- poł. XIII w. - biskupi kamieńscy tworzą niezależne od władzy świeckiej terytorium z uprawnieniami władczymi (swoiste dominium kościelne);
- 1263 r. - źródła potwierdzają istnienie kaplicy pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny na Górze Chełmskiej oraz proboszcza Mikołaja (po lokacji miasta został proboszczem w Koszalinie);
- 23.05.1266 r.** - **Biskup kamieński Hermann von Gleichen** (przebywający wówczas w Bukowie Morskim) **nadał Koszalinowi prawa miejskie** (lubeckie); miasto otrzymało 100 łanów ziemi i było drugim (po Kołobrzegu) ośrodkiem miejskim w dominium biskupim. Dokument wymienia dwóch zasadźców-sołtysów: Marquarda i Hartmana. W następnych latach Koszalin uzyskał m.in. przywilej przemiatu zboża. W tym czasie liczba mieszkańców wynosiła już ponad 1000 osób; Koszalin stawał się ważnym ośrodkiem handlowym południowego wybrzeża Bałtyku;
- 1274 r. - pierwsza wzmianka o radzie mieszczan, co dowodzi powolnego procesu formowania się społeczności gminy;
- 05.06.1278 r. - fundacja konwentu cysterek; przez biskupa kamieńskiego Hermana von Gleichen; świątynia na Górze Chełmskiej utraciła rangę parafii stając się kaplicą;
- 09.02.1280 r. - wystawienie pierwszego dokumentu w imieniu rajców i gminy miejskiej w Koszalinie;
- 1281 r. - pojawia się pierwsza wzmianka o koszalińskim ratuszu; ponowna – w 1308 r.;
- 1288 r. - ustalono granice wsi: Gąski, Łekno, Mielno i Wierzchomino – w bezpośrednim sąsiedztwie patrymonium miejskiego Koszalina; co wskazuje na znaczny stopień zaawansowania akcji kolonizacyjnej;

- 1291 r. - rozpoczęto budowę murów miejskich, wcześniej miasto otaczała drewniana palisada;
- 1294 r. - wzmiankowany pierwszy burmistrz Koszalina Jan de Nemiz; strukturę władz miejskich tworzyli rajcowie i wójt. Liczba burmistrzów była zróżnicowana – np. w 1335 r. było ich czterech;
- 1319 r. - wzmiankowano szpital św. Ducha;
- 1321 r. - Koszalin był gwarantem (wraz z Maszewem i Kołobrzegiem) porozumienia biskupa kamieńskiego Konrada IV z książętami Ottonem I, Wrciławem IV i Barnimem III;
- 1331 r. - biskup kamieński Friederich von Eickstedt nadaje miastu w wieczyste posiadanie wieś Jamno;
- 1333 r. - pierwsza wzmianka źródłowa o kościele Mariackim, powstałym w latach 1300-1333; rada miejska poświadcza także w 1333 r. akt fundacji ołtarza w kościele św. Jana przez Henryka Eventin. Początkowo kościołem parafialnym był budynek drewniany, z czasem zastąpiony przez budowlę murowaną. W literaturze przedmiotu wskazywano na 1333 rok jako *terminus ad quem* - wzniesienia murowanego kościoła w Koszalinie. Nie istnieją przesłanki, które uniemożliwiłyby datowanie początków jego budowy na schyłek XIII lub przełom XIII i XIV wieku²⁶.
- 1353 r. - miasto kupuje jezioro Jamno z Unieściem i wsią Czajcze (wraz z dostępem do morza);
- 1356 r. - Biskup Jan potwierdził radzie miejskiej akt zakupu mierzei jamneńskiej, dającej miastu bezpośredni dostęp do morza, a tym samym możliwość prowadzenia handlu morskiego;
- 1383 r. - pierwsza wzmianka o szpitalu św. Gertrudy;
- 1386 r. - w związku miast hanzeatyckich Koszalin reprezentowany był przez Kołobrzeg. Koszalin, mimo iż był członkiem związku już w XIV wieku - ze względu na znaczny koszt uczestnictwa - dopiero po połowie XV wieku miał w Hanzie własnego przedstawiciela;
- 1427 r. - Koszalin (obok Białogardu, Darłowa, Gryfina, Kamienia, Kołobrzegu, Nowogardu, Sławna, Słupska, Trzebiatowa, i Wolina) przystąpił do związku miast mającego za zadanie wzajemną pomoc militarną (zapewnienie bezpiecznego przejazdu na drogach Pomorza Zachodniego); porozumienia kontynuowano w latach 1471 i 1481.
- 1427 r. - wzniesiono kaplice: w. Jerzego przed Bramą Nową i św. Mikołaja przed Bramą Młyńską;
- 1440 r. - fundacja szpitala przez Otta Manowa (przy ul. Kleszej);
- 1446 r. - potyczka zbrojna z kołobrzeżanami pod Tatowem o prymat

²⁶ R. Simiński, *Czasy średniowiecza (1266-1523)*, w: *Dzieje Koszalina, T.I: do 1945 roku*, red. R. Gaziński, E. Włodarczyk, Koszalin 2016, s. 85.

- w handlu morskim. W wyniku wygranej Koszalin umocnił swoją pozycję gospodarczą;
- 1464 r. - rada miasta wykupiła za 1200 grzywien srebra wójtostwo, przejmując pełnię władzy. Powstał sąd miejski, wójt stał się urzędnikiem miejskim; zatrudniono kata miejskiego (tzw. sądownictwo krwawe);
- 1469 - 1475 - wzrost znaczenia Koszalina;
- 1478 r. - miasto dostało się pod panowanie księcia Bogustawa X;
- 1480 r. - Biskup kamieński Marinus z Fregano potwierdził miastu przywilej handlu morskiego;
- 28.10.1504 r. - wielki pożar niszczy niemal doszczętnie miasto wraz z ratuszem; ocalał tylko kościół Mariacki i nieliczne zabudowania;
- 1510 r. - biskup kamieński zakazuje kupcom koszalińskim prowadzenia handlu morskiego, pozostawiając jedynie możliwość transportu ryb na niewielkich statkach;
- 1519 r. - w kościele Mariackim zamontowano pierwsze organy;
- 16.07.1531 r. - wystąpienie kaznodziei luterańskiego Nicolasa Kleina z Lubeki staje się początkiem reformacji w Koszalinie;
- 1532 r. - rozwiązano konwent cysterek; w kolejnych latach część zabudowań klasztornych przeznaczono na przytułek dla ubogich; w tym samym roku w kościele mariackim zaczęła funkcjonować protestancka parafia;
- 1575 r. - książę biskup Jan Fryderyk gruntownie przebudował klasztor na zamek – siedzibę biskupów kamieńskich;
- 1534 r. - sejm w Trzebiatowie wprowadził wyznanie luterańskie w księstwie zachodniopomorskim;
- 1535 r. - powstała pierwsza koszalińska szkoła miejska;
- 1555 r. - na wieży kościoła Mariackiego zamontowano zegar;
- 1555 r. - szkoła (przejęta przez protestantów) miała samodzielną siedzibę; jej rektorem był Joachim Casemer;
- 1572 r. - uchylono zakaz prowadzenia handlu morskiego;
- 1590 r. - w mieście jest 375 domów mieszkalnych;
- pocz. XVII w. - koszalińskie cechy ufundowały oświetlenie kościoła Mariackiego (sześć żyrandoli);
- 1604 r. - browarnicy koszalińscy przekazali świątyni jako wotum tzw. koronę piwowarów – żyrandol „szeroki na 5 łokci, wysoki na sześć łokci, ważył 12 cetnarów i kosztował 226 talarów”²⁷,
- 1610 r. - książę Franciszek założył w Koszalinie mennicę bijącą drobne monety;
- 27.02.1617 r. - kolejny pożar zniszczył szpital św. Ducha (nie odbudowano go);
- 1625 r. - kataster miejski podaje 448 zabudowanych działek; miasto liczy ok. 3000 mieszkańców;

²⁷ Ten unikatowy obiekt zaginął w trakcie działań II wojny światowej. W zbiorach Muzeum w Słupsku znajduje się żyrandol, którego forma i kształt jest identyczny jak zaginiony obiekt z katedry koszalińskiej. Obecnie prowadzona jest kwerenda archiwalno-muzealna w celu ustalenia pochodzenia tego eksponatu.

- 1626 r. - Koszalin posiadał udziały ziemskie w 27 wsiach; pełną własnością było Jamno liczące wówczas 36 gospodarzy. We wsi był kościół z plebanią, 3 karczmy, 11 zagrodników;
- 1628 r. - wg matrykuły miasto liczyło 202, 235 budynków i 29 zamieszkałych piwnic;
- 1628 r. - podczas wojny 30-letniej wojska cesarskie nałożyły na miasto kontrybucję w wysokości 15 tys. guldenów; w latach 1628-1630 – ospa, dżuma, czerwonka znacznie uszczupliły populację miasta;
- 1639/1640 - w mieście było 211 pustych domów;
- 1659 r. - mieszkało tu zaledwie 80 osób; Koszalin został skrajnie wyniszczony w wyniku wojny trzydziestoletniej;
- 1653 r. - po pokoju westfalskim kończącym wojnę trzydziestoletnią (1618-1648) Koszalin dostał się pod panowanie elektorów brandenburskich (1653-1807);
- 1665 r. - podczas inspekcji miasta stwierdzono, że pozostało w nim 280 zamieszkałych domów, 61 zrujnowanych; w 1671 r. Koszalin liczył 1200 mieszkańców;
- 1713 r. - do miasta przybył garnizon pruski liczący ok. 1000 żołnierzy;
- 1717 r. - zniesiona została pańszczyzna we wsiach należących do miasta. W zamian za to chłopci mieli obowiązek płacić czynsz.
- 1718 r. - w obrębie murów miejskich znajdowało się 387 działek, w tym 105 niezabudowanych;
- 11.10.1718 r. - kolejny pożar pustoszy miasto; zniszczeniu ulega ratusz, pozostałości dawnego zamku, kościół zamkowy i ponad 300 domów; po odbudowie miasto uzyskało symetryczny układ ulic z podziałem na kwartały; miasto zyskało także przedmieścia poza murami; nowy ratusz wzniesiono w płd.-zach. części rynku;
- 16.07.1724 r. - odsłonięcie pomnika króla Fryderyka Wilhelma I ufundowanego przez pomorskie stany krajowe na wniosek ministra Friederich'a Wilhelma von Grumbkow'a w podziękowanie za pomoc finansową przy odbudowie miasta;
- 1737 r. - budowa wodociągu (przy pomocy finansowej króla Fryderyka Wilhelma) doprowadzającego wodę do miasta z Góry Chełmskiej;
- 1739 r. - dwunastoosobową radę miejską zastąpiono czterema przedstawicielami wybranymi spośród miejscowych cechów, kupców i piwowarów. Władze miejskie składały się z dwóch burmistrzów i sześciu senatorów;
- 1749 r. - do Koszalina należały m.in.: Czajcze, Gorzebądz, Jamno, Kłos, Maszkowo, Mokre, Pątnowo, Podamirowo, Radomno, Szczeglino, Unieście i Wilkowo;
- 1760 r. - w czasie wojny siedmioletniej (1756-1763) wojska rosyjskie zajęły miasto rozpoczynając trwającą dwa lata okupację. Z końcem wojny nastąpiło ożywienie gospodarcze;

- 1774 r. - Koszalin wraz z przedmieściami liczy 2869 mieszkańców;
- 1775 r. - zezwolono na odprawianie mszy rzymskokatolickich w kościele św. Mikołaja;
- 1784 r. - miasto miało oprócz budynków użyteczności publicznej 565 domów, z czego 482 w obrębie murów, a 83 a na przedmieściach. Liczyło 2869 mieszkańców;
- 1793 r. - miasto w drugiej połowie XVIII w. było liczącym się ośrodkiem produkcji włókienniczej;
- 1798 r. - w Koszalinie mieszkały 3392 osoby
- 1807 r. - wojska napoleońskie zajęły miasto; nakładając kontyngenty i wysoką kontrybucję; w 1811 r. długi z tego tytułu wynosiły 35 tys. talarów;
- 1810 r. - założenie pierwszego cmentarza poza murami miasta;
- 1816 r. - Koszalin liczył 4636 mieszkańców;
- utworzenie z połączenia kilku prywatnych szkół 1 powszechnej szkoły elementarnej;
- Koszalin został stolicą rejencji, w skład której wchodziło 10 powiatów (Białogard, Bytów, Bobolice, Drawsko, Koszalin, Kołobrzeg, Miastko, Sławno, Słupsk, Świdwin);
- 1819 r. - otwarcie nowego cmentarza na terenach przy ul. Młyńskiej zakupionych przez Kościół Mariacki;
- 1825 r. - zaczął ukazywać się dziennik „Pommersches Volksblatt”, przekształcony później (w 1859 r.) w „Kösliner Zeitung”;
- ukończono gmach Królewskiego Sądu Krajowego i Miejskiego
- 18.06.1827 r. - w miejscu rozebranego ratusza położono kamień węgielny pod budowę nowej siedziby władz;
- 1829 r. - na Górze Chełmskiej wzniesiono pomnik pamięci ofiar w wojnie przeciw Napoleonowi I (1813-1815);
- rozpoczęto budowę bitej drogi łączącej Koszalin ze Szczecinem i Gdańskiem;
- 1834 r. - uruchomiono wytwórnię papieru, która dała początek znacznemu rozwojowi przemysłowemu Koszalina;
- 1835 r. - powstał projekt i kosztorys budowy portu w Koszalinie. Miał on wykorzystać naturalne połączenie Bałtyku z jeziorem Jamno i dalej kanałem prowadzić do wsi Skwierzynka, a stąd transport towarów miał się odbywać lądem. Idea portu nie została nigdy zrealizowana;
- 1849 r. - Koszalin liczył 8686 mieszkańców;
- 1859 r. - Oddano do użytku pierwszy odcinek linii kolejowej łączącej Koszalin ze Stargardem Szczecińskim. Dziesięć lat później kolej dojeżdżała już do Słupska; uruchomiono telegraf;
- 1857 r. - erygowano parafię katolicką, do Koszalina przybył kapłan misyjny z diecezji wrocławskiej Aleksander Pfeiffer;
- 03.12.1861 r. - wg spisu Koszalin liczył ponad 11 tysięcy mieszkańców; 35 publicznych budowli, w tym dwa kościoły ewangelickie, salę

- zgrupowań katolików, synagogę, 5 budynków dla nauczania, 6 budynków dla ubogich, chorych, w tym przytułki, 4 budynki administracji państwowej, 10 budynków miejscowej policji i miejscowej administracji i 6 budynków o charakterze militarnym. W mieście były 2222 budynki prywatne w tym 882 mieszkalne;
- 1 862 r. - uruchomiono gazownię miejską; w 1885 r. zainstalowano pierwszą centralę telefoniczną; liczba mieszkańców wzrosła do ponad 17 tysięcy;
- 1888 r. - na Górze Chełmskiej wzniesiono wieżę widokową;
- 1898 r. - uruchomiono kolej wąskotorową do Polanowa;
- 1895 r. - w mieście mieszkało 214 Żydów;
- 1900 r. - liczba katolików wzrosła do 597 osób;
- 1910 r. - do miasta dotarł prąd elektryczny z parowej elektrowni w Białogardzie; liczba mieszkańców wzrosła do 23 327 osób;
- 1913 r. - zakończono trwającą trzy lata kanalizację centrum miasta;- oddano do użytku szpital miejski (najlepiej wyposażona wówczas placówka na Pomorzu);
- 1914 r. - oddano do użytku nowy dworzec kolejowy. Okres I wojny światowej to dla miasta okres upadku ekonomicznego;
- 1928 r. - ukończono budowę szpitala gruźliczego przy dzisiejszej ul. Słonecznej;
- 1929 r. - muzeum miejskie otrzymało sale ekspozycyjne w budynku przy dzisiejszej ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego. Na wystawie prezentowano zabytki archeologiczne, etnograficzne oraz okazy przyrodnicze;
- 1930 r. - Koszalin liczył 30 289 mieszkańców;
- 1934 r. - zakończono urządzenie parku miejskiego po wschodniej stronie starego miasta, oddając do użytku tzw. Staw Zamkowy;
- 1939-1945 r. - Koszalin leżący w sporej odległości od dużych ośrodków przemysłowych, uniknął bombardowań. Do miasta przywożono znaczne grupy jeńców. Najliczniejsi wśród nich byli Polacy (jeńcy z kampanii wrześniowej, robotnicy przymusowi, powstańcy warszawscy), mniejsze skupiska tworzyli Belgowie, Białorusini, Czesi, Francuzi, Holendrzy i Włosi. Tworzono obozy pracy (np. przy fabryce papieru (ok. 100 Polek i Rosjanek)
- 03.03.1945 r. - Radzieckie wojska pancerne dotarły do Koszalina. Tego samego dnia zajęły Sianów i doszły do Bałtyku w rejonie łązów. Obrona miasta przez wojska niemieckie była iluzoryczna i nieskuteczna.
Dzień później czołgi wjechały na dzisiejszą ulicę Zwycięstwa.
- podpalenie zabudowy centrum. Stare Miasto zostało zniszczone w ok. 70%;

- 1947 r. - 31.12. miasto liczyło 21 887 mieszkańców, w tym ok. 15 000 osadników polskich;
- 1947 r. - miasto opuściły ostatnie wojskowe jednostki radzieckie. Zakończono także przesiedlanie na zachód ludności niemieckiej przebywającej w mieście.
- 1948 r. - podjęto planowe odgruzowywanie zniszczonego śródmieścia. Na uporządkowanych kwartałach urządzano zieleńce;
- 28.06.1950 r. - ustawa sejmowa na mocy, której Koszalin otrzymał status miasta wojewódzkiego;
- 1951-1952 r. - opracowano pierwszą koncepcję odbudowy starego miasta, zakładającą odtworzenie dawnego układu i formy zabudowy. Na jej podstawie zrealizowano jedynie fragment w rejonie rynku (zrezygnowano z niej w 1953 r.);
- 1953-1954 r. - opracowano drugą koncepcję odbudowy starego miasta zakładającą „zintegrowanie historycznych układów urbanistycznych ze współczesną formą architektury”;
- 1954 –1955 r. - początek odbudowy zespołu staromiejskiego (proj. W. Adamczyk, W. Furmańczyk, M. Janowski, W. Jarzynka, L. Kotowski, M. Prauziński, J. Karwowski, R. Cerebież-Tarabicki, R. Wróblewski, konsultant historyczny W. Soroka);
- 16.01.1954 r. - otwarcie Bałtyckiego Teatru Dramatycznego;
- 1955 r. - Koszalin miał 37 514 mieszkańców.
- 1958-1962 - Budowa ratusza przy pn. pierzei rynku wg proj. Wł. Michałowskiego;
- 1959 r. - powstało Stowarzyszenie Teatru „Dialog”, mające swą siedzibę w „Domku Kata”; Koszalin liczył 44 493 mieszkańców;
- 1961 r. - budowa domu handlowego „Saturn” przy ul. Zwycięstwa w sąsiedztwie katedry;
- na Górze Chełmskiej odbudowano - dziś już nie istniejącą - restaurację, schronisko i pierwszy koszaliński amfiteatr;
- 05.12.1962 r. - oddanie do użytku nowego ratusza;
- 15.05.1964 r. - powołanie Koszalińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego;
- 1968 r. - uroczysta inauguracja pierwszego roku akademickiego w Wyższej Szkole Inżynierskiej (od 1996 roku Politechnika Koszalińska);
- 1972 r. - Koszalin stał się siedzibą nowo utworzonej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej;
- 1980 r. - Koszalin liczył 93 460 mieszkańców;
- 1988 r. - poszerzono granice administracyjne miasta. Powierzchnia Koszalina wzrosła o ponad jedną czwartą;
- 1991 r. - Koszalin gościł papieża Jana Pawła II, który podczas dwudniowej wizyty poświęcił Wyższe Seminarium Duchowne i kaplicę Matki Boskiej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chełmskiej;

- 1993 r. - Koszalin miał 111 140 mieszkańców;
01.01.2010 r. - do Koszalina przyłączono dwie wsie Jamno i Łabusz, będące historyczną spuścizną dziedzictwa kultury jamneńskie.

Obecnie miasto liczy (stan na 2017 r.) ponad 107 tys. mieszkańców²⁸.

4.3. MIASTO KOSZALIN – ZASADNICZE ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Dziedzictwo archeologiczne²⁹

Województwo zachodniopomorskie posiada kompletną ewidencję archeologiczną (w tym Archeologiczne Zdjęcie Polski – AZP)³⁰. W aktualnych granicach administracyjnych Koszalina znajduje się **149 stanowisk zabytków archeologicznych**, które ujęte są w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków i włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków. Należy jednakże pamiętać, że wiele obszarów w granicach administracyjnych miasta zabudowano przed podjęciem badań AZP.

Do **rejestr**u zabytków wpisane są: szczył Góry Chełmskiej zwany Krzyżanką (nr 1204/1986) oraz ściste śródmieście Koszalina (nr 6/1953 r.) – jako Teren Starego Miasta (w tym warstwa archeologiczna) - w ramach średniowiecznych murów obronnych wraz z otaczającymi je pasami zieleni), które podlegają prawnej ochronie konserwatorsko-archeologicznej.

Najstarsze ślady osadnicze odnalezione na obszarze dzisiejszego Koszalina wiążą się z okresem późnego neolitu - kultury pucharów lejkowatych i amfor kulistych. Grupę wschodnio-pomorską kultury łużyckiej reprezentują cmentarzyska i osady w rejonie śródmieścia, na Górze Chełmskiej oraz w Rokosowie, Dzierżęcinie i Lubiawie. Na okres wpływów rzymskich (do IV w. n.e.) datowane są punkty osadnicze w Lubiawie i Wilkowie.

Najliczniej wokół miasta zlokalizowane jest osadnictwo wczesnośredniowieczne i średniowieczne.

Obszar Góry Chełmskiej to m.in. prawnie chronione cmentarzysko kultury pomorskiej z okresu lateńskiego; osada i miejsce kultu wczesnośredniowiecznego z IX-XII wieku. Z tego terenu pochodzą także znaleziska pradziejowe, np.: ostrze siekiery krzemiennej, zapinka z epoki kultury łużyckiej.

Osadnictwo średniowieczne rozwijało się głównie przy głównym trakcie komunikacyjnych łączącym dzisiejsze Pomorze Zachodnie z Pomorzem Gdańskim.

²⁸ Spadek w porównaniu do 2012 r. o ok. 2 tysiące mieszkańców.

²⁹ Prof. Marian Rębkowski przedstawił szczegółową analizę zasobu archeologicznego miasta w publikacji: *Dzieje Koszalina. Tom I do 1945 roku*, pod. red. R. Gaziński, E. Włodarczyk, Koszalin 2016.

³⁰ Inwentaryzacja AZP (od 1978 r.) opiera się na jednolitych zasadach penetracji terenowej (powierzchniowej) i dokumentacji odkrytych obiektów. Obszar Polski podzielony został na 8.000 tzw. „Obszarów AZP” o wymiarach 5 x 7 km, stanowiących pojedyncze (sztucznie wydzielone) jednostki badawcze. Obecne (dane z 2014 r. ze „Studium uwarunkowań...”) granice administracyjne miasta Koszalina zajmują 8 takich obszarów (niektóre tylko fragmentarycznie).

Szczególne znaczenie posiadało miejsce kultu na Górze Chełmskiej. W wiekach VIII-XII - pogańskiego, od XIII wieku chrześcijańskiego, związanego z kultem maryjnym.

Jak pisze prof. Marian Rębkowski:

"Powyższa ocena znalezisk pozwala stwierdzić, że źródła odkryte podczas badań archeologicznych nie dostarczyły zatem jakichkolwiek przesłanek potwierdzających hipotezę o istnieniu na Górze Chełmskiej miejsca pogańskiego kultu. Oczywiście nie można wykluczać istnienia takowego, ale wymagałoby to udowodnienia podczas kolejnych badań. W świetle wyników dotychczasowych wykopalisk możemy natomiast przyjąć, że gdzieś na przelomie XI i XII wieku powstała na Górze Chełmskiej słowiańska osada, której wielkość nie jest nam znana ze względu na ograniczony zasięg dotychczasowych wykopalisk. Musiała ona być jednak znaczącym skupiskiem ludności i ważnym punktem osadniczym, a może też i gospodarczym, skoro wedle wszelkiego prawdopodobieństwa już w pierwszej połowie XIII wieku wzniesiono w jej obrębie kościół, na co dowodem jest chronologia początków cmentarza, a co pośrednio poświadcza także dokument z 1263 roku, w którym wymieniony został Mikołaj, pleban in Golme"³¹.

Na obszarze historycznego młyna miejskiego (Kretomino-Młynary) odkryto skarb monet arabskich z okresu wczesnego średniowiecza. Wymienić można także dwa cmentarzyska kultury łużyckiej z epoki brązu (Dzierżęcino).

Autorzy opracowania ochrony zabytków archeologicznych w „Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina”, stwierdzili, że zasadnicze badania AZP obszarów leżących w granicach miasta prowadzone były w lata 80. XX wieku i w zasadzie nie były od tego czasu weryfikowane. Nie jest znany stan zachowania poszczególnych stanowisk, a stanowiska powierzchniowe są już w większości zniszczone. Stanowiska niezniszczone są chronione grubą warstwą humusu lub osadów są niewidoczne z powierzchni.

Stąd też archeolodzy mają z nimi styczność najczęściej podczas nadzorów przy różnorodnych inwestycjach ziemnych (regulują to stosowne przepisy prawa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.).

Aby tego typu zabytki nie ulegały zniszczeniu konieczne są działania na rzecz świadomości społecznej np. poprzez informacje prasowe, wykorzystanie strony www. urzędu miasta Koszalin, wystawy, prelekcje i lekcje muzealne (prowadzone zresztą przez specjalistów z Muzeum w Koszalinie)

Jest to jeden ze sposobów opieki nad dziedzictwem kulturowym proponowany w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina na lata 2014-2018.

Rozwój układu przestrzennego

Rozwój przestrzenny Koszalina obejmuje (w uproszczeniu) okres od lokacji w 1266 roku po czasy współczesne, tj. do 2010 roku (przyłączenie dwóch historycznych wsi Jamna i Łabusza).

Koszalin na przestrzeni dziejów – jak wynika z wcześniejszego kalendarium – wielokrotnie ulegał niemal całkowitemu zniszczeniu. Głównym czynnikiem

³¹ M. Rębkowski, *Dzieje Koszalina*, op. cit., s. 53.

destrukcyjnym były pożary (1506, 1718), oraz działania wojenne – w 1945 roku, w wyniku podpaleń przez wojska rosyjskie zniszczeniu uległ (w 70 %) średniowieczny układ urbanistyczny. W latach 70. XX wieku – jak w większości polskich miast – wyburzano, przekształcano całe ciągi historycznej zabudowy, przygotowując teren pod budownictwo wielkopłytkowe.

W okresie przedlokacyjnym historia Koszalina jest problematyczna (dotąd nierozstrzygnięta), ponieważ pozostaje kwestia lokalizacji domniemanego grodu koszalińskiego³². Autorzy historycznych opracowań są zgodni, że ani gród ani wieś nie były zlokalizowane na obszarze późniejszego miasta.

Oznacza to, że Koszalin został założony na tzw. surowym korzeniu.

Lokacji miasta – na prawie lubeckim – dokonał 23 maja 1266 roku, w klasztorze cystersów w Bukowie Morskim, biskup kamieński Herman von Gleichen. Uposażenie stanowiło 100 łanów ziemi i 10 łanów Lasu Bukowego³³. Źródła wymieniają jako zasadźców dwóch kolonistów niemieckich: Marquarda i Hartmana (otrzymali po 30 łanów i prawo budowy młyna).

Miasto powstało w rozwidleniu Dzierżęcinki, na lekkim wzniesieniu. Kompozycja przestrzenna o charakterystycznej, szachownicowej siatce ulic, centralnym (prostokątnym) rynkiem. Kolejne przekształcenia pozostają może nie tyle w sferze domysłów, co raczej zależą od wyników badań archeologicznych, bowiem dopiero z 1756 roku pochodzi pierwszy przekaz planistyczny miasta. Na początku XIV wieku pierwotną, drewnianą palisadę zastąpiły mury obronne, z trzema bramami (w osiach głównych traktów komunikacyjnych). Pierwotna zabudowa mieszkalna była przypuszczalnie drewniana.

Kościół farny p.w. Najświętszej Maryi Panny (datowanie patrz s. 44). To gotycki obiekt ceglany, typowy dla pomorskiej architektury gotyckiej, o formach trójnawowej bazyliki. Mimo nawarstwień (przebudowy w l. 40. XIX wieku i na pocz. XX wieku) zachował – w znacznej mierze – oryginalne cechy stylowe. Katedra stanowi dominantę historyczną Koszalina i najcenniejszy element materialnego dziedzictwa kulturowego.

Do czasów współczesnych zachował się klasztor cysterek (obecnie kościół prawosławny), wzniesiony w l. 70. XIII wieku i ulokowany w płn.-wschodniej części starego miasta (ob. ul. Mickiewicza i Asnyka). Mimo licznych ingerencji budowlanych zachowały się pierwotne mury obwodowe dwupoziomowego kościoła oraz odkryte w ostatnim czasie podczas badań archeologicznych fundamenty prezbiterium i pierwotnego ołtarza. To najstarszy zabytek architektury na terenie Koszalina.

Pierwszy ratusz jest wzmiankowany w l. 80. XIII wieku; następny w 1308 roku, zlokalizowany w obrębie rynku. Obiekt spłonął w 1504 roku.

Wśród obiektów miejskich wymienia się również 3 szpitale (kaplice szpitalne); najstarszy św. Ducha z 1319 roku (w obrębie murów miejskich). Dwa pozostałe ulokowane poza bramami miasta. Nie zachowały się do czasów współczesnych.

³² Porównaj D. Szewczyk, *Koszalin od średniowiecza do współczesności. Informator wystawy*. Muzeum w Koszalinie, s. 2003 oraz M. Rębkowski (op.cit).

³³ *Studium historyczne ...*, dz. cyt., s. 10. W owym czasie najbardziej rozpowszechnione miary powierzchni to: łan flamandzki (od 16,7 do 17,5 ha) i łan frankoński (od 22,6 do 25,8 ha).

Obiektem o szczególnym znaczeniu i wartości zabytkowej jest kaplica Św. Gertrudy (pierwotnie cmentarna). Murowana, na planie ośmiobocznym budowla z czytelnymi nawiązaniem do gotyku skandynawskiego.

Nierozstrzygnięta pozostaje historia kościół na Górze Chełmskiej, nie ma pewności, czy budowa rozpoczęta po 1431 roku została kiedykolwiek ukończona; zachował się jedynie fragment fundamentów z filarami.

Areał gruntów miejskich powiększono stopniowo o koleje nadania (lokacje) wsi: (Rokosowo, Dzierżęcino, Lubiatowo, Raduszka); rozwijała się sieć drożna.

Wyraźną cezurą w dziejach Koszalina jest wielki pożar w 1504 roku, podczas którego zniszczeniu uległa większość średniowiecznej zabudowy miasta.

Odbudowa przebiegała stopniowo; wzniesiono nowy ratusz (rozbudowując go pod koniec XVII wieku). Po sekularyzacji dóbr klasztornych, na miejscu zrujnowanych budynków, książę biskup Jan Fryderyk od 1568 do 1575 gruntownie przebudował go na zamek – siedzibę biskupów kamieńskich. Dalsza rozbudowa założenia nastąpiła w 1582 r. i była dziełem księcia biskupa Kazimierza VI. Oprócz komnat reprezentacyjnych były tam także pomieszczenia dla biskupiego wójta, zarządcy domeny, kancelarie i kuchnia. Był to okazały kompleks z kościołem i ogrodami. Jego ikonograficzne wyobrażenie znalazło się na mapie Pomorza E. Lubinusa z 1618 roku.

XVII wiek to rozwój przedmieść Koszalina, w tym rzemieślniczego za bramą Młyńską z młynami wodnymi, kuźnicą miedzi, foluszami i tartakiem. Powstało wiele miejskich folwarków (np. Wilkowo, Sarzyno).

Wojna trzydziestoletnia (1618-1648) spowodowała szczególnie dotkliwe straty w mieście; podobnie jak na całym Pomorzu. Pauperyzacja mieszczaństwa skutkowałą m.in. prowizorycznym charakterem odbudowy (patrz kalendarium). Jeszcze w 1718 roku sto parcel w granicach murów miejskich pozostawało pustych. Późniejsze zniszczenia i zmiany sprawiły, że jednym ze znaczących elementów architektury miasta - pochodzącym w części z okresu średniowiecznego - pozostał do dziś kościół zamkowy, choć i jego forma uległa w XIX i XX wieku znacznym przekształceniom.

Kolejny pożar (17 października 1718 r.) odcisnął prawdopodobnie największe piętno na rozwoju przestrzennym układu urbanistycznego Koszalina. Spłonęło ok. 300 domów; ocalał kościół Najświętszej Marii Panny oraz część zabudowy wzdłuż murów obronnych.

Podjęta w następnych latach odbudowa wzorowała się na średniowiecznej siatce ulic miasta lokacyjnego, z pewnymi wszakże modyfikacjami. Powiększono rynek i część ulic. Zmiany te widać na planie z 1765 roku. Miasto nadal nie posiadało wschodniej osi wylotowej. W zasadniczy sposób zmienił się charakter zabudowy. Pierzeje rynku i ulic okalających charakteryzują się zwartą zabudową. Czytelne są nawiązania do barokowych koncepcji urbanistycznych. Pozostałości XVI-wiecznego ratusza rozebrano, nowy wzniesiono w pierzei południowej. Centralnym elementem układu staromiejskiego stał się barokowy pomnik Fryderyka Wilhelma I, wzniesiony w 1724 roku, wg projektu Filipa Gerlacha z Berlina.

Do odbudowy miasta użyto m.in. cegły pochodzącej z częściowej rozbiórki murów i bram miejskich. Przebudową objęto także rezydencję zamkową. W 1720 roku

wzniesiono siedzibę sądu nadwornego. Powstała (1734-1737) siedziba fundacji Schwedera (założona w 1724 r.) zlokalizowana naprzeciwko katedry.

W latach 30. XVIII wieku na przedmieściu za bramą Młyńską rozebrano kaplicę św. Jakuba (uzyskany materiał zużyto do restauracji kaplicy św. Gertrudy). Większość przedmieść została zniszczona w 1760 roku (podczas wojny siedmioletniej 1756-1763), podczas oblężenia Koszalina przez wojska rosyjskie.

W drugiej połowie XVIII wieku powstały w Koszalinie i jego najbliższych okolicach pierwsze manufaktury, rozpoczynające erę przemysłową (1764 r. papiernia na Górze Chełmskiej). Rozwój gospodarczy wpłynął istotnie na ewolucję układu urbanistycznego w XIX i XX wieku. W 1816 roku miasto zostało podniesione do rangi siedziby rejencji.

Początek XIX wieku to m.in. rozbiórka murów i bram miejskich (bramę Nową rozebrano w 1819 r., Wysoką - w 1867 r., a Młyńską wraz z ostatnimi pozostałościami murów, z wyjątkiem fragmentów zachowanych do dziś - w 1872 r.), niwelowanie wałów ziemnych i zasypywanie fos. Jako główny obszar rozbudowy wybrano teren po wschodniej stronie starego miasta, wytyczając główną oś komunikacyjną (wschodnia oś wylotowa).

Kompozycji nowego układu dopełniał wpisany między obie ulice prostokątny plac o proporcjach zbliżonych do kwadratu (obecny pl. Wolności) i poprowadzona na wschód od niego, łącząca główne kierunki przecznica. Zabudowę lokowano początkowo wzdłuż zachodniej, południowej i wschodniej pierzei placu oraz w jego sąsiedztwie. Nowe przedmieście nazwano imieniem Fryderyka Wilhelma III, który na jego budowę udzielił zapomogi. Z zabudowy z tego okresu zachowały się dwa domy po obu stronach południowej części placu, przebudowane w późniejszych okresach.

Po zachodniej stronie miasta, w rejonie dzisiejszej ul. Grunwaldzkiej, założono plac ćwiczeń dla wojska oraz ogrody. Dalej na zachód wykształciło się przedmieście przemysłowo-usługowe. Już poza jego zasięgiem, na ówczesnych peryferiach miasta, przy skrzyżowaniu obecnych ul. Zwycięstwa i Armii Krajowej, wzniesiono w latach 60. XIX wieku. zachowany do dziś zespół dwóch budynków Urzędu Powiatowego (klasycystyczno-neorenesansowe z elementami Rundbogenstil) przypisywane tzw. tradycji schinklowskiej³⁴.

Związki Karla Friedricha Schinkla z Koszalinem nie ograniczają się do wspomnianego wyżej wpływu stylistycznego. W początkowym okresie omawianej fazy zaprojektował on pomnik koszalińskich ofiar wojny z Napoleonem. Wersja w formie krzyża na ośmiobocznym kamiennym cokole, odsłonięta w 1829 r. na szczycie Góry Chełmskiej, odbiegała znacznie od pierwotnego projektu.

Po 1817 roku na splantowanych terenach historycznych murów i fortyfikacji powstały zespoły zieleni parkowej; promenady. Do kompozycji przestrzennej włączono dawny staw młyński. W 1836 roku założono Związek Upiększania Miasta, zajmujący się głównie zagospodarowaniem parku miejskiego, ogrodu Strzeleckiego etc. Założenie parkowe powstało także w okolicach dzisiejszego placu Wolności. Powstawały nowe nekropolie (w tym cmentarz żydowski).

³⁴ K.F. Schinkel zaprojektował dla miasta pomnik ofiar wojny z Napoleonem. Odsłonięty w 1829 r. monument na tyle odbiegał od oryginalnego projektu, że autorstwo wybitnego architekta wydaje się problematyczne.

W obrębie historycznego układu urbanistycznego zbudowano w 1825 r. gmach Królewskiego Sądu Krajowego i Miejskiego³⁵; ob. Urząd Miejski przy ul. Adama Mickiewicza 26. Ten klasycystyczny, dwukondygnacyjny obiekt nakryty dachem dwuspadowym należy do najcenniejszych zabytków architektury Koszalina³⁶. Z lat 60. XIX wieku pochodzi późnoklasycystyczna szkoła miejska, ob. szkoła (Gimnazjum nr 2, im. Janusza Korczaka) przy ul. Bolesława Krzywoustego. Przy rynku rozebrano i odbudowano w tym samym miejscu - niezachowany do dziś - budynek ratusza.

Największej transformacji podlegała zabudowa mieszkalna, pojawiły się okazałe, dwukondygnacyjne kamienice o rozbudowanych bryłach i efektownych elewacjach. Rozbudowano sieć dróg ponadlokalnych (1829-1835), w tym odcinek szosy Szczecin – Gdańsk. W latach 1854-1856 zbudowano drogę do Bobolic, w latach 1860-1863 do Polanowa, a w latach 1860-1864 do Kołobrzegu.

W 1859 roku powstała linia kolejowa do Stargardu Szczecińskiego; w 1869 r. - do Słupska, w 1870 r. - do Gdańska. Tory poprowadzono po zachodniej stronie miasta. Pierwszy dworzec nie zachował się do czasów współczesnych. W pobliżu kolei, niejako w sposób naturalny, rozwinęła się dzielnica przemysłowa Koszalina (m.in. papiernia, odlewnia żelaza).

Między 4 ćwiercią XIX wieku a końcem I wojny światowej w Koszalinie następuje intensywny rozwój przedmieść, dzielnicy przemysłowej. Z tego okresu zachowały się znaczące komponenty zabudowy miejskiej.

Zabudowa mieszkalna śródmieścia składała się głównie z kamienic czynszowych, tworzących na ogół zwarte odcinki pierzei, rozwijała się wzdłuż historycznych osi komunikacyjnych.

Na początku XX wieku nowe, istotne ciągi uliczne pojawiły się po południowo-zachodniej i południowej stronie starego miasta. Nowe ulice powstawały w tej fazie często w wyniku adaptacji istniejących wcześniej dróg.

Równolegle do urbanizacji terenów przedmieść postępował proces wymiany zabudowy na terenie starego miasta.

Standard powstającej zabudowy różnił się w zależności od dzielnicy, choć różnice tego typu występowały także w ramach poszczególnych odcinków pierzei. Najbardziej reprezentacyjny charakter uzyskała zabudowa na terenie przedmieścia Fryderyka Wilhelma III. Tu zlokalizowano okazałe gmachy użyteczności publicznej, ciągi kamienic i zabudowę willową.

W obiektach mieszkalnych stosowano elementy historyzmu w opracowaniach elewacji (klasycyzm, neorenesans, sporadycznie neogotyki). Na szczególną uwagę zasługuje eklektyczny tzw. Pałac Młynarzy (obecnie siedziba muzeum), obecnie cenna dominanta urbanistyczna i historyczna Koszalina.

Secesja pojawia się na początku XX wieku, stosunkowo sporadycznie i zawsze w połączeniu z innymi cechami stylowymi. Licznie występują natomiast różne odmiany modernizmu, który odegrał w architekturze koszalińskiej bardzo znaczącą rolę. Najcenniejsze przykłady kamienic modernistycznych powstały przy

³⁵ J. E. Benno, *Die Geschichte der Stadt Coeslin*, Cöslin 1840, s. 253.

³⁶ J. Kalicki, *Studium historyczno-urbanistycznego Koszalina*, Pracownia Konserwacji Zabytków „Arkona” Sp. z o.o., Kraków 2004 r., s. 32.

obecnych ulicach Matejki i Wyspiańskiego, gdzie tworzą jednolicie skomponowane odcinki pierzei, Jana z Kolna i Dworcowej. Spośród najciekawszych willi modernistycznych należy wymienić budynek przy ul. Szczecińskiej 1.

W kategorii gmachów użyteczności publicznej dominowały budynki o ceglanych elewacjach – neogotyckie i utrzymane w różnych formach ceglanego historyzmu. Wśród neogotyckich za najwybitniejszy należy uznać gmach poczty przy obecnej ul. Andersa 22 z 1884 r.; Szpital Miejski z lat 70. XIX wieku przy obecnej ul. Szpitalnej; gmachy szkolne (l. 70-90 XIX w.). Wyróżnia się zwłaszcza zespół dawnej Szkoły Kadetów z 1890 roku (obecnie Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej) przy dzisiejszej ul. Piłsudskiego 92-94. Nawiązaniem neorenesansowymi odznacza się, zbudowany w 1900 roku gmach fundacji Karkutscha.

Pod koniec XIX wieku powstały dwa charakterystyczne, ceglane obiekty. Były to: wieża widokowa (1888 r.) - dominanta w panoramie miasta oraz wieża wodociągowa (1898 r.). Na początku XX wieku wytyczono na Górze Chełmskiej funkcjonujące do dziś trasy turystyczne. Po północno-zachodniej stronie szczytu założono stadion sportowy.

Za najwybitniejszy, ale nie należący do grupy ceglanego historyzmu, należy uznać neobarokowy budynek Rejencji, wzniesiony na przełomie XIX i XX wieku, przy dzisiejszej ul. Andersa.

W duchu modernizmu zbudowano m.in.: gmach liceum przy obecnej ul. Komisji Edukacji Narodowej 1, szkołę przy ul. Jedności 5. To także częściowo zdewaloryzowane zabudowania szpitala przy ul. Chałubińskiego 1 oraz zespół koszarowy przy ul. Zwycięstwa i 4 Marca (rozbudowany w latach międzywojennych).

Obiekty sakralne z tego okresu to: neogotycki kościół p.w. św. Józefa (1869-1870) według projektu Krügera, modernistyczno-klasycyzujący zbór ewangelicki przy dzisiejszej ul. Skłodowskiej-Curie z 1906 roku (obecnie siedziba teatru) oraz nie zachowana synagoga zbudowana w 1885 roku po północnej stronie dzisiejszej ul. Szpitalnej (obecnie teren parku), wnosząca do architektury Koszalina odrębny akcent historyzmu w wersji orientalizującej³⁷.

W drugiej połowie lat 80. XIX wieku, na południowym obrzeżu przedmieścia Fryderyka Wilhelma III, między obecnymi ulicami Wojska Polskiego, Piaskową i Racławicką, założono nowy cmentarz żydowski (obecnie teren ten zajmuje politechnika). Z tego czasu pochodzi także cmentarz katolicki przy ul. Gnieźnieńskiej.

W okresie międzywojennym następuje dalszy rozwój przestrzenny Koszalina, wytyczane są nowe ulice i kwartały. Zespoły zabudowy sytuowano także wzdłuż historycznych ciągów drożnych na zasadzie kontynuacji dotychczasowych kierunków rozwoju.

W budownictwie mieszkaniowym tej fazy zanika w zasadzie typ zwartej pierzei utworzonej przez kamienice czynszowe. Pojawiają się wolnostojące bloki mieszkalne oraz domy jedno- lub kilkurodzinne, tworzące jednoosiowe ciągi uliczne lub bardziej rozbudowane zespoły osiedlowe³⁸. W większości należały one do kategorii niedrogiego budownictwa socjalnego. Szczególną rolę odgrywał tu ruch

³⁷ Patrz *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina*, Koszalin 2010 (aktualizacja 2014).

³⁸ Podobny typ zabudowy występuje np. w Stargardzie Szczecińskim (przyp. VERBUM)

spółdzielczy (powstały np. spółdzielnie mieszkaniowe pracowników poczty, urzędników, pracowników fabryki papieru, inwalidów wojennych etc.).

Pod względem stylistycznym niemal cała zabudowa mieszkalna tej fazy mieści się w ramach różnych odmian późnego modernizmu. W latach 30. XX wieku formy ulegają uproszczeniu, następuje redukcja detalu. W wielu budynkach mieszkalnych z tej dekady pojawiają się elementy funkcjonalizmu.

W latach 20. XX wieku powstał modernistyczny budynek straży pożarnej (ob. ul. Kazimierza Wielkiego), jeden z cenniejszych zabytków miasta. Ciekawym przykładem modernizmu nacechowanego elementami art deco i ekspresjonizmu (zastrzone łuki arkad galerii frontowej) jest budynek główny szpitala gruźliczego na stoku Góry Chełmskiej, przy dzisiejszej ul. Słonecznej. Znakomity przykład funkcjonalizmu stanowi trójskrzydłowy gmach sądu ukończony w 1931 roku (ob. ul. Waryńskiego). Do czasów współczesnych zachował się gmach Banku Pomorskiego z lat 1935-1938, budynek tzw. Nowej Rejencji z l. 1937-39 uważany za jeden z najwybitniejszych budynków w mieście.

Z obiektów sakralnych powstałych w tym okresie zachował się budynek kościoła nowoapostolskiego (ob. ul. Podgrodzie), który obecnie pełni funkcje restauracji. U zbiegu obecnych ulic Zwycięstwa, Piłsudskiego i Pileckiego ulokowany był skromny, późnomodernistyczny kościół metodystów; obecnie wyburzony.

Najcenniejszym obiektem przemysłowym z tego okresu jest wieża ciśnień na terenie fabryki papieru przy obecnej ul. Franciszkańskiej, z elementami stylu art deco.

W latach 30. XX wieku zmienił się wygląd dzisiejszego placu Wolności. Usunięto pomnik poległych w wojnie 1870 roku i część zieleni, by poprowadzić jezdnię.

W okresie międzywojennym trwały prace nad urządzeniem parków po północno-wschodniej, wschodniej i południowo-wschodniej stronie starego miasta. W 1934 roku oddano do użytku przeregulowany tzw. Staw Zamkowy³⁹ (dawny staw młyński – por. faza I). Nowym założeniem był niewielki Park Różany, usytuowany między obecnymi ulicami Piłsudskiego, Mireckiego i Sportową.

W latach 30. XX wieku, na prawym brzegu Dzierżęcinki, po południowo-wschodniej stronie starego miasta (między korytem rzeki a dzisiejszą ul. Raclawicką) założono stadion sportowy - funkcjonujący do dziś. W pewnym sensie stanowiło to nawiązanie do tradycji miejsca o charakterze sportowo-rekreacyjnym; w drugiej połowie XIX wieku usytuowany był w tym rejonie zakład kąpielowy.

W 1938 roku zburzono synagogę.

4 marca 1945 roku Koszalin został zdobyty przez wojska radzieckie. W wyniku umyślnego podpalenia przez zwycięską armię, na obszarze starego miasta, zniszczeniu uległo około 70% zabudowy. Ocalały katedra i kościół św. Józefa oraz położone w ich rejonie kwartały między dzisiejszymi ulicami 1 Maja i Bolesława Krzywoustego, gmach sądu i dawny kościół zamkowy, zabudowania dawnej wędzarni Waldemanna i sąsiednie kamienice przy dzisiejszej ul. Mickiewicza oraz pojedyncze budynki w innych kwartałach. Znaczne straty poniosło dawne przedmieście Fryderyka Wilhelma II - w rejonie dzisiejszego pl. Wolności oraz dawne

³⁹ *Dzieje Koszalina...*, dz. cyt. s. 249.

przedmieście za Nową Bramą. Częściowo spłonął budynek dworca. Spalono także większość zabudowań fabryki papieru w rejonie dzisiejszej ul. Franciszkańskiej⁴⁰.

Odgruzowywanie miasta trwało do początku I. 50. XX wieku, a odbudowa starego miasta przebiegała w kilku etapach. Pierwsza koncepcja powstała w latach 1951-52, z zastosowaniem rozwiązań socrealistycznych, kłócących się z miejscową tradycją architektoniczną⁴¹. W kolejnej koncepcji z l. 1952-1954 historyczne układy urbanistyczne modyfikowano poprzez pomniejszanie zasięgu części dawnych kwartałów na rzecz poszerzania ulic. Nowymi obiektami kubaturowymi wypełniano ubytki w pierzejach; najczęściej bez nawiązań historycznych (np. pawilon handlowy „Saturn” z 1961 r.). W latach 1958-62 wzniesiono w pierzei rynkowej nowy ratusz - według projektu Władysława Michałowskiego i Marii Michałowskiej. Początkowo obiekt budził liczne kontrowersje, ale po latach został uznany – w opracowaniach konserwatorsko-planistycznych - za dobro kultury współczesnej i wpisany do rejestru zabytków (2017 r.)⁴².

Po ustanowieniu województwa koszalińskiego nastąpił intensywny rozwój budownictwa mieszkaniowego w mieście (w kierunku północnym); w 1954 roku obszar administracyjny poszerzono o tereny Rokosowa.

W latach 60. XX wieku zlikwidowano stary cmentarz po południowo-wschodniej stronie ul. Młyńskiej i założono na jego terenie park im. Tadeusza Kościuszki. Dawny park strzelecki (obecnie park Przy Amfiteatrze) poszerzono w kierunku zachodnim.

Zniszczony został krzyż na Górze Chełmskiej, upamiętniający ofiary wojen napoleońskich. Pozostał jedynie cokół na którym w 1991 roku umieszczono tablicę upamiętniającą wizytę Jana Pawła II w Koszalinie.

Lata 70. XX wieku wiązały się z kolejnymi ubytkami (wyburzenia) historycznej zabudowy w obrębie śródmieścia oraz nowymi realizacjami przestrzennymi⁴³, rozwojem sieci komunikacyjnej.

W 1989 roku powiększono obszar Koszalina o ponad jedną czwartą, poprzez przyłączenie dawnych wsi Chełmoniewo, Dzierżęcino, Lubiатовo, Raduszka, Sarzyno, Wilkowo i Żabowo. W 2010 roku Koszalin poszerzył swoje granice administracyjne o obszar dwóch wsi gminy Będzino: Jamno i Łabusz, które w swoim „wianie” wniosły do układu urbanistycznego nie tylko zasób materialny budownictwa wiejskiego (w tym ryglowy), ale i dziedzictwo niematerialne w postaci „wyspy kulturowej Jamno” (patrz 4.4. „Wartości niematerialne”).

⁴⁰ Bogaty materiał źródłowy zawiera publikacja: *200 twarzy Koszalina. Fasady koszalińskich budynków*, Koszalin 2016; przygotowana we współpracy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie, Prezydenta Miasta Koszalina i Muzeum w Koszalinie.

⁴¹ Tego typu koncepcje i rozwiązania stosowane były w wielu miastach na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Miały one niejako odwrócić uwagę od „niemieckiego dziedzictwa”

⁴² Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 Nr 80, poz. 717 ze zm.) oraz „Dobra kultury współczesnej”, do aktualizacji *Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego, do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego*, oprac. Biuro Dokumentacji Zabytków, Szczecin 2009.

⁴³ Ocena tego stanu została szczegółowo scharakteryzowana w *Studium uwarunkowań...*, dz. cyt., Koszalin 2010.

4.4. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Pomorze Zachodnie - poczynając od średniowiecza – doświadczało niejednokrotnie dramatycznych przemian politycznych, demograficznych oraz etnicznych. Do początku XIII wieku w przeważającej mierze słowiańskie, w następnych wiekach podlegało ekspansywnej kolonizacji germańskiej. Wybitny etnograf i socjolog profesor Józef Burszta pisał:

„Kultura ludowa jest wynikiem konkretnych procesów historycznych i określonych uwarunkowań geograficzno-przyrodniczych. Pod względem kształtowania się kultury Pomorze Zachodnie należy do ciekawych regionów. (...) do XIII wieku był to teren zasiedlony przez plemiona Słowian Zachodnich, których (...) siedziby sięgały aż po Łabę (Połabianie). Od tego stulecia zaczyna się wielowiekowa ekspansja osadników niemieckich kierowana w zachodniej potłaci (...) przez feudałów niemieckich, zaś we wschodniej przez klasztory, a zwłaszcza przez zakon krzyżacki. Osadnictwo średniowieczne połączone było z jednej strony z chrystianizacją kraju, a z drugiej z wielką średniowieczną reformą rolną i zakładaniem miast na prawie niemieckim”. Do końca XIX wieku na tym obszarze zachowały się jedynie jako enklawy słowiańsko-kaszubskie wyspy autochtoniczne⁴⁴.

Powyższe słowa opublikowano w 1978 roku, a do czasów współczesnych aktualne pozostaje stwierdzenie podnoszące znaczenie **kultury jamneńskiej** jako podstawy mającego wówczas powstać koszalińskiego parku etnograficznego. Istniejąca obecnie niewielka (aczkolwiek jedyna profesjonalna w naszym województwie) ekspozycja, prezentuje zabytki jamneńskiej wyspy kulturowej we wnętrzu chatupy rybackiej z Dąbek⁴⁵.

„Realizacja tego parku leżeć będzie na linii dotychczasowej dobrej opinii Polaków w świecie jako tych, którzy troskliwie chronią, zabezpieczają i rewaloryzują wszelkie zabytki kulturowe z przeszłości niezależnie od tego, jaką grupę społeczno-stanową, etniczną czy wyznaniową one reprezentują. Są to przecież sprawy dorobku historycznego kultury ogólnoludzkiej. Także i ludowe zabytki Pomorza Zachodniego mają wartość obiektywną, uniwersalną⁴⁶”.

Jamneńczycy – to historyczna (obecnie nieistniejąca) grupa etniczna zamieszkująca specyficzny, mało atrakcyjny teren błot, łąk, wokół jeziora Jamno. Enklawę tworzyli mieszkańcy wsi Jamno i Łabusz (w mniejszym zakresie Będzino). Pierwotna ludność słowiańska mieszała się z osadnikami niemieckimi i skandynawskimi tworząc jamneńską wyspę kulturową. Zachowane relikty rzemiosła (a więc wytwory kultury materialnej) eksponowane są w muzeum w Koszalinie. Znacznie trudniej przywołać elementy kultury niematerialnej związanej z obrzędowością doroczną, rodzinną, zwyczaje (tzw. kulturę społeczną). Z przyczyn oczywistych jest to przekaz fragmentaryczny, niepełny.

⁴⁴ Burszta J., *Międzynarodowe znaczenie kultury ludowej Pomorza Zachodniego*, w: Seria Wydawnictw Monograficznych, Nr 4. Koszalin 1978.

⁴⁵ Chałupa rybacka z Dąbek jest obecnie nieczynna dla zwiedzających, a ekspozycja dotycząca historii i kultury jamieńskiej znajduje się w nowo otwartej Zagrodzie Jamneńskiej w Jamnie.

⁴⁶ J. Burszta, *Międzynarodowe...*, dz.cyt., s.13.

Kultura jamneńska jest zjawiskiem niezmiernie złożonym, noszącym w sobie pierwiastki słowiańskie, niderlandzkie (holenderskie i fryzyjskie), a także inne. Społeczność obu wsi twórczo absorbowała zwyczaje kolejnych osadników (niderlandzkich oraz niemieckich), w wyniku czego, na bazie słowiańskiej kultury o pogańskich korzeniach, powstała w ciągu wieków enklawa z charakterystycznymi tylko dla niej zwyczajami i wytworami kultury materialnej⁴⁷.

Muzeum w Koszalinie - jako miejska instytucja kultury - prezentowała stałą wystawę, będącą wynikiem badań nad kulturą jamneńską. W zabytkowej zagrodzie ryglowej przeniesionej z Dąbek (k/Darłowa), eksponowano elementy kultury materialnej (np. XIX-wieczne krzesła i fotele z dekoracją w postaci tulipanów i gwiaździstych kwiatów), a także elementy wyposażenia domostw (np. naczynia, stroje ludowe). **Obecnie (od kwietnia 2019 roku) wystawa jest udostępniona w zrekonstruowanej, XIX-wiecznej zagrodzie na terenie dawnej wsi Jamno.**

Muzeum w Koszalinie organizuje rocznie siedem Jarmarków Jamneńskich (czerwiec, lipiec, sierpień i grudzień), na którym prezentują się lokalni rzemieślnicy, twórcy ludowi i ludowe zespoły muzyczne. Od lat 90. XX wieku Dział Etnografii tworzy centralną bazę danych o działających na terenie kraju artystach, rękodzielnikach i rzemieślnikach ludowych.

Nowym elementem w przestrzeni kulturowej Koszalina, po poszerzeniu granic administracyjnych miasta w 2010 roku, jest XIV-wieczny, gotycki kościół w Jamnie p.w. Matki Bożej Różańcowej. To obiekt niezwykle cenny z uwagi na zachowane we wnętrzu **jamneńskie motywy dekoracyjne** w formie polichromii stropu. Wraz z odtworzoną XIX-wieczną zagrodą (szachulcową), będącą obecnie Działem Etnografii Muzeum w Koszalinie, stanowi szczególny, spójny i unikatowy (ponadregionalny) wyróżnik, jest świadkiem tradycji i przemian zarówno w sferze materialnej jak i duchowej.

Samorząd Miasta Koszalina wsparł finansowo realizację obu projektów przyczyniając się tym samym do powstania wyjątkowego „produktu” kulturowego o walorach poznawczych i atrakcji turystycznej w postaci oznakowanej trasy.

Miasto Koszalin posiada własne instytucje kultury, a zwłaszcza muzeum dysponujące działem etnograficznym. Ze swej istoty posiada niezbędną wiedzę (w tym tworzoną bazę danych) w sferze dziedzictwa niematerialnego i może być „pełnomocnikiem” miasta Koszalina w jego ochronie i promocji.

Reasumując: miasto Koszalin to unikatowe miejsce, posiadające obecnie w swoich granicach administracyjnych dwie, historyczne wsie, które tworzyły w przeszłości swoisty krąg kulturowy. Kultura jamneńska stanowiła przedmiot badań naukowych, jako wyjątkowy przejaw skomplikowanych dziejów regionu. W czasach współczesnych, odpowiednie wykorzystanie bogactwa przeszłości, może stanowić przyczynek do zbudowania wyjątkowej marki – produktu regionalnego Koszalina – w oparciu o kulturę jamneńską.

⁴⁷ Cytat z załącznika do uchwały Rady Miejskiej Koszalina z 19 lutego 2009 r., „w sprawie wystąpienia z wnioskiem do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o zmianę granic Miasta Koszalina”.

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALINA - USTANOWIENIA PRAWNE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie do rejestru zabytków.

Zabytki archeologiczne

Na obszarze miasta Koszalina do rejestru zabytków jest wpisane jedno stanowisko archeologiczne:

stanowisko nr 21 (AZP: 14-21) i nr 22 (AZP: 14-21) na Górze Chełmskiej:

cmentarzysko kultury pomorskiej oraz osada, miejsce kultu, cmentarz średniowieczny (nr rej. 1204, z dn. 06.06.1986 r.)

Oprócz tego zabytkiem archeologicznym (warstwą) jest obszar starego miasta w Koszalinie wraz z otaczającymi murami i pasem zieleni, który wpisany jest do rejestru zabytków nieruchomości - nr rej. 6, z dn. 09.06.1953 r.

Zabytki nieruchome

Rejestr zabytków nieruchomości dla miasta Koszalina zawiera **36 wpisów** (decyzji)⁴⁸, w tym 6 obiektów posiada adnotację: „do skreślenia z rejestru”. Należy zaznaczyć, że liczba wpisów do rejestru zabytków nie jest równoważna z liczbą obiektów objętych danym wpisem. Oznacza to, że jeden wpis może obejmować kilka zabytków⁴⁹.

Zasób zabytków nieruchomości miasta Koszalina stanowią zarówno obiekty samodzielne, jak i zespoły zabudowy (np. ratusz, wille z otoczeniem, stacja kolei wąskotorowej, kamienice) oraz założenia obszarowe (np. teren starego miasta, zespół parków).

Po 2014 roku, w trakcie obowiązywania POnZ 2014-2018, do rejestru zabytków wpisano:

1. Ratusz przy Rynku Staromiejskim 6-7 / Młyńska 13
- nr rej. A-1712, z dn. 20.11.2017 r.
2. Kamienicę z oficyną przy ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23
- nr rej. A-1716, z dn. 01.12.2017 r.

W wyniku weryfikacji terenowej, związanej z opracowaniem Gminnej Ewidencji Zabytków (2013) stwierdzono brak 6 obiektów rejestrowych, które zostały wyburzone, a w ich miejscu powstała nowa zabudowa. Obiekty te winny być wykreślone z rejestru zabytków, w trakcie postępowania administracyjnego, przeprowadzonego

⁴⁸ Zgodnie z wykazem umieszczonym na oficjalnej stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml>.

⁴⁹ Należy wnikliwie sprawdzać sentencję wpisu

z urzędu (przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) lub na wniosek właściciela nieruchomości.

Wykaz zabytków nieruchomych - załącznik nr 1

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na terenie Miasta Koszalina występują również obiekty o walorach historycznych i architektonicznych, które mogą zostać wpisane do rejestru zabytków. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina z 2010 (aktualizacja 2014 r.) roku przewiduje wpisanie do rejestru ok. 60 obiektów o wartościach zabytkowych.

Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych znajdujących się na terenie miasta Koszalina obejmuje **14 wpisów** (decyzji), które dotyczą 107 obiektów⁵⁰. Są to głównie elementy wyposażenia kościołów oraz wili i pałacu biskupiego. Wśród zabytków sztuki sakralnej dominują rzeźby, obrazy, krucyfiksy, a także ołtarze i ambony. W obiektach świeckich zabytkowe wyposażenie dotyczy m.in. drzwi, witraży, klatek schodowych oraz dekoracji sufitowych. Zabytki ruchome, zarówno wpisane do rejestru zabytków i pozostające w tzw. ewidencji są opracowane w formie kart zabytku ruchomego.

Obecnie dla miasta Koszalina opracowano 654 karty zabytków ruchomych oraz 4 karty instrumentów muzycznych i 144 karty pojazdów zabytkowych⁵¹.

Wykaz zabytków ruchomych jest dostępny w siedzibie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Koszalinie.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie opracował w 2010 roku „wykaz zabytków nieruchomych z terenu Miasta Koszalin ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”⁵². Zgodnie z wyżej wymienionym wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków Miasta Koszalina zawierała 206 obiektów.

Po opracowaniu w 2013 roku Gminnej Ewidencji Zabytków (zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina, z dn. 21.08.2013 r.) oraz wpisaniu nowych obiektów w 2017 i 2019 r. w wojewódzkiej ewidencji zabytków są **193 obiekty i obszary**. Wśród tych obiektów dominuje zabudowa mieszkalna: kamienice, wille,

⁵⁰ Na podstawie <https://dokument.zabytek.gov.pl>

⁵¹ Na podstawie informacji uzyskanej w dn. 06.05.2019 w Delegaturze WUOZ w Koszalinie

⁵² Pisma WUOZ, Delegatura w Koszalinie skierowane do Prezydenta Miasta Koszalina, z dn.: 03.12.2010 r. (DZ-K-4142/19/EK/2010) i 30.05.2012 (DZ.K.5133.1.2.2011.2012.KB).

domy wielorodzinne i chałupy w zagrodach – we wsiach przyłączonych do miasta. Oprócz tego ujęto w tej ewidencji urzędy i obiekty użyteczności publicznej – np. szkoły, szpitale, wojsko, policja, straż pożarna. Uzupełnieniem są założenia obszarowe: układy ruralistyczne i cmentarze.

Wykaz zabytków Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków - załącznik nr 2

W granicach administracyjnych Miasta Koszalina znajduje się **149 stanowisk archeologicznych**, które stanowią jednocześnie zasób ujęty w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Są to ślady materialnej działalności ludzkiej w przeszłości, od epoki kamienia po okres nowożytny. Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych, wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Dla ochrony stanowisk wyznaczono wokół każdego z nich strefę ochrony archeologiczno - konserwatorskiej: „W.I, W. II” lub „W.III”.

Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Koszalina - załącznik nr 3

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE DZIAŁAŃ MIASTA KOSZALINA

(wybór dokumentów)

★ Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Miasta Koszalina ze zmianami, zwane dalej „SUIKZP 2014”

(Uchwała Nr XLVII/673/2014 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 04 września 2014 roku)

Podstawę prawną opracowania zmiany studium stanowi uchwała Rady Miejskiej w Koszalinie Nr XXII/336/2012 z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina.

Celem zmiany studium jest potrzeba uaktualnienia polityki przestrzennej gminy w zakresie wymogów ładu przestrzennego w stosunku do współczesnych potrzeb wynikających z prawa, ekonomii, wymogów funkcjonalnych, ochrony środowiska, estetyki, uwarunkowań społecznych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawowy dokument określający politykę gminy na całym jej obszarze i podstawowy element strategii rozwoju miasta w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego. Studium, nie będąc aktem prawa miejscowego, nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych.

Ustalenia studium działają poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, dla których są wiążące.

Aktualnie na obszarze miasta Koszalina obowiązują 49 m.p.z.p.⁵³, w tym od 2014 r. (w okresie obowiązywania GPOnZ 2014-2018) opracowano 10 planów - np. dla zachodniego obszaru Jamna. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmują ok. 43 % powierzchni miasta.

Zgodnie z wymogami ustawowymi wszelkie zmiany/aktualizacje suikzp uzyskały akceptację służb konserwatorskich.

Ustalenia planów miejscowych nie mogą naruszać ustaleń studium. W sytuacji konieczności uchwalenia planu miejscowego, którego ustalenia są sprzeczne z ustaleniami Studium, należy przeprowadzić zmianę Studium w zakresie niezbędnym, uwzględniającym wpływ planowanego zagospodarowania i zabudowy na teren ich lokalizacji i tereny sąsiednie.

W „Głównych założeniach rozwoju miasta” „SUIKZP 2014” (t. II) wskazano między in.:

- ochronę środowiska i jego zasobów,
- kształtowanie struktury miejskiej zharmonizowanej ze środowiskiem przyrodniczym i kulturowym.

⁵³ Na podstawie informacji Wydziału Architektury i Urbanistyki Urzędu Miejskiego w Koszalinie; stan na dn. 09.05.2019 r. <http://www.bip.koszalin.pl/?c=102>

W rozdziale „Obszary oraz zasady ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” podtrzymuje się propozycję utworzenia 2 parków kulturowych:

- PK „Góra Chełmska”
- PK „Kolejką do elektrowni” (Koszalin/Manowo)⁵⁴

W „PZPWZ 2010” są to: OKK 24 „Święte Góry” i OKK 29 „Kolejką do elektrowni”.

Do kompetencji samorządu gminy należy stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego. Ponieważ, jak już wcześniej wspomniano, na terenie województwa zachodniopomorskiego nie istnieje żaden Park Kulturowy – jako forma ochrony przewidzianej w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku. Tym bardziej zaproponowane w „**SUIKZP 2014**” ewentualne „utrzymanie” dwóch parków kulturowych w Koszalinie – w tym jednego na obszarze samego Koszalina, a drugiego także we współpracy z dwiema gminami wiejskimi (Manowo i Świeszyno) – będzie wymagało od władz miasta szczególnego zaangażowania logistycznego, planistycznego i finansowego.

Zasady tworzenia Parku Kulturowego, zarządzania nim oraz sporządzania planu jego ochrony zostały opracowane w 2005 roku, przez Radę Ochrony Zabytków, na wniosek Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁵⁵.

W „**SUIKZP 2014**” przywołane zostały zapisy, ustalenia, dokumenty – w tym o znaczeniu strategicznym dla województwa zachodniopomorskiego - jak np. „Projekt ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego (materiał do zmiany polanu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, opracowany został w 2009 roku przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie – instytucję kultury samorządu województwa zachodnio-pomorskiego).

„**SUIKZP 2014**” zawiera także – istotny z punktu widzenia niniejszego Programu Opieki nad Zabytkami - dział dotyczący m.in.: **Uwarunkowań środowiska kulturowego; łała historycznego; krajobrazu kulturowego** (w tym rys historyczny, rozwój przestrzenny miasta). Jest to stały i ważny element tego typu opracowań. Oprócz tego wyznaczone są strefy ochrony konserwatorskiej, wykazy obiektów o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego, zasób archeologiczny, wykaz zabytków wpisanych do rejestru, proponowanych do takowego wpisu.

Warunki ochrony układów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków:

- utrzymanie historycznej kompozycji układu / zespołu wpisanego do rejestru zabytków, w tym odpowiednio do cech zagospodarowania obszaru;
- istniejących ciągów ulicznych z ich przekrojami, szerokościami ulic i chodników, liniami zabudowy frontowej oraz z historycznymi nawierzchniami ciągów komunikacyjnych;
- zasad historycznej parcelacji;
- linii zabudowy wyznaczonej przez zachowaną zabudowę historyczną;

⁵⁴ Obecnie na obszarze województwa zachodniopomorskiego nie ma uchwalonych parków kulturowych.

⁵⁵ Patrz strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa <http://www.nid.pl/idm,217,zasady-i-procedury-powolania-parku-kulturowego.html>

- kompozycji zabudowy;
- gabarytów wysokościowych zabudowy wytyczonych wysokością zachowanej zabudowy historycznej;
- historycznych dominant i ich ekspozycji;
- osi widokowych oraz ekspozycji i otoczenia obiektów zabytkowych, istniejącej historycznej zabudowy i zagospodarowania terenu, w tym: zabudowy, małej architektury, zieleni komponowanej.

Warunki ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

- trwałe zachowanie historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej obiektu wpisanego do rejestru zabytków;
- utrzymanie (ew. rewaloryzacja) otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem;
- opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Autorzy „**SUIKZP 2014**” zamieszczają w opracowaniu wykaz obiektów architektury i budownictwa wpisanych do rejestru zabytków (26 zabytków)⁵⁶ oraz wskazanych (rekomendowanych) do wpisania do rejestru zabytków (60 obiektów). Zasady ochrony obowiązujące w strefach ochrony konserwatorskiej (A, B, K, E), ochrony archeologiczno-konserwatorskiej (W I, W II, W III).

Przytaczają także „Warunki ochrony obiektów przeznaczonych do ochrony konserwatorskiej ustaleniami planów miejscowych”:

- utrzymanie historycznej formy architektonicznej obiektu (gabaryty wysokościowe);
- forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej);
- ograniczony zakres dopuszczalnych przekształceń określony każdorazowo w planie;
- opracowanie dokumentacji konserwatorskiej obiektu w przypadku jego rozbiórki.

Podano także wykaz obiektów uznanych za dobro kultury współczesnej: kościół parafialny p.w. Św. Kazimierza przy ul. ks. J. Popiełuszki i kościół parafialny p.w. Ducha Świętego przy ul. S. Staszica (oba obiekty chronione na mocy uchwalonych m.p.z.p.) oraz rekomendowanych na tę listę: kościół i klasztor o.o franciszkanów p.w. Podwyższenia Krzyża, ratusz, dom handlowy „Saturn”, amfiteatr (zadaszenie), pomnik „Dziewczyna z mangustą”.

Za wartości niematerialne, podlegające ochronie, uznano m.in.: nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne (obektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej). Ich ochrona odbywa się poprzez realizację ustaleń planu miejscowego. Zalecono utrzymanie bądź przywrócenie historycznych nazw własnych

⁵⁶ Zgodnie z wykazem WUOZ, Delegatura w Koszalinie z dn. 03.12.2010 r., w rejestrze zabytków są 33 obiekty (w tym 6 nieistniejące i 1 archeologiczny). Przywołana w „SUIKZP 2010” kompozycja przestrzenna W. Hasiora „Płomienne ptaki” należy do kategorii zabytków ruchomych.

wsie: Chełmoniewo, Dzierżęcino, Jamno, Lubiatowo, Łabusz, Raduszka, Rokosowo, Sarzyno, Wilkowo; nazw geograficznych: Góra Chełmska; nazw ulic: Grodzka, Młyńska, Płowce, Targ Drzewny.

Krajobraz kulturowy miasta tworzą zarówno relikty średniowiecznego układu urbanistycznego – z czytelną siatką ulic oraz centralnym placem (rynkem). Nielicznie zachowane zabytki architektury to np.: kościół katedralny, dawna kaplica zamkowa, obecnie cerkiew prawosławna, kościół p.w. św. Józefa, niewielkie fragmenty średniowiecznych murów obronnych.

Niewątpliwym problemem jest „zabudowa kwartałów realizowana według dwóch kolejnych koncepcji urbanistycznych odbudowy starego miasta – obrzeżna z podziałem na sekcje z lat 50. XX wieku, bloki zabudowy z lat 50. i 60. XX wieku usytuowane obrzeżnie wzdłuż ulic lub wolnostojące, często bez nawiązania do historycznych linii zabudowy; jeden z kwartałów zabudowany współczesną, pięcio-kondygnacyjną zabudową.

Wśród najcenniejszych zespołów wymienia się w „SUIKZP 2014” m.in.:

- Górę Chełmską – historyczne miejsce kultu maryjnego;
- modernistyczny budynek straży pożarnej (z pocz. XX w.) przy ul. Kazimierza Wielkiego;
- dawne przedmieście Fryderyka Wilhelma III w obrębie ulic: Zwycięstwa i W. Andersa wraz z reprezentacyjnymi obiektami użyteczności publicznej (neogotycki budynek poczty, późnomodernistyczny urząd wojewódzki, szkoła) wraz z zespołami zieleni komponowanej;
- zespół zabudowy przy ul. H. Modrzejewskiej – M. Skłodowskiej-Curie: z gotycką kaplicą św. Gertrudy z 1383 r., modernistycznym budynkiem teatru (dawny zbór ewangelicki) oraz gmachem Archiwum Państwowego (pierwotnie lazaret garnizonowy), z cennymi okazami starodrzewu etc.

W sferze „wartości niematerialnych” za kategorie mogącą podlegać ochronie uznano historyczne nazwy własne miejscowości, ulic.

Główne „zagrożenia i czynniki degradujące zasoby dziedzictwa kulturowego pozostają aktualne do zawartych w „SUIKZP 2010” tj:

- 1) zaniechanie działań remontowo-rewaloryzacyjnych na obiektach zabytkowych, powodujące postępującą degradację zabudowy;
- 2) niekontrolowane działania inwestycyjne, nieprawidłowa ingerencja w substancję zabytkową podczas remontu, adaptacji, przebudowy i rozbudowy (np. wymiana stolarki okiennej, remonty częściowe – fragmentów budynków i elewacji, zewnętrzne ocieplenia elewacji z wystrojem architektonicznym, adaptacje poddaszy, adaptacje lokali mieszkalnych na użytkowe, zwłaszcza w parterach budynków, związane z realizacją nowych otworów w elewacjach frontowych – drzwi, witryny);
- 3) niewystarczające mechanizmy ochrony (np. brak szczegółowych zapisów w planach miejscowych dotyczących zasad działania na substancji zabytkowej, brak nadzoru);

- 4) brak odpowiedniego programu użytkowego dla obiektów zabytkowych, zmiany funkcjonalne związane z niszczeniem substancji zabytkowej, brak środków;
- 5) nowe obiekty o gabarytach i formie nie uwzględniających historycznego otoczenia;
- 6) tymczasowe realizacje obniżające wartość krajobrazu kulturowego, ingerencje w krajobraz w postaci reklam wielkogabarytowych;
- 7) brak cezur pomiędzy historycznymi układami osadniczymi, zwłaszcza ruralistycznymi, a nową zabudową, bezplanowa zabudowa realizowana w sposób żywiołowy, chaotyczny, jako rozproszona bez komponowania w układy;
- 8) niekontrolowane podziały parcelacyjne terenu;
- 9) zagrożenia ze strony układu komunikacyjnego – przebieg ruchu tranzytowego przez obszar centrum, przebudowa i modernizacja historycznych ciągów ulicznych i drogowych z dostosowaniem do obowiązujących parametrów;
- 10) dewastacja terenów historycznych cmentarzy.

★ **Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2018 zwany dalej „GPOnZ 2014-18”**

(Uchwała Nr XLI/609/2014 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 27 marca 2014 r.)

Gmina Miasto Koszalin wypełniła ustawowy obowiązek uchwalając Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2018.

Sporządzono **Sprawozdanie z realizacji** Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami lata 2014-2018, przyjęte uchwałą Nr IV/56/2019 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 28 marca 2019 r.

Dokument zawiera szczegółowy wykaz działań podjętych przez samorząd Koszalina stanowiących realizację „**GPOnZ 2014-2018**”. Dla potrzeb niniejszego opracowania podaje się działania w formie skróconej.

Cel perspektywiczny 1.

Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego, dla którego wyznaczono 3 cele operacyjne:

Cel operacyjny 1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego, w ramach którego zrealizowano zadania, takie jak:

- 1) prowadzenie i aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków od 2013 r., zawierającej obiekty architektury, zieleni komponowanej, archeologii, zabytkowe układy urbanistyczne i ruralistyczne (Łabusz i Jamno);
- 2) udostępnienie GEZ (listy) na stronie www.bip.koszalin.pl.

- 3) sporządzanie planów miejscowych dla obszarów miasta (16 procedur, w tym dla 5 nie stwierdzono występowania uwarunkowań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków)⁵⁷;
obecnie na terenie miasta Koszalina obowiązują 49 m.p.z.p., w tym od 2014 r. (w okresie obowiązywania GPOnZ 2014-2018) opracowano 10 planów – np. zachodni obszar Jamna.
- 4) doskonalenie poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków: pracownicy Wydziału Architektury i Urbanistyki, zgodnie z zakresem merytorycznym danego stanowiska, doskonalą swoją wiedzę o zasadach i formach ochrony zabytków poprzez monitorowanie prawnych w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny 2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych.

Historyczne założenia zieleni komponowanej w Koszalinie chronione są zarówno wpisem do rejestru zabytków (park miejski w Śródmieściu), jak i ustaleniami mpzp (Uchwała RM Nr XL594/2018) w ramach, którego założono sporządzenie programu opieki nad historycznymi zespołami zieleni komponowanej w Koszalinie. Zabytkowe założenie miejskiej zieleni parkowej obszaru Śródmieścia, tj. wpisany w 1983 r. do rejestru zabytków Zespół Parków, jest chronione zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami oraz przepisami prawa miejscowego - ustaleniami planu, przyjętego Uchwałą Nr XLII/594/2018 Rady Miejskiej w Koszalinie z dn. 15.03. 2018 r.

Parki śródmiejskie są rewitalizowane; program działań zawarto w projektach rewitalizacyjnych *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017 – 2026*. Założenia historyczne zieleni komponowanej, parki i cmentarze (w tym również nieczynne), są chronione ustaleniami planów miejscowych: Cmentarza Komunalnego, „Lubiatowa”, „Rokosowa Południe – Dzierżęcín”, „Rokosowa Północ”, terenu położonego między ulicami: Janka Stawisińskiego, Gnieźnieńską, 4 Marca i rzeką Dzierżęcinką.

Ochrona ustalona w planach miejscowych, określona w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków i organem ds. ochrony przyrody, jest prawnym narzędziem ochrony ww. zabytków – zgodnie z art. 7 pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz.2067 oraz poz. 2245).

Cel operacyjny 3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, poprzez m.in.:

- 1) monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych,
- 2) systematyczne remonty zabytkowych obiektów komunalnych –
- 3) coroczne kontrole stanu technicznego elementów budowlanych obiektu,
- 4) dofinansowywanie z budżetu miasta Koszalina prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy, realizowane zgodnie z zasadami ustalonymi w uchwale Nr IV/22/2006 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 28 grudnia 2006 r.

⁵⁷ Sprawozdanie zawiera zestawienie tabelaryczne mpzp, wykonanych w okresie sprawozdawczym.

W latach 2014 – 2018 dofinansowanie otrzymały:

- 1) prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy wieży widokowej na Górze Chełmskiej - w wysokości 168 199 zł,
- 2) prace interwencyjne i badania konserwatorskie oraz badania architektoniczne przy kościele filialnym pw. Matki Boskiej Różańcowej w Jamnie – w wysokości 29 000 zł,
- 3) interwencyjne prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy XIX-wiecznych organach znajdujących się w Kościele Katedralnym – w wysokości ok. 70 000 zł,
- 4) prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy Kościele Katedralnym – w wysokości ok. 300 000 zł,
- 5) prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy Kościele filialnym pw. Matki Bożej Różańcowej – w wysokości ok. 450 000 zł,
- 6) realizacja drugiego etapu interwencyjnych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy XIX-wiecznych organach znajdujących się w Kościele Katedralnym – w wysokości ok. 33 333 zł;
- 7) bieżąca opieka nad historycznymi nekropoliami miasta Koszalina.

Cel perspektywiczny 2.

Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej, realizowany poprzez 2 cele operacyjne:

Cel operacyjny 1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, w ramach którego zrealizowano m.in. zadania:

- 1) Rozbudowa kulturowych tras turystycznych: oznakowano alternatywny przebieg pieszego Szlaku Św. Jakuba, uatrakcyjniono turystycznie obszar Góry Chełmskiej poprzez realizację projektu „Zagospodarowanie Góry Chełmskiej - etap I”,
- 2) **Stworzenie produktu turystycznego „Kultura Jamneńska”**, w ramach którego:
 - a) zrealizowano projekt pn. „Rekonstrukcja historycznej zagrody jamneńskiej z XIX wieku” (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, RPO WZ na lata 2014-2020; IV Oś – Naturalne otoczenie człowieka, Działanie 4.9. Rozwój zasobów endogenicznych; wartość zadania 5 332,831,42 PLN, dofinansowanie UE: 2 489834,75 PLN)⁵⁸.
Zagroda jamneńska – Dział Etnografii Muzeum w Koszalinie – jest współczesną rekonstrukcją XIX-wiecznej, ryglowej zagrody (jej ostatnim właścicielem był Ernst Ott), składającej się z: chałupy (1853 r.), stodoły i budynku bramnego. Podstawą projektu były szkice inwentaryzacyjne z 1927 r. W zagrodzie prezentowanej jest wyposażenie, warsztaty lokalnego rzemiosła i rękodzieła, warsztaty dziedzictwa kulinarnego. Jest to docelowe miejsce tradycyjnych jarmarków. Uzupełnienie stanowi aplikacja multimedialna oraz bogata oferta edukacyjna.

⁵⁸ Informacja za www.koszalin.pl

- b) ustawiono granitową figurkę „Julka Jamneńskiego” wraz z tablicą informacyjną.
3. Rozbudowa systemu informacji turystycznej poprzez:
 - a) wydawnictwa: informator „Turystyczny Koszalin”, plan centrum miasta z opisem Staromiejskiej Trasy Turystycznej, informator rowerowy „Rowerowy Koszalin”,
 - b) bezpłatną aplikację mobilną „Turystyczny Koszalin”,
 - c) rozszerzenie zakresu Staromiejskiej Trasy Turystycznej poprzez ustawienie tablicy dotyczącej „Julków Jamneńskich”.
4. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki miasta Koszalina, która odbywa się na podstawie zasad określonych w Rocznych Programach Współpracy Miasta Koszalina z sektorem pozarządowym, w ramach priorytetu „rozwój turystyki i krajoznawstwa”, m.in. poprzez upowszechnianie wiedzy o atrakcjach turystycznych miasta.

Cel operacyjny 2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym, poprzez podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania środków krajowych i unijnych oraz dofinansowanie prac przy zabytkach. Informacje w tym zakresie są publikowane na stronie <https://www.koszalin.pl/pl> - w zakładce: <https://www.koszalin.pl/projekty-europejskie>. Dodatkowo informacji o możliwościach pozyskiwania środków krajowych i unijnych udziela Wydział Rozwoju i Współpracy Terytorialnej.

Cel perspektywiczny 3.

Powstanie świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania realizowano poprzez wyznaczone 2 cele operacyjne:

Cel operacyjny 1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania, to m.in.:

- 1) Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży poprzez:
 - a) organizację gier edukacyjnych i terenowych, jak: „Koszalin MD”, „W stronę Jamna”, „Koszalin 750”, „Zjawą w Muzeum”, „Śladami koszalińskich masonów”, „Koszalin – historia na nowo odkryta”, „Szukanie zbójnickich śladów”, „Szlakiem pomników Koszalina”;
 - a) lekcje muzealne, związane z historią Koszalina, archeologią, etnografią, sztuką dawną, rzemiosłem, oraz lekcje biblioteczne; konkursy historyczne (np. „Znam moje miasto”, „Historia.. Sztuka. Moje miasto”);
- 2) Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie w instytucjach kultury wystaw tematycznych, prezentacji dotyczących historii regionu, transformacji krajobrazu kulturowego. W muzeum koszalińskim na szczególną uwagę zasługują wystawy stałe „Pradzieje Pomorza”, „Koszalin od średniowiecza do współczesności”. Trzon nowej ekspozycji w Zagrodzie Jamneńskiej stanowią eksponaty z wcześniejszej wystawy „Wyspa kulturowa – wieś Jamno pod

Koszalinem". Wystawy czasowe to m.in.: „Pamięci koszalinian, uczestników walk o Monte Cassino 1944-2014”, „Koszalin/Köslin widoki 750-letniego miasta”, cykle wystawiennicze – „Zabytek miesiąca”. Jubileusz 750-lecia Miasta uświetniły wydarzenia tematyczne, konferencje naukowe, wystawy, gra miejska, zajęcia w filiach bibliotecznych dla dzieci.

- 3) Promocja znaczenia ziemi koszalińskiej dla nauki o Pomorzu, w ramach której organizowane były cykle spotkań z osobistościami świata nauki i kultury, sesje naukowe i popularnonaukowe takie jak: „150 rocznica Powstania Styczniowego”, „Polsko-niemieckie studenckie warsztaty witrażowe”, cykl spotkań popularnonaukowych „W samo południe”.

Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy realizowany poprzez:

- 1) Publikacje poświęcone zabytkom, albumy, opracowania popularnonaukowo, monografie, pocztówki np. monografia „Na tułaczym szlaku... Powstańcy listopadowi na Pomorzu – Koszalińskie Zeszyty Muzealne”, pięć numerów czasopisma „Rocznik Koszaliński” – który dokumentuje dorobek popularnonaukowy Koszalina i regionu. Wydany został - przez Archiwum Państwowe w Koszalinie we współpracy m.in. z Prezydentem Miasta Koszalina - w 2016 r. album „200 twarzy Koszalina”, zawierający prezentację ikonograficznych źródeł historycznych dla 200 zabytkowych obiektów miasta.
- 2) Rozbudowa sieci muzealnej – w tym popieranie inicjatyw prywatnych: sfinalizowano projekt „Rekonstrukcja historycznej Zagrody Jamneńskiej z XIX wieku”, która będzie funkcjonowała w strukturach Muzeum w Koszalinie w ramach Działu Etnograficznego oraz wsparto logistyczne i materialnie prywatne Muzeum Piwowarstwa w Koszalinie.
- 3) Organizacja dorocznych Europejskich Dni Dziedzictwa, w ramach których to na obszarze miasta odbyły się wernisaże wystaw „Muzealne Spotkania z Fotografiami” oraz zorganizowano w 2018 I edycję Koszalińskiego Regional Busa (we wrześniu na trasę Koszalin- Łekno – Dobrzyca – Parnowo – Parsowo – Nosowo – Strzekęcino – Koszalin wyruszyło 50 osób).

W sprawozdaniu z realizacji „**GPOnZ 2014-18**” wskazano także zadania niezrealizowane tj.:

- A. Nie utworzono stanowiska Miejskiego Konserwatora Zabytków w strukturze Urzędu Miejskiego, gdyż w Koszalinie znajduje się delegatura Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie; jest możliwość bezpośredniej współpracy w sprawach ochrony zabytków z kompetentnym organem, realizującym zadania związane z ochroną zabytków regionu, w tym Koszalina.
- B. Nie prowadzi się monitoringu stanu zachowania zabytków z zasobach komunalnych przy pomocy komputerowej bazy danych.
- C. Nie wprowadzono rocznego udziału procentowego w budżecie gminy kwoty na prace przy zabytkach, gdyż udział ten zależy od liczby złożonych wniosków o dofinansowanie i zawartych w nich kwot. Dofinansowanie przyznawane jest na bieżąco, w formie dotacji celowej na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru - stosownie uchwały Rada Miejska podejmuje na wniosek, zgodnie

z Uchwałą Nr IV/22/2006 Rady Miejskiej w Koszalinie w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2007 r., Nr 17, poz. 262).

★ **STRATEGIA ROZWOJU KOSZALINA, zwana dalej „SRK 2020”**

(Uchwała nr XLIII/608/2018 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 19 kwietnia 2018 roku) – **dokument aktualny**

„SRK 2020” stanowi zaktualizowaną wersję Strategii Rozwoju Koszalina (uchwała Nr XXII/400/2001 Rady Miejskiej w Koszalinie z dn. 29.03.2001 r.), wynikającą ze zmiany uwarunkowań zewnętrznych (m.in. wejście Polski do Unii Europejskiej), zmiany sytuacji społeczno – gospodarczej i przestrzennej Koszalina oraz nowej perspektywy (od 2014 roku) programowania Unii Europejskiej.

Zapisy w nowej Strategii zmierzają do urzeczywistnienia wizji Koszalina w 2020 roku, zgodnie z którą Koszalin będzie znaczącym ośrodkiem rozwoju w obszarze basenu Morza Bałtyckiego⁵⁹.

W diagnozie społeczno-gospodarczej wskazano m.in. na uwarunkowania wynikające z ładu przestrzennego i obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz warunki do rozwoju wszystkich dziedzin kultury i powszechny dostęp do jej dóbr.

W założeniach strategicznych sprecyzowano misję samorządu terytorialnego: „*Samorząd mieszkańców Koszalina wykorzystując dziedzictwo kulturowe, walory środowiska i położenie Miasta oraz jego potencjał społeczny, gospodarczy, turystyczny, kulturalny i akademicki dąży do wzrostu poziomu życia we wszystkich sferach*”⁶⁰. Na uwagę zasługuje usytuowanie na pierwszym miejscu zastanego dziedzictwa kulturowego, w tym historycznego zasobu architektoniczno-przestrzennego, w procesie rozwoju miasta.

Miasto jest organem prowadzącym dla:

1. Bałtyckiego Teatru Dramatycznego im. Juliusza Słowackiego
2. Centrum Kultury 105
3. Filharmonii Koszalińskiej im. Stanisława Moniuszki
4. Koszalińskiej Biblioteki Publicznej im. Joachima Lelewela
5. Muzeum w Koszalinie

Centrum Kultury 105 – to centrum upowszechniania kultury i amatorskiej twórczości artystycznej, realizujące projekty i działania warsztatowe. Działalność prowadzi w kilku obiektach w tym w Domku Kata (obiekcie wpisanym do rejestru zabytków).

Muzeum w Koszalinie – gromadzi, konserwuje i udostępnia dobra kultury z dziedzin: archeologii, etnografii, historii miasta i Pomorza, sztuki dawnej i współczesnej. Ekspozycja etnograficzna (rodzaj skansenu) to miejsce szczególne na

⁵⁹ *Strategia Rozwoju Koszalina*, Koszalin 2013, s. 3

⁶⁰ Tamże, s. 30

mapie województwa zachodniopomorskiego, niedysponującego muzeum skansenowskim. Muzeum propaguje m.in. Wyspę Kulturową Jamno oraz lokalnych twórców ludowych. Od 2009 r. instytucja wpisana do Państwowego Rejestru Muzeów.

Zapisy odnośnie uwarunkowań kulturowych, stanowiących określony potencjał miasta, znalazły się w dwóch celach strategicznych „SRK 2020”: cel 2 - Nowoczesna gospodarka i cel 3 – Przyjazna przestrzeń miejska, realizowane poprzez określone cele operacyjne.

Cel operacyjny 2.5 Rozwój turystyki z wykorzystaniem istniejących i planowanych zasobów.

Wskazano, że uwarunkowania przestrzenne i kulturowe Koszalina mają korzystny wpływ na rozwój turystyki, a tym samym stanowią kluczowy element dla rozwoju społeczno-gospodarczego miasta i tworzenia nowych miejsc pracy. Realizacja tego celu wymagać będzie spójnej promocji walorów miasta na poziomie krajowym i międzynarodowym.

Cel operacyjny 3.1 Kreowanie przestrzeni publicznej.

Jako niezbędne działanie wymieniono poprawę jakości przestrzeni miejskiej, poprzez wykreowanie centrum miasta (w tym w ramach średniowiecznego układu urbanistycznego), jako reprezentacyjnego wnętrza ogólnomiejskiego o funkcjach społeczno-kulturalnych. Realizacja tego celu będzie również dotyczyła działań w zakresie zagospodarowania historycznych obszarów architektoniczno-krajobrazowych (np. Góra Chełmska, parki, place), czy rewitalizacji zabudowy (w tym o cechach zabytkowych). Powyższe działania przyczynią się do podniesienia estetyki miasta i poprawy wizerunku miasta.

Cel operacyjny 3.2 Wspieranie gospodarki mieszkaniowej.

Wśród zadań wymienił należy dążenie do poprawy standardu w istniejących zasobach mieszkaniowych, co jest o tyle istotne, że duża część tych lokali znajduje się w historycznych (zabytkowych) obiektach. Z kolei nowe inwestycje mieszkaniowe wymagają tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Cel operacyjny 3.2 Wzmocnienie pozycji Koszalina jako atrakcyjnego ośrodka kultury. Realizacja tego celu zakłada przede wszystkim zwiększenie aktywności kulturalnej mieszkańców miasta oraz zainteresowania koszalińską kulturą (a tym samym dziedzictwem kulturowym) osób odwiedzających miasto. Osiągnięcie tego celu wymaga współpracy między instytucjami i organizacjami działającymi w sferze kultury.

Proces wdrażania „**SRK 2020**” będzie polegał na realizacji zawartych w niej celów strategicznych i operacyjnych za pośrednictwem kontynuowanych, jak nowych sektorowych programów rozwoju. Dla celu strategicznego 3 - Przyjazna przestrzeń miejska, sektorowym programem rozwoju jest Program Opieki nad zabytkami Miasta Koszalina.

„**SRK 2020**” jest dokumentem ogólnym, który określa cele, nie wskazując kolejności tempa i miejsca rozwoju realizacji, jak również sposobu finansowania. Szczegółowe

zakresy finansowe wynikać będą z sektorowych programów rozwoju, w tym z Programu Opieki nad zabytkami

★ **PROGRAM ROZWOJU KULTURY KOSZALINA 2018-2028**

(Uchwała Nr XXXII/457/2017 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 22 czerwca 2017 roku)

Program Rozwoju Kultury Koszalina 2018-2028 (zwany dalej „**Koszalin 2018-2028**”) wdrożono od 01 stycznia 2018 r. Prace nad nim trwały od października 2015 do czerwca 2017 roku⁶¹. Nawiązano współpracę z ekspertami zewnętrznymi z programu DNA Miasta Fundacji Res Publica.

Kluczowy element stanowi w tego typu opracowaniach analiza SWOT, której celem jest uzyskanie spójnego i syntetycznego obrazu sfery kultury w Koszalinie i wskazanie optymalnej strategii dla polityki kulturalnej.

Mocne strony (stan obecny) to m.in.:

- dominujący ośrodek kultury w regionie
- aktywna działalność instytucji kultury
- dobry poziom finansowania
- bogata i różnorodna oferta

Szanse (perspektywa na przyszłość) to m.in.:

- potencjał rozwoju instytucji kultury
- klimat dla NGO
- dobra kadra edukatorów

Słabe strony (stan obecny) to m.in.:

- nieokreślona tożsamość miasta i jego mieszkańców
- niski poziom współpracy, wymiany informacji i koordynacji wydarzeń
- niskie uczestnictwo w kulturze
- brak rozpoznania potrzeb uczestników kultury

Zagrożenia (perspektywa na przyszłość)

- koncentracja budżetu prawie wyłącznie na finansowaniu instytucji kultury
- niski poziom innowacyjności w prowadzeniu działalności kulturalnej
- brak otwartości, atmosfery do wprowadzania zmian i eksperymentów

Autorzy opracowania podkreślają w konkluzji konieczność przyjęcia strategii konkurencyjnej, przeciwdziałającej słabym stronom. Koszalin posiada silną bazę zasobów wewnętrznych. Miasto powinno dążyć do utrzymania przewagi konkurencyjności nad innymi, porównywalnymi ośrodkami miejskimi. W polityce kulturalnej może to być m.in. wzmocnienie istniejących zasobów – działalności instytucji, NGO, sektora prywatnego; ulepszanie mocnych produktów kultury (np. imprez miejskich, prywatnych inicjatyw nieformalnych itp.).

⁶¹ Program pracował zespół, w którego skład weszli przedstawiciele komórek organizacyjnych Urzędu Miejskiego, miejskich jednostek organizacyjnych, radni oraz przedstawiciele gremiów opiniotwórczych i doradczych.

Podkreślono „wysoką korelację pomiędzy słabymi stronami a zagrożeniami, plasującą się na drugim miejscu w zbiorczej analizie wyników SWOT. Powinno to zostać odebrane jako ostrzeżenie. Bez istotnej zmiany w polityce kulturalnej miasta w niedalekiej przyszłości możliwa jest sytuacja, w której obecne na dzień dzisiejszy perspektywy na rozwój zostaną przestonięte przez zagrożenia – negatywne czynniki wewnętrzne, które będą wzmacniane przez słabe strony sektora kultury”.

★ **GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA KOSZALINA na lata 2017-2026, zwany dalej „GPR 2017-2016”⁶²**

(Uchwała Nr II/20/2018 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 20 grudnia 2018 roku.)

Podstawą dla Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026 (dalej w tekście „**GPR 2017-2026**”) są zapisy zawarte w Strategii Rozwoju Koszalina. Jej cele mają charakter programowy, będąc wytycznymi dla planowanych działań. W „**GPR 2017-2026**” został określony system wdrażania za pośrednictwem zarówno kontynuowanych, jak i nowych sektorowych programów rozwoju, do których należy program rewitalizacji⁶³.

System zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji jest ściśle zintegrowany z systemem zarządzania *Strategią* oraz innymi sektorowymi programami rozwoju (np. *Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych*), co zapewnia koordynację działań.

Prezydent Miasta pełni rolę nadzorczą nad całym procesem rewitalizacji. Po trzech latach od uchwalenia „**GPR 2017-2026**” zostanie przeprowadzona ewaluacja programu, „która pozwoli na ocenę stopnia realizacji zakładanych celów rewitalizacji, wskaże stopień, zakres oraz trwałość zmian jakie zaszły na obszarze objętym rewitalizacją na skutek wdrażania programu, a także sprawność i skuteczność zarządzania tym procesem.”

W granicach obszaru rewitalizacji znajduje się większość koszalińskich zabytków instytucji kultury, w tym pięć miejskich instytucji kultury: Bałtycki Teatr Dramatyczny im. Juliusza Słowackiego, Centrum Kultury 105 w Koszalinie, Filharmonia Koszalińska im. Stanisława Moniuszki, Koszalińska Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela i Muzeum w Koszalinie. Ponadto działania kulturalne podejmuje Archiwum Państwowe, oraz miejska placówka oświatowa (Pałac Młodzieży), jak również galerie (m.in. Galeria Na Piętrze). Na ofertę miasta wpływ mają także podmioty pozarządowe oraz spółdzielnie mieszkaniowe, prowadzące kluby osiedlowe m.in. „Nasz Dom”.

⁶² Opracowany w 2017 r. przez LIDER PROJEKT Sp. z o.o, Al. K. Marcinkowskiego 1.2, 61-745 Poznań.

⁶³ W dniu 18 listopada 2015 roku weszła w życie Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku (Dz.U. 2015, poz.1777), która umożliwia kontynuację zadań zapisanych w Lokalnych Planach Rewitalizacji.

Rewitalizacja – kompleksowy, skoordynowany, wieloletni, prowadzony na obszarze zdegradowanym proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, inicjowany przez jednostkę samorządu terytorialnego w celu wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne.

W skład rewitalizacji wchodzi zarówno działania mające na celu rewaloryzację (przywracanie wartości, remont, modernizacja obiektów o szczególnej wartości zabytkowej), renowację, konserwację (utrzymanie zabytku w dobrym stanie) jak i adaptację do nowych funkcji (z zachowaniem walorów historycznych i architektonicznych obiektu).

„**GPR 2017-2026**” zawiera analizę obowiązujących strategii dla Miasta Koszalina:

- Strategia Rozwoju Koszalina (przywołana powyżej)
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (przywołane powyżej)
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Koszalin na lata 2016-2020
- Program Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina na lata 2014-2018
- Program Ochrony Środowiska Miasta Koszalina na lata 2012-2015 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2016 – 2019
- Program Rozwoju Kultury „Koszalin 2018/2028” (przywołany powyżej)

Opracowanie zawiera informacje dotyczące dziedzictwa kulturowego Koszalina w odniesieniu do obszaru rewitalizacji z opisem najważniejszych zachowanych zabytków (wpisanych do rejestru), będących jednocześnie atrakcjami turystycznymi. wg autorów opracowania „Lokalizacja większości Koszalińskich zabytków oraz najważniejszych instytucji kultury w granicach obszaru rewitalizacji, daje możliwość zainicjowania wspólnych działań w tej przestrzeni, np. imprez plenerowych, czy stworzenia produktu turystycznego.”

W „**GPR 2017-2026**” nie ustalono zamkniętego katalogu przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych. Określono natomiast kierunki działań, których realizacja ma przyczynić się do rozwiązania zidentyfikowanych problemów. Podmioty zainteresowane realizacją projektów rewitalizacyjnych będą mogły zgłaszać nowe projekty wpisujące się w cele i określone kierunki działań.

„Na potrzeby realizacji wyżej wymienionych działań społecznych poddana będzie modernizacji i rozbudowie infrastruktura i przestrzeń usług społecznych w obszarze rewitalizacji (stworzenie strefy integracji i aktywizacji społecznej przy Katedrze i rewitalizacja podwórek, odnowa terenów zieleni, modernizacja obiektów zabytkowych i o funkcji kulturalnej, modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej)”.

Cel szczegółowy 2: Wzrost dostępności i jakości usług kultury, edukacji, sportu i rekreacji w obszarze rewitalizacji w kierunkach działań wskazano na konieczność m.in.:

- poprawy dostępności usług edukacyjno-kulturalnych (...) poprzez wykorzystanie potencjału zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji instytucji kultury i placówek edukacyjnych
- (...) tworzenia projektów zapewniających całoroczny program kulturalny
- integracji międzypokoleniowej

Cel szczegółowy 6: Ochrona dziedzictwa kulturowego Koszalina, adaptacja i modernizacja zabytków⁶⁴

Autorzy opracowania wskazują na zły stan części obiektów zabytkowych i ich niedostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wśród kierunków działań wskazują na „modernizację i adaptację obiektów zabytkowych w celu poszerzenia oferty kulturalnej i społecznej; dostosowanie do potrzeb i osób niepełnosprawnych i o ograniczonej mobilności ruchowej.”

„**GPR 2017-2026**” prezentuje działania zbieżne w wielu punktach z Programem Opieki na Zabytkami Miasta Koszalina w zakresie opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym, harmonijnie wpisujących się w tworzenie tożsamości koszalinian.

To m.in.:

8.1.2. Przedsięwzięcie 2. Zmiana zagospodarowania ścisłego centrum obszaru rewitalizacji w celu nadania mu nowych funkcji społecznych, gospodarczych, kulturalnych i rekreacyjnych.

„Realizacja projektu połączy dwie najważniejsze przestrzenie miejskie: Rynek Staromiejski oraz przestrzeń wokół Katedry, powstanie wielofunkcyjna przestrzeń rekreacji i integracji mieszkańców. Projekt skupia się na przywróceniu w mieście utraconej ciągłości kompozycji urbanistycznej pozwalającej na wyzwolenie swobodnego ruchu pieszego, ożywienie społeczno-gospodarcze i kulturalne nauka umiejętności rozumienia, doświadczania kultury poprzez działalność animatorów (lokalnych artystów i architektów) - „przewodników w kulturze”(...).

Ważnym elementem przedsięwzięcia jest także wykorzystanie turystycznego i kulturowego potencjału obiektów zabytkowych i funkcjonujących na tym obszarze instytucji kultury. Utworzenie *Szlaku Tradycji Miejskich* (w oparciu relikty kompleksu klasztorno-zamkowego, kamieniczkę gotycką "Domek Katar", gotyckie mury miejskie oraz przedwojenny schron przeciwlotniczy (w Parku im. Księżąt Pomorskich) modernizacja Muzeum – w założeniach – mają przyczynić się do wzmocnienia tożsamości kulturowej i regionalnej poprzez zwiększenie wiedzy na temat specyficznych dla regionu tradycji. Projekt zakłada także dostosowanie remontowanych obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Przewiduje się prowadzenie cyklicznych zajęć z historii sztuki, warsztatów, wycieczek i innych adekwatnych do wieku odbiorcy form „oswajania” z dziedzictwem kulturowym i jego specyfiką. Ważnym aspektem jest także

⁶⁴ Uwaga: należy pamiętać, że w przypadku działań zarówno w substancji zabytku, jak i jego otoczeniu wszelkie działania (rewitalizacje, modernizacje) każdorazowo wymagają uzgodnienia/pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie. Dotyczy to zarówno obiektów/obszarów wpisanych do rejestru zabytków jaki ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

pogłębienie świadomości historycznej i popularyzowanie wiedzy na temat kultury, a także edukacja patriotyczna dzieci i młodzieży.

Wśród zadań „**GPR 2017-2026**” ujęto również remonty obiektów zabytkowych:

- gotyckiej kamienicy „Domek kata”,
- relikwów zespołu klasztorno-zamkowego,
- renowacji gotyckich murów miejskich,
- zabezpieczenie schronu przeciwlotniczego.

Przewidziano dla nich rozszerzone funkcje ekspozycyjne z wykorzystaniem nowoczesnych technologii multimedialnych. Posłużą one też jako obiekt integracji społecznej i element budowy tożsamości regionalnej.

Cel szczegółowy 6: Ochrona dziedzictwa kulturowego Koszalina, adaptacja i modernizacja zabytków.

- remont dachu Muzeum w Koszalinie, modernizacja pracowni;

3.5. Odnowienie elewacji budynków mieszkalnych

Odnowienie elewacji z zachowaniem elementów zdobniczych. Wymiana stolarki okiennej i drzwi drewnianych z zachowaniem ich obecnego wyglądu (...). Budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków wymagają specjalistycznych prac naprawczych, co znacznie przekracza możliwości finansowe Wspólnot⁶⁵.

3.6. Przebudowa, rozbudowa budynku Domu Samotnej Matki „Dar życia” Caritas w Koszalinie przy ulicy Wojska Polskiego 13.

Kolejną propozycję stanowią *Targi Młyńskie nad Dzierżęcinką* – z Muzeum jako realizatorem – jako wydarzenie cykliczne o charakterze wystawienniczym z możliwością prezentacji twórców nieprofesjonalnych i rękodzielników.

Szczególnie cennym działaniem jest dostrzeżenie przez autorów „**GPR 2017-2026**” potencjału zabytku techniki jakim jest Koszalińska Kolej Wąskotorowa (w rejestrze zabytków):

Cel szczegółowy 6: Ochrona dziedzictwa kulturowego Koszalina, adaptacja i modernizacja zabytków Koszalińska Kolej Wąskotorowa (...)

W ramach projektu przewidywany jest remont:

- budynku lokomotywowni – dokończenie remontu I hali zgodnie z wytycznymi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- hali i zaplecza,
- układu torowego oraz zadaszenie historycznych eksponatów,
- remont budynku dworca i dostosowanie go do potrzeb turystycznych

Kolejne działanie dotyczy

14. Rewitalizacja obiektu zabytkowego przy Pl. Wolności 4 z przeznaczeniem na rozbudowę infrastruktury ekonomii społecznej (obiekt w rejestrze zabytków) stanowi własność Monolith Group Sp. z o.o. Krzysztof Ziejewski.

⁶⁵ Prace wymagają uzgodnień/pozwoleń WUOZ w Koszalinie. Od 01.01.2018 r. właściciele obiektów ujętych w gminnych ewidencjach zabytków mogą ubiegać się o dofinansowanie w konkursie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Cel szczegółowy 2: Wzrost dostępności i jakości usług kultury, edukacji, sportu i rekreacji w obszarze rewitalizacji.

Cel szczegółowy 3: Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości

★ **Program Rozwoju Turystyki na lata 2017-2021 („PRT 2017-2021”).**

Aktualizacja zapisów PRT dla Miasta Koszalina na lata 2013-2016 wraz z nowymi rozwiązaniami (Uchwała Nr XXXVIII/557/2017 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 21 grudnia 2016 r.)

Opracowanie zawiera ocenę realizacji **PRT** na lata 2013-2016 oraz propozycję nowych działań na lata 2017-2021.

Autorzy⁶⁶ opracowania nadmieniają, że „(...) Koszalin nie posiada walorów wypoczynkowych i specjalistycznych dla turystów. W mieście istnieją jedynie nieliczne walory krajoznawcze o charakterze kulturowym, które mogą stanowić przedmiot zainteresowania ze strony turystów. Dlatego też, z punktu widzenia podwyższenia stopnia atrakcyjności turystycznej niezwykle ważne jest inwestowanie w rozwój atrakcji, które mogą przyciągnąć turystów i odwiedzających jednodniowych do Koszalina”.

Wśród projektów realizowanych w latach 2013-2016 wskazano m.in.:

- zagospodarowanie terenów Góry Chełmskiej wraz z podnóżem (Etap I. - projekt zrealizowany)
- budowę centrum Pielgrzymkowo-Turystycznego na Górze Chełmskiej w Koszalinie

Projekty powyższe – autorzy wskazują również jako priorytetowe w latach 2017-21: prace konserwatorskie, budowlane przy XIX w. wieży widokowej na Górze Chełmskiej w Koszalinie. Etap III. (dofinansowania samorządu Koszalina).

W działaniu Kulturalny Koszalin zrealizowane m.in. projekty⁶⁷

- obchody jubileuszu 750-lecia nadania praw miejskich Miastu Koszalin
- prace konserwatorskie, budowlane przy wieży widokowej na Górze Chełmskiej
- modernizacja Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej na potrzeby turystyki
- jarmark jamneński
- staromiejska trasa turystyczna (II etap)
- odkryj historię Koszalina
- lekcje muzealne

Część II zawiera „Kierunki rozwoju funkcji turystycznej Koszalina w latach 2017-2021”; na ten okres proponuje się realizację 25 projektów. W sferze dziedzictwa kulturowego i zabytków miasta na szczególną uwagę zasługują:

- modernizacja Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej na potrzeby turystyki

⁶⁶ J. Borzyszkowski, M. Marczak.

⁶⁷ W odniesieniu do dziedzictwa kulturowego.

- staromiejska trasa turystyczna
- szlak Tradycji Miejskich
- rekonstrukcja historycznej zagrody jamneńskiej z XIX wieku
- zagospodarowanie terenów Góry Chełmskiej (II etap)
- wirtualny Koszalin
- prace konserwatorskie, budowlane przy XIX w. wieży widokowej na Górze Chełmskiej

MISJA:

Samorząd mieszkańców Koszalina wykorzystując dziedzictwo kulturowe, walory środowiska i położenie Miasta oraz jego potencjał społeczny, gospodarczy, turystyczny, kulturalny i akademicki dąży do wzrostu poziomu życia we wszystkich sferach.

WIZJA:

Koszalin w 2020 roku to znaczący ośrodek rozwoju w obszarze basenu Morza Bałtyckiego. Miasto dobrze zorganizowane komunikacyjnie, z przyjazną przestrzenią miejską, rozwiniętą turystyką oraz nowoczesną gospodarką opartą na współpracy regionalnej, krajowej i międzynarodowej.

SZLAKI TURYSTYCZNE funkcjonujące/przebiegające na obszarze Miasta Koszalina⁶⁸

Szlaki piesze w okolicy Koszalina⁶⁹ to m.in:

- Szlak im. Józefa Chrzęszczyńskiego (czerwony) - dł. 25 km: Góra Chełmska - Maszkowo - Lubiatowo - Rosnowo - Kurozwęcz. Szlak poświęcony pierwszemu w mieście przewodnikowi turystycznemu. Prowadzi przez kompleks Góry Chełmskiej, na całej długości przez tereny leśne. Szlak jest dobrze przejezdny rowerem.
2. Szlak „Porwanego Księcia” (niebieski) - dł. 12 km: Koszalin - Sianów - Góra Chełmska. Nazwa szlaku pochodzi od historycznego zdarzenia z roku 1480 związanego z porwaniem księcia Bogusława X przez koszalinian. Przebiega przez tereny leśne Góry Chełmskiej.
3. Szlak Nadmorski (czerwony) dł. 39 km: Pleśna - Gąski Latarnia - Sarbinowo - Chłopy - Mielno - Unieście - Łazy - Dąbki. Jest to część szlaku międzynarodowego. Przebiega wzdłuż pasa nadmorskich wydm i jezior przybrzeżnych oraz plażami Bałtyku.
4. Szlak „Kamieni Granicznych” (zielony) dł. 12 km: Lubiatowo - jez. Policko - Bonin. Nazwa szlaku wywodzi się z faktu, że na trasie znajdują się kamienie graniczne z wrytymi znakami właścicieli ziem należących do klasztoru i ziem należących do miasta. Szlak nie jest przejezdny dla rowerów.
5. Szlak Doliny Radwi (zielony) dł. 35 km: Mostowo - Cybulino - Wietrzno-Polanów (Święta Góra Polanowska). Szlak prowadzi wzdłuż Radwi (tereny chronionego krajobrazu).
6. Szlak Świętych Gór im. Jana Pawła II – upamiętniający papieską pielgrzymkę z

⁶⁸ Dane www.koszalin.pl

⁶⁹ Wykorzystujące zasoby dziedzictwa kulturowego, zabytkowego lub niematerialnego.

1991 r. Trasa: Góra Chełmska – Maszkowo – Węgorzewo Koszalińskie – Szczeglino – Kościernica – Aleja Bukowa – Jacinki – Święta Góra Polanowska. Trasa powstała na kanwie średniowiecznego traktu łączącego Koszalin i Polanów oraz święte góry Chełmską i Polanowską.

Trasy Pielgrzymkowe:

1. Trasa Święta Góra - Chełmska Góra (Polanów - Koszalin).
2. Trasa Chełmska Góra - Święta Góra (Koszalin - Polanów) Wieczernik (Sanktuarium Matki Bożej na Górze Chełmskiej) Stacje Ogrójec, Pojmanie, Sądzenie, Biczowanie (droga przez las).
3. Europejski Szlak św. Jakuba, prowadzący do Santiago de Compostela - Droga Pomorska, odcinek Święte Góry. (www.mapa.recreate.pl)

Szlaki rowerowe w okolicy Koszalina

1. Szlak Łącznikowy (zielony) - dł. 13 km Szlak wiedzie w kierunku Jez. Parnowskiego. Po drodze miejsca z widokiem na miasto Koszalin.
2. Szlak Gotów (zielony) – dł. 20 km Nazwa wywodzi się od Rezerwatu Archeologicznego „Kamienne Kręgi”. Jest to miejsce kultu i pochówku dawnych osadników pochodzących ze Skandynawii. Lubiатовo – Wyszebórz – Wyszewo – Mostowo – Rezerwat „Kamienne Kręgi”.
3. Szlak Jamneński – trasa: Mielno – Strzeżenice – Dobieławiec – Mścice (zespół dworsko-parkowy) – elektrownia wodna w Jamnie – kościół w Jamnie⁷⁰.
4. Bike the Baltic – szlak złożony z 3 części: szwedzkiej (Skania), duńskiej (Bornholm) i polskiej (Pomorze Środkowe). W każdym kraju są po trzy etapy.
5. Szlak Pałaców (niebieski) dł. 75 km Trasa przebiega obok kilku pałaców, w pobliżu XIX-wiecznych elektrowni wodnych, atrakcją jest latarnia morska w Gąskach. Mostowo – Rosnowo – Niedalino– Strzekęcino – Golica – Bardzolino – Nosowo – Parsowo– Warnino – Wierzchomino – Dobrzyca – Borkowice – Śmiechów – Gąski Latarnia.

Miasto Koszalin udostępnia na stronie www.koszalin.pl informacje o zabytkach:

1. Staromiejska Trasa Turystyczna (etap I – wsparcie ze środków UE) zawierająca podstawowe dane o głównych zabytkach miasta (średniowieczne mury, pałac młynarza i inne).
2. Aleja Dębów – (od 2006 r.)⁷¹. Inicjatywa Społecznego Komitetu Ratowania Starego Koszalina.
3. Europejski Szlak Gotyku Ceglanego – Odkryj Koszalin – średniowieczne gotyckie zabytki miasta (Mury obronne, kościół zamkowy, Dom Kata – kamienica gotycka, kaplica św. Gertrudy, kamienica gotycka ul. Bolesława Chrobrego 6, katedra p.w. NPNMP, Kamienica XVI w. – Pałac Ślubów.
4. Góra Chełmska.

Aktualnie Koszalin współpracuje z 12 miastami:

⁷⁰ Obecnie łącznie z zrekonstruowaną (XIX-wieczną), ryglową zagrodą jamneńską.

⁷¹ Strona wymaga aktualizacji w warstwie merytorycznej.

Niemcy - Berlin, Neumŭnster, Schwedt, Neubrandenburg;
Szwecja – Krinstianstad;
Finlandia – Seiajoki;
Dania – Gladsaxe;
Litwa – Lida;
Francja – Bourges;
Włochy – Albano Laziale;
Chiny – Fuzhou;
Ukraina – Iwano-Frankowsk.

Koszalin przynależy do:

1. Związku Miast Hanzeatyckich
2. Związku Miast Bałtyckich
3. Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregion „POMERANIA”
4. Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Pomorza Środkowego w Koszalinie
5. Stowarzyszenia Gmin, Powiatów i Województw „Droga S11”
6. Związku Miast Polskich
7. Zachodniopomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej

★ **DOFINANSOWANIA REMONTÓW ZABYTKÓW Z BUDŻETU MIASTA KOSZALINA**

(Uchwała NR IV/22/2006 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 28 grudnia 2006 roku)

Uchwała określa zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych w granicach administracyjnych Miasta Koszalina⁷².

Podmioty mogą się starać o dofinansowanie **w wysokości do 30%** nakładów koniecznych, dotacja może być udzielona na prace wymienione w art. 77 ustawy „o ochronie (...)”. Przy rozpatrywaniu wniosku o udzielenie dotacji uwzględnia się w szczególności: **możliwości finansowe budżetu miasta**, rangę zabytkowo-artystyczną obiektu, wysokość środków własnych wnioskodawcy, dotychczasowe nakłady, stan zachowania zabytku.

Dotacji udziela Rada Miejska w Koszalinie na wniosek Prezydenta Miasta Koszalina; dotacja nie może być wykorzystana na inne cele niż określony w umowie. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Koszalina.

Szczegółowy wykaz dotacji zawiera sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2018 (przytoczone wcześniej). W okresie 4 lat były to niemal wyłącznie obiekty sakralne (wpisane do rejestru zabytków). W okresie 4 lat były to w większości – pod względem kwoty - dofinansowania obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków oraz wieża widokowa na Górze Chełmskiej i remont torów kolejki wąskotorowej w granicach miasta Koszalina.

⁷² W oparciu o art. 81, ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Z uwagi na zmiany ustawy o ochronie zabytków (...) z 2003 r. - obowiązujące od 01.010.2018 roku w zakresie dofinansowań oraz zaostrezenia kart za świadome niszczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a te z mocy ustawy stanowią integralny element gminnej ewidencji zabytków) oraz zabytków archeologicznych⁷³ - konieczne jest podjęcie przez samorząd gminy starań na rzecz opracowania stosownej informacji bądź szkoleń dla urzędników i właścicieli i użytkowników zabytków rejestrowych i ewidencyjnych. Szkolenia prowadzi m.in. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, także we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie oraz Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

UWAGA!

Zmiana ustawy 2003 - z 22 czerwca 2017 r.⁷⁴ w zakresie art. 81.1 - wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale."

Gmina Miasto Koszalin posiada aktualny gez i zasadnym wydaje się rozważenie możliwości wsparcia finansowego dla właścicieli takich obiektów⁷⁵. Stanowi to rodzaj zachęty m.in. dla wspólnot mieszkańców, osób indywidualnych.

★ **GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW („GEZ”)**

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w „**GEZ**” w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 roku, o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁷⁶ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „Wójt

⁷³ Zagrożenie karą finansową od 500 zł do 500000 zł.

⁷⁴ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

⁷⁵ Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2018 r. stosuje taką możliwość, a pierwsze dotacje zostały przyznane w konkursie w 2019 r.

⁷⁶ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

(burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, **prezydenta miasta**) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3.

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z póź. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków⁷⁷.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „**GEZ**” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w **Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina** został wskazany w: Rejestrze Zabytków, Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz przez Prezydenta Miasta Koszalina (na podstawie uchwalonego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2010 r.).

⁷⁷ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Koszalina została opracowana w 2013 roku, wraz z Programem Opieki nad Zabytkami i stanowiła podstawę do aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina (z 2014 r.).

W **Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina** ujęte są:

- zabytki architektury, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, gospodarcze, użyteczności publicznej, techniki i przemysłu,
- układy przestrzenne (obszary),
- cmentarze – komunalne, wyznaniowe,
- zieleń komponowaną – parki, aleje, formy krajobrazowe.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Koszalina jest sporządzona w formie kart⁷⁸, zawierających m.in. dane adresowe o obiekcie, datowanie, formę ochrony oraz aktualne fotografie i mapę z lokalizacją.

Na mocy Zarządzenia Prezydenta Miasta Koszalina (Nr 427/1870/13, z dn. 21.08.2013 r.) założono Gminną Ewidencję Miasta Koszalina, w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości. Powyższa ewidencja jest zbiorem otwartym i po 2013 roku była zmieniana zarządzeniami Prezydenta Miasta Koszalina (Nr 448/1620/17, z dn. 23.05.2017 r.; Nr 558/2049/17, z dn. 18.12. 2017 r.; Nr 681/2119/18, z dn. 01.02.2018 r.)

Gminna Ewidencja Zabytków obejmowała formalnie **1109 obiektów** (w tym 8 nie istnieje + 6 typowanych do wykreślenia), w następujących kategoriach:

- 36 (-6)** - wpisane do rejestru zabytków, w tym 6 nieistniejące (zał. 1)
- 193 (-6)** - ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym 6 typowanych do wykreślenia (zał. 2)
- 149** - stanowiska archeologiczne (zał. 3)
- 731 (-2)** - wskazane przez Prezydenta Miasta Koszalina, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w tym 2 wykreślone (zał. 4)

Przedmiotem ochrony jest 1095 zabytków i obszarów.

Z informacji zawartej w „Sprawozdaniu z realizacji GPOnZ Miasta Koszalina na lata 2014-2018” – wynika, że do Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina wprowadzono 13 nowych kart adresowych. Dwa obiekty zostały wpisane do rejestru zabytków:

- budynek ratusza przy Rynku Staromiejskim 6/7 – Młyńska 13
- kamienica przy ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23

Jedenaście obiektów włączono do wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym m.in.: cmentarz żydowski przy ul. Raclawickiej; park na Rokosowie, kamienicę przy ul. Batalionów Chłopskich 6, schron pod Rynkiem Staromiejskim, zespół młyna przy ul. Młyńskiej, teren Ośrodka Pielgrzymkowego na Górze Chełmskiej.

⁷⁸ Wzór karty zgodny z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dn. 26.05.2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. Nr 113 poz. 661).

Skreślono z Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina (w uzgodnieniu z WUOZ)

2 obiekty tj.:

- dom przy ul. Morskiej 42
- dom przy ul Tadeusza Rejtana 9

Gminna Ewidencja Zabytków jest udostępniona:

- w formie listy) na stronie www.bip.koszalin.pl
- karty w siedzibie Urzędu Miejskiego

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALINA

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalin (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i wartości niematerialnych) pozwala na wskazanie zagrożeń, zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz nakreślenie perspektyw.

7.1. ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Historycznie ukształtowany średniowieczny układ urbanistyczny Koszalina – w swoim głównym zarysie jako Stare Miasto - pozostaje czytelny⁷⁹. Ogromnego uszczerbku doznała natomiast zabytkowa zabudowa staromiejska (w wyniku podpalenia przez oddziały Armii Czerwonej zniszczeniu uległo około 70% budynków). Ocalała katedra i kościół p.w. Św. Józefa oraz kwartały między obecnymi ulicami 1 Maja i Bolesława Krzywoustego, gmach sądu, dawny kościół zamkowy (ob. cerkiew prawosławna)⁸⁰, kamienice przy ul. Adama Mickiewicza i pojedyncze domy w innych kwartałach⁸¹. Podobne koleje losu spotkały wiele innych miejscowości Pomorza, traktowanych jak łup wojenny; plądrowanych i systematycznie grabionych⁸². Zerwana została, nie tylko więź kulturowa w wyniku całkowitej wymiany ludności, ale także zubożono nieodwracalnie dziedzictwo materialne. Przez wiele lat zabytki pomorskie traktowane były jako balast lub bezwartościowa spuścizna „poniemiecka” (oczywiście w obiegu potocznym, sankcjonowanym przez władze) niewarta troski.

Koncepcje odbudowy Koszalina z lat 50. i 60. XX wieku, niejednokrotnie postrzegane jako kontrowersyjne, „zaowocowały” realizacjami uznanymi obecnie za wartościowe elementy dziedzictwa współczesnego (jak np. postmodernistyczny ratusz - wpisany do rejestru zabytków). Koszaliński układ staromiejski to przede wszystkim dziedzictwo archeologiczne – niezwykle istotny aspekt konserwatorski przy planowanej rewitalizacji tego obszaru. Dodatkowy problem stanowi konieczność pozyskania znacznych funduszy zewnętrznych⁸³.

Zabytkowy Koszalin to także (ujęte w gminnej ewidencji) ciągi zabudowy XIX i XX-wiecznej, wille, założenia zieleni komponowanej (w tym Park Księżąt Pomorskich), Góra Chełmska (miejsce kultu od czasów przedchrześcijańskich, po maryjny ruch pielgrzymkowy) z wieżą widokową i tworzonym muzeum poświęconym św. Janowi Pawłowi II, historyczne nekropolie, zabytki techniki (w tym infrastruktura kolei wąskotorowej, zespół młyna), gmachy użyteczności publicznej (np. budynek poczty

⁷⁹ Obszar starego miasta jest objęty ochroną prawną, wpisany do rejestru zabytków.

⁸⁰ Najstarszy obiekt sakralny na terenie Koszalina.

⁸¹ Opis szczegółowy – patrz rozdział o dziejach miasta i rozwoju przestrzennym.

⁸² Demontowano i wywożono do ZSRR niejednokrotnie kompletne zakłady przemysłowe.

⁸³ Porównywalne zadanie realizuje obecnie samorząd Stargardu Szczecińskiego.

wraz z wyposażeniem). To także zabytkowe układy ruralistyczne włączonych w granice administracyjne Koszalina w 2010 roku wsi Jamno i Łabusza – stanowiące ogromny potencjał dziedzictwa materialnego i niematerialnego; obiekty sakralne.

Obiekty i obszary o szczególnej wartości dla krajobrazu kulturowego zostały przywołane w *Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina z 2014 roku* oraz innych opracowaniach o znaczeniu strategicznym (w tym zwłaszcza w „**GPR 2017-2026**). Większość tych obiektów i zespołów została ujęta w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz w Gminnej Ewidencji Zabytków, ale to na właścicielach spoczywa (ustawowy) obowiązek ich utrzymania w należyłym stanie. Tym samym niezbędna jest stała współpraca między władzami samorządowymi a właścicielami obiektów i wspólnotami mieszkaniowymi. Chęć poprawy warunków i standardów mieszkaniowych (m.in. docieplenia zewnętrzne, wymiana stolarki na PCV) niesie ze sobą realną groźbę dewaloryzacji – istotnych w przestrzeni miejskiej – jednorodnych zespołów zabudowy. Niejednokrotnie takie „nowoczesne” zmiany skutkują zacieraniem lub całkowitym zniszczeniem elementów historycznego wystroju elewacji, nadbudowywaniem kondygnacji, agresywną (niewspółgrającą z pierwotną) kolorystyką itp., niejednokrotnie oryginalne elementy zastępowane są gotowymi, ahistorycznymi elementami wprost ze składów budowlanych. Wspólnoty mieszkańców borykają się nierzadko z brakiem środków, niezbędnych do właściwego utrzymania budynków. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. stwarza nowe możliwości:

„Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się **w gminnej ewidencji zabytków** może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.”

Tak więc, to od samorządów zależy, kiedy stworzą takie możliwości dla właścicieli/użytkowników obiektów znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków⁸⁴.

W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina z 2014 roku* do głównych zagrożeń i czynników degradujących zasoby dziedzictwa kulturowego należą także:

- zaniechanie działań remontowo-rewaloryzacyjnych w obiektach zabytkowych, powodujące postępującą degradację zabudowy;
- niekontrolowane działania inwestycyjne, nieprawidłowa ingerencja w substancję zabytkową (w tym w obrębie parterów budynków, adaptacji poddaszy na cele mieszkalne)
- niewystarczające mechanizmy ochrony (np. brak szczegółowych zapisów w planach miejscowych dotyczących zasad działania na substancji zabytkowej, brak nadzoru);
- brak odpowiedniego programu użytkowego dla obiektów zabytkowych, zmiany funkcjonalne związane z niszczeniem substancji zabytkowej;

⁸⁴ Samorząd województwa zachodniopomorskiego realizuje takie zadanie od 01 stycznia 2018 r.

- nowe obiekty o gabarytach i formie nie uwzględniających historycznego otoczenia;
- tymczasowe realizacje obniżające wartość krajobrazu kulturowego, ingerencje w krajobraz w postaci reklam wielkogabarytowych;
- brak cezury pomiędzy historycznymi układami osadniczymi, zwłaszcza ruralistycznymi, a nową zabudową, bezplanowa zabudowa realizowana w sposób żywiołowy, chaotyczny, jako rozproszona bez komponowania w układy;
- niekontrolowane podziały parcelacyjne terenu;
- zagrożenia ze strony układu komunikacyjnego – przebieg ruchu tranzytowego przez obszar centrum, przebudowa i modernizacja historycznych ciągów ulicznych i drogowych z dostosowaniem do obowiązujących parametrów, likwidacja ciągów zieleni przydrożnej⁸⁵.

Dla układu urbanistycznego Koszalina istotnym jest utrzymanie (tam gdzie jest to możliwe) fragmentów historycznej zabudowy, rodzajów nawierzchni.

Reasumując: Koszalin jest miastem o znacznym potencjale wynikającym zarówno z uwarunkowań historycznych, jak współczesnych możliwości. Autorzy wszystkich opracowań strategicznych i planistycznych podkreślają konieczność wykorzystania dziedzictwa kulturowego miasta dla rozwoju turystyki. Przeszłość staje się motorem napędowym wielu inwestycji generujących nowe miejsca pracy, motywującym do działania (choćby plany związane z rewitalizacją Rynku Staromiejskiego, czy kompleksu Góry Chełmskiej). Rewitalizacji wymagają także Jamno i Łabusz (głównie w obrębie historycznych założeń ruralistycznych), zespół dworca kolejowego i autobusowego.

Pogodzenie wymogów prawnych, koncepcji projektantów z oczekiwaniami mieszkańców to zadanie władz miasta na drodze rewitalizacji Starego Miasta i Śródmieścia, zachowania obiektów i zespołów zabudowy, nekropolii, miejsc pamięci. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, współpraca z partnerami regionalnymi i zagranicznymi, to droga samorządu Koszalina do skutecznego sprawowania opieki nad spuścizną kulturową (wraz z jej ochroną).

7.2. MOCNE STRONY

- ❖ Wyjątkowo cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego, także o walorach ponadregionalnych; w tym zespół Góry Chełmskiej, obiekty sakralne (katedra, kaplica zamkowa, kościół św. Gertrudy, włączone w obręb miasta historyczne układy ruralistyczne (o genealogii słowiańskiej) Jamno i Łabusz tworzące w przeszłości *unikatową wyspę kulturową*; liczne zabytki techniki (kolej wąskotorowa, zespół młyna, poczta etc.); zespoły XIX i XX wiecznej zabudowy mieszkalnej, zielen komponowana.

⁸⁵ *Suikzp* (uwarunkowania...), s. 121

- ❖ Nowe obiekty wpisywane systematycznie do rejestru zabytków (2017 r - ratusz miejski, kamienica ul. Piłsudskiego 23.
- ❖ Stały monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych
- ❖ Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (AZP), nieruchomości i ruchomych (wiele zabytków posiada opracowania/dokumentacje konserwatorskie, które mogą być wykorzystane do sporządzania programów prac przy zabytkach oraz do badań historii osadnictwa, architektury i in.). Materialne efekty prac badawczych eksponowane są w Muzeum.
- ❖ „Zagroda Jamneńska” – Dział Etnografii Muzeum w Koszalinie; współczesna rekonstrukcja XIX-wiecznej zagrody (zrealizowany ze środków RPO WZ w 2018 r.) wypełnia zakres działalności wystawienniczej, ekspozycyjnej, edukacyjnej. To miejsce warsztatów. Uzupelnienie stanowią tradycyjne tablice informacyjne oraz gra (aplikacja) z „Julkami po Jamnie” rękodzielniczych, jarmarków, targów). Znakomita i konsekwentna realizacja projektu związanego z „wyspą kulturową Jamno Łabusz). Jedyna taka placówka w województwie zachodniopomorskim z profilem skansenowskim z obiektami historycznymi lub powstałymi na podstawie historycznych dokumentacji; (promocja artystów ludowych, rzemiosła i dziedzictwa niematerialnego w myśl Konwencji UNESCO o ochronie dziedzictwa niematerialnego).
- ❖ Wspieranie tożsamości kulturowej poprzez dofinansowywanie publikacji o historii Koszalina i regionu.
- ❖ Uchwalenie i realizacja Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina na lata 2014-2018 (Uchwała Nr XLI/609/2014 Pady Miejskiej w Koszalinie z dn. 27 marca 2014 r.); sprawozdanie z realizacji za lata 2014-2018 (Uchwała Nr IV-56-2019 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 28 marca 2019 r.).
- ❖ Uwzględnianie GPOnZ miasta Koszalina na lata 2014-2018 w opracowaniach planistycznych i strategicznych.
- ❖ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Koszalina (uchwalone w 2010 r. ze zmianami 2014 r.) – zawierające bardzo szczegółową i wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- ❖ Systematyczne opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego: na dn. 25.01.2019 r. na terenie miasta obowiązuje 49 mpzp.
- ❖ Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską Koszalina (w tym: Strategia Rozwoju Koszalina do roku 2020; Gminny Program Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026 i innych).
- ❖ Opracowanie (2013 r.) i aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.
- ❖ Funkcjonowanie instytucji kultury (dla których organem prowadzącym jest samorząd Koszalina), jednostek oświatowych, dla których organem prowadzącym jest Gmina – Miasto Koszalin: Centrum Kultury 105, Muzeum w Koszalinie (szczególnie ważna rola edukacyjna i kulturotwórcza tej instytucji, z uwagi na interdyscyplinarny zespół pracowników merytorycznych),

- Koszalińska Biblioteka Publiczna im. J. Lelewela, Bałtycki Teatr Dramatyczny im. J. Słowackiego, Filharmonia Koszalińska im. St. Moniuszki.
- ❖ Współpraca z uczelniami wyższymi (Politechnika Koszalińska, Uniwersytet Szczeciński).
 - ❖ Stała współpraca z Archiwum Państwowym w Koszalinie (w tym w zakresie wydawniczym).
 - ❖ Realizacja oferty kulturalnej skierowanej do różnych grup wiekowych (np. lekcje muzealne, konkursy, współpraca zagraniczna – miasta partnerskie).
 - ❖ Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego: wydarzenia o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (np. Europejskie i Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa), informacja na stronie internetowej Urzędu o zabytkach miasta; tablice informacyjne przy najcenniejszych obiektach.
 - ❖ Oferta wydawnicza odnosząca się do historii miasta i regionu- publikacje naukowe (np. 750-lecie Koszalina, pokonferencyjne) przewodniki, informatory turystyczne, mapy.
 - ❖ Szlaki turystyczne, na trasie których znajduje się Koszalin, w tym o zasięgu ponadregionalnym: Europejski Szlak Gotyku Ceglanego (w ramach programu EUROB II), Europejski Szlak św. Jakuba Droga Pomorska odcinek Święte Góry.
 - ❖ Działania zmierzające do podniesienia poziomu świadomości waloru dziedzictwa kulturowego i potrzeby jego ochrony wśród społeczności miasta; co znajduje odzwierciedlenie w przeprowadzonych ankietach (stanowiących załączniki do wcześniej opisanych strategii i programów).
 - ❖ Na terenie Koszalina działają stowarzyszenia i organizacje zarówno lokalne, jak i o zasięgu ponadregionalnym (oddziały) w tym.: PTTK O/Koszalin, Towarzystwo Przyjaciół Koszalina, Stowarzyszenie Uniwersytet III Wieku w Koszalinie; Towarzystwo Przyjaciół Kolei Wąskotorowej w Koszalinie; Jamneńskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne promujące wiedzę o dziejach regionu i wspólnym dziedzictwie kulturowym. W swoich działaniach – w sposób bezpośredni lub pośredni – mają wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz budowanie tożsamości regionalnej.
 - ❖ Przykłady inicjatyw i realizacji lokalnych podejmowanych przez władze miasta związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym (rewitalizacja Rynku Staromiejskiego, zespołu Góry Chełmskiej (ścieżka turystyczno-edukacyjna), Parku Księżąt Pomorskich, fragmenty obwarowań), pozyskanie środków zewnętrznych.
 - ❖ Przyjęcie przez władze Koszalina (Uchwała NR IV/22/2006 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 28 grudnia 2006 r.) zobowiązania w sprawie przyznania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub remonty (...) przy zabytkach wpisanych do rejestru. Takie działanie dowodzi długofalowej polityki doceniającej dziedzictwo kulturowe; potencjał tkwiący w zabytkach. Daje to także większe szanse beneficjentom aplikującym do innych funduszy zewnętrznych.

- ❖ Dobra wiedza o zewnętrznych źródłach finansowania prac przy zabytkach (np. wniosek złożony przez Zarząd Budyneków Mieszkalnych, w ramach działania 9.3 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020).

7.3. SŁABE STRONY

- Zniszczona historyczna zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego Koszalina; ubytki wojenne sięgały 70% substancji; mimo nowych nawarstwień kubaturowych (nowa koncepcja urbanistyczna) możliwa jest rewaloryzacja obszaru.
- Stan techniczny zabudowy mieszkalnej XIX i XX-wiecznej wymaga odpowiednich nakładów finansowych, szczególnie po południowej i północnej stronie układu staromiejskiego, np. ulice: Dzieci Wrzesińskich, Kaszubska, Barlickiego, Wróblewskiego, Mariańska, oraz Batalionów Chłopskich, Niepodległości, Młyńska.
- Niewystarczający poziom środków wewnętrznych Miasta Koszalin na zadania w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, opieki nad nim (rewitalizacja układu staromiejskiego, obwarowań, Góry Chełmskiej, etc.).
- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, okna z PCV, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.
- Konieczność stałego monitoringu i weryfikacji (w tym poszerzenia) informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowym umieszczanych na stronie internetowej.
- Niewystarczające zaplecze dla obsługi funkcji turystyczno-rekreacyjnej w oparciu o zabytkowe obiekty w mieście.
- Brak uchwalenia przez samorząd Koszalina tzw. ustawy reklamowej ograniczającej szpecenie przestrzeni historycznych reklamami wielkopowierzchniowymi; która pozwoliłaby np. na opracowania ujednoliconego systemu szyldów z nawiązaniami historycznymi - wykorzystanie materiałów ikonograficznych (uchwała jest w trakcie opracowania).
- Brak monograficznego opracowania (katalogu) dotyczącego zabytków Miasta Koszalina (np. na stronie www. - po merytorycznej weryfikacji treści).
- Brak precyzyjnej informacji o możliwościach dofinansowania prac remontowych (oraz dokumentacji) dla właścicieli obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków (konkurs samorządu WZ).

7.4. PERSPEKTYWY

- ✧ Koszalin będąc siedzibą władz miasta i starostwa grodzkiego - stanowi ważne w województwie centrum administracyjno-kulturalne. Jest ośrodkiem równoważenia rozwoju. Charakteryzuje się stosunkowo czytelnym historycznym układem urbanistycznym (wpisanym do rejestru zabytków), stanowiącym jego niewątpliwy walor, eksponuje historyczne budowle.
- ✧ Udział Miasta – poprzez instytucje własne - w realizacji przedsięwzięć w ramach projektów finansowanych ze środków zewnętrznych (np. „Zagroda Jamneńska” – Dział Etnografii Muzeum w Koszalinie).
- ✧ Wymiana naukowa z uczelniami krajowymi i zagranicznymi; budowanie relacji z partnerami zagranicznymi.
- ✧ Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków w mieście (zwłaszcza obiekty użyteczności publicznej np. poczta, teatr, Domek Kąta, Muzeum).
- ✧ Rewitalizacja substancji architektonicznej – w obrębie historycznych ciągów zabudowy.
- ✧ Budowa ładu przestrzennego w oparciu o możliwości podjęcia „uchwały reklamowej”, zgodnie z ustawą z dn. 24.04. 2015 r., o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015, poz. 774.).
- ✧ Rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe i przyrodnicze. Czytelne nawiązania do ujętych w aktualizacji „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego - „Święte Góry”.
- ✧ Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje) stanowi szansę na promowanie walorów zabytkowych miasta, w tym urozmaiconego dziedzictwa niematerialnego, wielokulturowości (np. Jamneńskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne).
- ✧ Tworzenie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- ✧ Stworzenie skutecznego mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków (w tym ewidencyjnych) oraz ośrodka (wydziału) doradczego wspierającego merytorycznie wnioskodawców (informatory itp.).
- ✧ Poszerzenie oferty wydawniczej, np. poprzez dofinansowanie własnych instytucji kultury (katalogi zabytków, historia społeczna, materiały pokonferencyjne itp.).
- ✧ Istnienie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego/ Środkowego, akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu regionalnym np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa (sierpień – październik) i krajowym np. Europejskie Dni Dziedzictwa (wrzesień).

- ✧ Zaangażowanie w ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego w oparciu o liczne w mieście i regionie stowarzyszenia oraz zewnętrznych partnerów regionalnych (np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie) i krajowych (np. Narodowy Instytut Dziedzictwa); działania opierające się na budowaniu tożsamości z poszanowaniem wielokulturowości w dziejach Koszalina po 1945 roku.
- ✧ Znacząca rola instytucji kultury i oświaty.

8. CELE I ZADANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALIN

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przeгляд zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku **Koszalina** atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Poniżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu; dotyczy to zwłaszcza obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1.

Utrzymanie i wyekspozowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym

wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa);

- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;

Cel perspektywiczny 2.

Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Miasta.

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i zabytki; współpraca z sąsiednimi gminami;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponad-gminnej.

Cel perspektywiczny 3

Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych (cyklicznych i jednorazowych), konferencji naukowych (kongresów), popularno-naukowych pogłębiających wiedzę

- o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk i grup wiekowych;
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska (np. Zagroda Jamneńska/Jarmark Jamneński i inne);
 - wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
 - włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, także ruralistyki (Jamno i Łabusz) architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne i warsztaty dla różnych grup wiekowych);
 - rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA**Propozycje zadań do realizacji w lata 2019 - 2023
na mocy uchwały Rady Miejskiej miasta Koszalina****W Y B Ó R**

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (opracowanej w 2013 r. przyjętej zarządzeniem Prezydenta Miasta Koszalina).	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (kontynuacja) 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Miasta w formie informacji (mapy) geoprzestrzennej (rozbudowa – kontynuacja)
	1. Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego 2. Weryfikacja wpisów dla obiektów już nieistniejących	1. Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów wskazanych w suikzpz z 2014 r. 2. Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o skreślenie z urzędu obiektów nie istniejących
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całego miasta	Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium uwarunkowań (...). Działania bieżące związane z realizacją inwestycji.
	Ochrona krajobrazu kulturowego, ładu przestrzennego	Podjęcie działań i przygotowanie projektu uchwały reklamowej, w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych oraz ogrodzeń

	<p>Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków</p>	<p>Udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka); zarówno zewnętrznych, jaki organizowanych przez samorząd Miasta Koszalin we współpracy z np. (Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Biurem Dokumentacji Zabytków etc.)</p>
	<p>Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2017-2026 Miasta Koszalina</p>	<p>Realizacja zadań dotyczących dziedzictwa kulturowego Koszalina zgodnie ze wskazanym priorytetami, w tym realizowane przez samorząd miasta Koszalin i inne podmioty (stowarzyszenia, wspólnoty mieszkaniowe, związki wyznaniowe, itp.), np:</p> <ul style="list-style-type: none"> - remont dachu Muzeum w Koszalinie i prace adaptacyjne, - odnowienie elewacji kamienic z zachowaniem detalu, - Targi Młyńskie nad Dzierżęcinką, - konserwacja, adaptacja i modernizacja Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej <p>(w miarę posiadanych własnych i pozyskanych zewnętrznych źródeł finansowania)</p> <p><i>„W programie rewitalizacji nie ustalono zamkniętego katalogu przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych. Określono natomiast kierunki działań, których realizacja ma przyczynić się do rozwiązania zidentyfikowanych problemów. Podmioty zainteresowane realizacją projektów rewitalizacyjnych będą mogły zgłaszać nowe projekty wpisujące się w cele i określone kierunki działań” – GPR 2017-26, s. 93.</i></p>
<p>2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych</p>	<p>Realizacja opieki nad historycznymi zespołami zieleni komponowanej w Koszalinie.</p>	<p>Zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymaniowych na terenie zabytkowych parków miejskich Koszalina (we współpracy z WUOZ w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie)</p>

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	Monitoring stanu zabytków w zasobie w Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym na podstawie informacji geoprzestrzennej
	Dofinansowywanie z budżetu Miasta Koszalina prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy	<p>1. Realizacja uchwały Rady Miejskiej Nr VI/2006 z 28 grudnia 2006 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.</p> <p>2. Aktualizacja w/w uchwały zgodnie z nowelizacją uoioonz 2003 i objęcie dofinansowaniami właścicieli obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81)</p>
	Prace remontowo-konserwatorskie przy murach miejskich	Podjęcie działań mających na celu zabezpieczenie przed dalszą degradacją odrestaurowanych w latach 2005-2009 odcinków murów obronnych oraz rozpoczęcie prac restauracyjnych na pozostałych ich częściach
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną	Oznakowanie zabytków na terenie miasta Koszalina zgodnie z odpowiednimi przepisami (kontynuacja zadania)
	Opieka nad historycznymi nekropoliami miasta Koszalina.	Zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymaniowych na terenie cmentarzy ewangelickich i żydowskich. Współpraca z np. stowarzyszeniami (kontynuacja)

CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji 2017-2026; Programu Rozwoju Turystyki 2017-2021	<p>Zadania zawarte w uchwalonych przez Miasto Koszalin Programach, w tym np.:</p> <p>1. Utworzenie <i>Szlaku Tradycji Miejskich</i> (w oparciu relikty kompleksu klasztorno-zamkowego, kamieniczkę gotycką "Domek Kata", gotyckie mury miejskie oraz przedwojenny schron przeciwlot.</p> <p>2. Koszalińska Kolej Wąskotorowa W ramach projektu m.in. - remont budynku dworca i dostosowanie go do potrzeb turystycznych (zadanie do realizacji przez podmiot zewnętrzny - Towarzystwo Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej)</p> <p>3. Zagospodarowanie terenów Góry Chełmskiej Staromiejska Trasa turystyczna - utrzymanie dotychczasowych i budowa nowych tras turystycznych - współpraca z gminami sąsiednimi ! zadania do realizacji w zależności od możliwości finansowych własnych i zewnętrznych oraz zgodnie z kompetencjami wydziałów Urzędu Miasta</p>
	Budowa produktu turystycznego: np. „Kultura Jamneńska”	<p>1. „Zagroda Jamneńska z XIX wieku” – Dział Etnograficzny Muzeum w Koszalinie realizująca założenia projektu poprzez: - warsztaty edukacyjne - wydarzenia cykliczne (np. Jarmark Jamneński) - aplikację mobilną „Julki Jamneńskie” - inne zadania instytucji muzealnej</p> <p>2. Nawiązanie/kontynuacja współpracy ze stroną kościelną w celu pełnej prezentacji unikatowego dziedzictwa jamieńskiego (wnętrze kościoła w Jamnie)</p>

	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	<p>1. Uzupelnienie istniejacego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczace historii i walorow zabytkow (nie tylko rejestrowych) wedlug istniejacego wzoru</p> <p>2. Przewodniki po zabytkach Koszalina (nie tylko rejestrowych), w tym w formie bezplatnej. (kontynuacja)</p> <p>3. Weryfikacja danych historycznych o dziedzictwie kulturowym miast (w oparciu o wlasne instytucje kultury lub jako zadanie zlecone) ze szczegolnym uwzglednieniem wlasnych stron www. Koszalina</p>
	Wspolpraca z organizacjami pozarzadowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki miasta Koszalina, w tym poprzez realizacje uchwały Nr XLVIII/607/2018 Rady Miejskiej w Koszalinie z dn. 20.09.2018 r." w sprawie Programu Wspolpracy Miasta Koszalina z organizacjami pozarzadowymi	W miare realizacji projektow, w ktorych wykonawca (ngo/ stowarzyszenie) zawarl elementy zwiazane z dziedzictwem kulturowym Miasta Koszalina. Zadaniem takimi moga byc np.: - festiwale lub konferencje, - warsztaty - jarmarki zwiazane z promowaniem kultury mniejszosci narodowych, etnicznych, religijnych, - publikacje
2. Stworzenie warunkow finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy spolecznej o mozliwosciach pozyskania i efektywnego wykorzystania srodkow krajowych i unijnych	Prowadzenie informatora (np. na stronie internetowej UM), dla wlascicieli zabytkow o mozliwosciach dofinansowania (zadanie stafe)
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budzetu Miasta Koszalina	Realizacja Uchwały i nowelizacja dla obiektow rejestrowych i w gminnej ewidencji zabytkow

CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2019 - 2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży (zadania stałe, kontynuacja)	1. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny 2. Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie w siedzibie muzeum, instytucjach kultury wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków.	Opracowanie i realizacja rocznych programów wystaw n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (muzeum, biblioteki etc.). ! zadania stałe realizowane i aktualizowane przez własne instytucje kultury, przy wykorzystaniu nowych możliwości („zagroda edukacyjna w Jamnie, aplikacje, warsztaty)
	Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i rzemiosłem (np. ciesielstwo, stolarstwo, kamieniarstwo, plecionkarstwo itp.)	Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną - cykl szkoleń z doświadczonymi rzemieślnikami i konserwatorami prowadzony przez specjalistów z Muzeum w Koszalinie (Zagroda jamieńska)
	Promocja znaczenia ziemi koszalińskiej dla nauki o Pomorzu (zadania stałe, kontynuacja)	1. Przygotowanie cyklu spotkań we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi poświęconych historii, architekturze, sztuce, dziedzictwu niematerialnemu. 2. Zaplanowanie kolejnej edycji Kongresu Kultury.

2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom np.: - katalog zabytków miasta Koszalina - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości 2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej)
	Rozbudowa sieci muzealnej – w tym popieranie inicjatyw prywatnych	1. Pomoc Muzeum w Koszalinie w tworzeniu niewielkich ekspozycji (np. w galeriach, historycznych wnętrzach) 2. Prace konserwatorskie w ryglowej chałupie z Dąbek (Muzeum w Koszalinie) 3. Wystawy fotograficzne na mobilnych nośnikach w miejscach i przestrzeniach publicznych jak np. UM (korytarze), parki.
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta	Udział w obchodach Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta - nawiązanie współpracy z organizatorami EDD i ZDD na terenie województwa: Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, (kontynuacja współpracy).

- **Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.**
- **Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.**
- **Po dwóch latach od uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Prezydent składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.**

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy – Miasta Koszalin w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent **zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria służące ocenie realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki przyjęte za miarodajne) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń (zewnętrznych i organizowanych przez samorząd Miasta Koszalin) lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych mpzp

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni. Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- Sejmik Województwa
- Radę Powiatu
- Radę Miasta

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne. Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Miasta Koszalin można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet " Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa"
 - „Ochrona zabytków archeologicznych"
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczenia, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu

Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjne i in.)

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października

1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej.

www.mswia.gov.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2007 roku wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. **„Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”** (od 2018 r.). Kwota na dofinansowania w tym konkursie w 2019 r. wyniosła 1,6 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo- konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, **dokumentacje**. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczenie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego⁸⁶

Szczegółowy opis priorytetowych na lata 2014 - 2020 (<http://www.bip.wzp.pl/>) dostarcza informacji dotyczących planowanych źródeł finansowania na zabytki i dziedzictwo kulturowe.

IV Priorytet: Naturalne otoczenie człowieka

Działanie: Dziedzictwo kulturowe

Realizacja prac konserwatorskich i restauratorskich, które przez zachowanie historycznej substancji zabytkowej przyczynia się do dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz do ich udostępnienia mieszkańcom regionu i turystom. Działanie nakierowane jest na ochronę rodzimego dziedzictwa Pomorza Zachodniego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, służyć ma zwiększeniu potencjału turystycznego regionu, zwiększeniu miejsc pracy.

Wspierane projekty z zakresu prac konserwatorskich i restauratorskich muszą stanowić element szerszej grupy – zespołu, w których poszczególne elementy łączy idea ochrony i popularyzacji rodzimego dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego.

Uprawnienie beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe jst;
- instytucje kultury
- organizacje pozarządowe
- kościoły i inne związki wyznaniowe
- przedsiębiorcy
- jednostki sektora finansów publicznych

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie

UMWZ ul. Kuśnierska 12 B, 70-536 Szczecin; gpi@wzp.pl

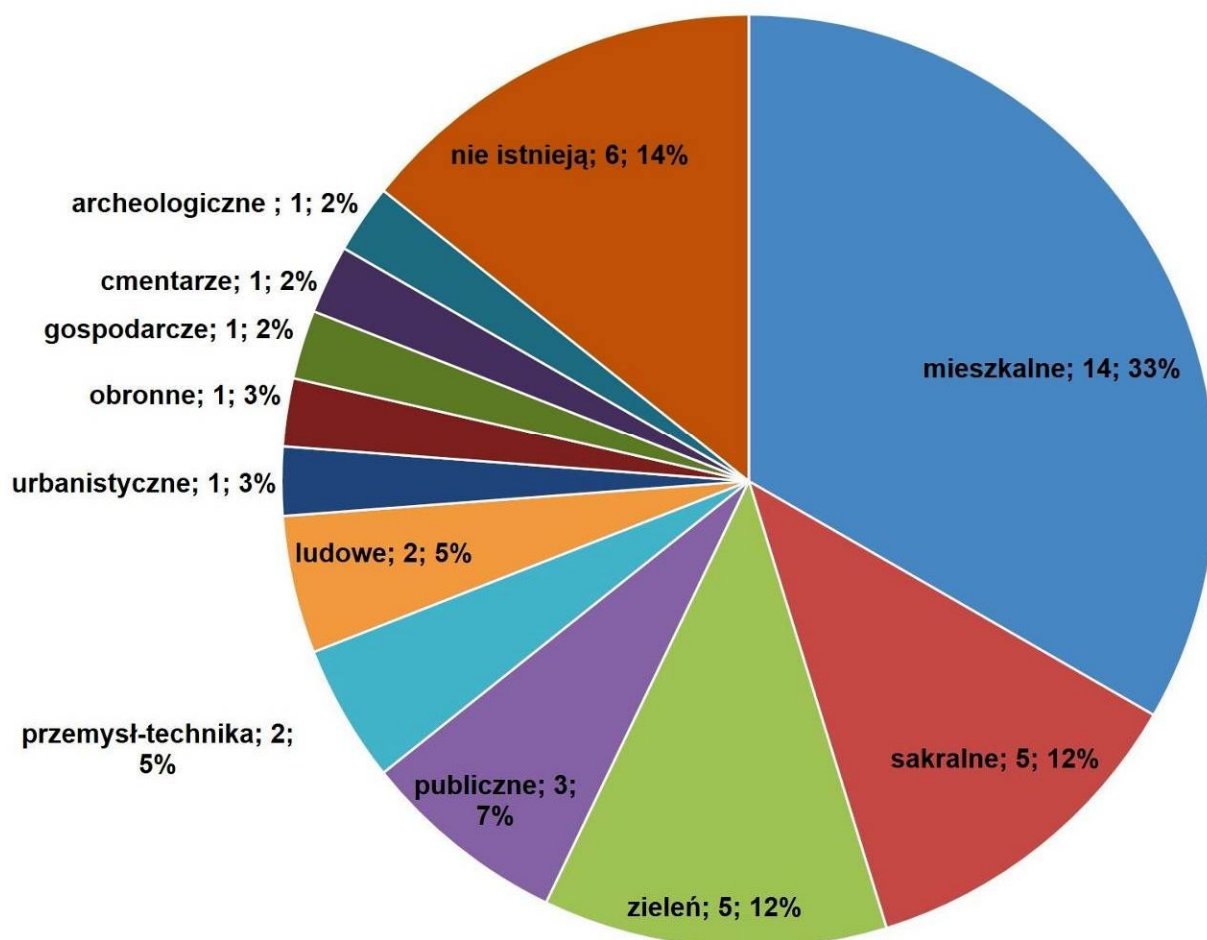
Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Koszalinie lpi@koszalin@wzp.pl

Budżety samorządów lokalnych – Miasto Koszalin

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Miasta Koszalin wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na swoim te

⁸⁶ Należy monitorować zmiany w obrębie powyższych Programów.

Załącznik nr 1**MIASTO KOSZALIN****GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego -**<http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml><https://dokument.zabytek.gov.pl/>*zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina**z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami*<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>**KOSZALIN
- rejestr zabytków -**

MIASTO KOSZALIN**GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego -**

zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina

z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami

<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>

I.p.	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer rejestru	Nowy nr rej.	Data / nr decyzji	Uwagi
1	stacja kolejowa wąskotorowej (wszystkie tory zasadnicze, boczne i rozjazdy, zespół budynków stacji kolejowej Koszalin Wąskotorowej, parowozownia oraz obrotnica wagonowa, most kolejowy na rzece Bielica w pobliżu przystanku Krępa Koszalińska)		A-50	2000-07-27 DZ-4200/23/O/2000	Zespół: 1. linia kolejowa 2. dworzec kolejowy 3. parowozownia
2	willa ul. Szczecińska 1		A-60	2001-04-06 DZ-4200/1/O/2001	
3	dom pl. Wolności 2-3	100	A-785	1956-08-25	
4	kaplica św. Gertrudy ul. Heleny Modrzejewskiej	103	A-775	1956-08-24	
5	dom katedra ul. Grodzka 3	104	A-784	1956-08-24	
6	willa ul. Batalionów Chłopskich 83 (d. ul. Hibnera)	1088	A-781	1979-04-03 KI.IV.5340/25/79	
7	willa ul. Piłsudskiego 53	1163	A-787	1982-04-29 KI.IV-5340/24/82	
8	park miejski, zespół: - Park Księżąt Pomorskich "A", "B" łącznie z ciągiem zieleni przy - ul. Zwycięstwa, - park przy Amfiteatrze, - park im. T. Kościuszki (pocmentarny)	1173		1983-06-13 KI.IV-5340/9/83	Zmieniona Zarządzeniem Nr 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 23 maja 2017r.
9	kamieniczka (elewacje) ul. Zwycięstwa 125	1225		1991-09-26 KI.IV-5340/12/91	
10	wieża widokowa na Górze Chełmskiej	1235	A-765	1992-12-30 KI.IV-5340/17/92	
11	poczta (z neogotyckim bud. gospodarczym i ogrodzeniem) ul. Andersa 22	1236		1993-02-05 KI.IV-5340/1/93	Zespół: 1. Poczta 2. bud. gospodar. 3. ogrodzenie
12	willa ul. Jana z Kolna 38	1237/1 -2		1993-03-24 KI.IV-5340/4/93	
13	budynek dawnej wędzarni ul. Jana z Kolna 38	1237/1 -2		1993-03-24 KI.IV-5340/4/93	
14	willa ul. Zwycięstwa 126	1254	A-788	1997-05-16 PSOZ-5340/10/97	
15	kaplica zamkowa między ul. Mickiewicza (22), Grodzką i Asnyka	126	A-768	1956-11-08	

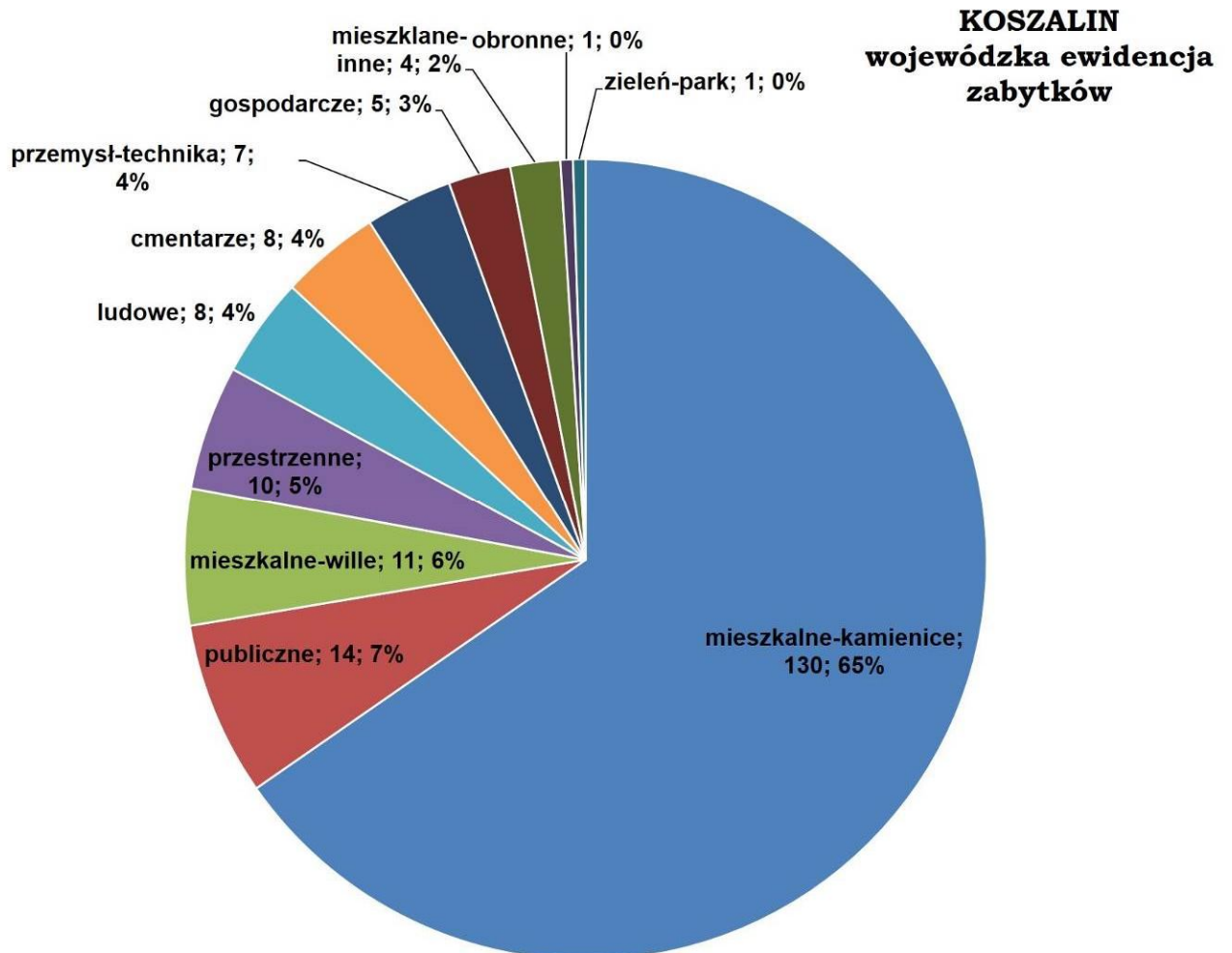
I.p.	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer rejestr	Nowy nr rej.	Data / nr decyzji	Uwagi
16	kościół św. Józefa Oblubieńca ul. Bpa Cz. Domina	1262	A-774	1998-12-31 OW PSOZ-5340/36/98	
17	d. plebania ul. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego 16	127	A-783	1956-06-06	
18	dom pl. Wolności 4	128	A-786	1956-11-08	
19	dom ul. Bogusława II 15	599		1966-08-29 KI-IV-Oa/59/66	
20	teren Starego Miasta	6		1953-06-09	Zmieniona Zarządzeniem Nr 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 23 maja 2017r.
21	kościół wiejski w Jamnie MB Różańcowej wraz z otoczeniem	69		1955-05-21	
22	otoczenie kościoła w Jamnie (cmentarz przykościelny)	69		1955-05-21	
23	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP /katedra/ ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Biskupa Czesława Domina, Zwycięstwa, Bolesława Chrobrego	71	A-776	1955-05-23	
24	obwarowania miejskie	90		1955-05-25	
25	młyn (zespół) ul. Młyńska 37/39	910		1976-05-04 KI.IV.5340/1/76	
26	kamienica ul. Młyńska 37/39	910		1976-05-04 KI.IV.5340/1/76	
27	dom, ul. Bolesława Chrobrego 6	95	A-782	1955-10-24	
28	chałupa i chlewik (z Dąbek) ul. Młyńska 37/39	876	A-1167	31.01.1974 23.04.2013	
29	Ratusz wraz z gruntem pod budynkiem Rynek Staromiejski 6-7 / ul. Młyńska 13		A-1712	Decyzja nr 1953/2017 z dn. 20.11.2017 r.	Wprowadzona Zarządzeniem Nr 558/2049/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 18 grudnia 2017 r.
30	Kamienica z oficyną oraz gruntem pod budynkiem ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23		A-1716	Decyzja nr 2032/2017 z dn. 01.12.2017 r.	Wprowadzona Zarządzeniem Nr 681/2119/18 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 1 lutego 2018 r.
I	dom ul. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego (d. u. ZWM 19)	101		1956-08-24	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
II	dom ul. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego (d. ul. ZWM 11)	102		1956-08-24	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
III	dom ul. Bolesława Chrobrego 10	125		1956-11-08	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej.zab.)
IV	dom ul. Estkowskiego 11	135		1956-11-08	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej.zab.)
V	budynek mieszkalno gospodarczy Jamno nr 95	901		1975-02-13	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej.zab.)

I.p.	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer rejestr	Nowy nr rej.	Data / nr decyzji	Uwagi
VI	dom ob. Plac Wolności 5 (d. pl. Stalina 5)	99		1956-08-24	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej.zab.)
A	szczyt Góry Chełmskiej zwany Krzyżanką	1204		1986-06-06 KI.IV.-5350/1/86	obiekt archeologiczny (ujęty w spisie zabytków archeologicznych woj. zachodniopomorskiego)

Załącznik nr 2**MIASTO KOSZALIN****GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków -**

zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina

z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami

<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>

MIASTO KOSZALIN**GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków -****zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina****z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami**<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
1.	ul. Władysława Andersa 12	gmach Rejencji (stary) z ogrodem i ogrodzeniem, ob. Policja	
2.	ul. Władysława Andersa 34	gmach Rejencji (nowy), ob. Urząd Wojewódzki	
3.	ul. Aleja Armii Krajowej 3	stacja kolejowa (zespół)	d. Borzymkowskiego i inne
4.	ul. Aleja Armii Krajowej 4a	wodociągowa wieża ciśnienie - kolejowa	
5.	ul. Batalionów Chłopskich 8	kamienica	
6.	ul. Batalionów Chłopskich 10	kamienica	
7.	ul. Batalionów Chłopskich 12	kamienica	
8.	ul. Batalionów Chłopskich 34-36	kamienica	
9.	ul. Batalionów Chłopskich 35	kamienica	
10.	ul. Batalionów Chłopskich 38	kamienica	
11.	ul. Batalionów Chłopskich 39	kamienica	
12.	ul. Batalionów Chłopskich 40	kamienica	
13.	ul. Batalionów Chłopskich 41	kamienica	
14.	ul. Batalionów Chłopskich 42	kamienica	
15.	ul. Batalionów Chłopskich 49	kamienica	
16.	ul. Batalionów Chłopskich 54	kamienica	
17.	ul. Batalionów Chłopskich 56	kamienica	
18.	ul. Batalionów Chłopskich 58	kamienica	
19.	ul. Tytusa Chałubińskiego 1-9	szpital (Salem), ob. szpital wojewódzki	(zespół budynków)
20.	ul. Michała Drzymały 1	kamienica	
21.	ul. Michała Drzymały 13	kamienica	
22.	ul. Dworcowa 4	kamienica	
23.	ul. Dzieci Wrzesińskich 17	kamienica	
24.	ul. Dzieci Wrzesińskich 21	kamienica	
25.	ul. Dzieci Wrzesińskich 27	kamienica	
26.	ul. Dzieci Wrzesińskich 28	kamienica	
27.	ul. Dzieci Wrzesińskich 30	kamienica	
28.	ul. Dzieci Wrzesińskich 32	kamienica	
29.	ul. Dzieci Wrzesińskich 34	kamienica	
30.	ul. Franciszkańska 30	wieża ciśnienie	
31.	ul. Gnieźnieńska	cmentarz: z okresu II wojny światowej (żołnierzy radzieckich)	ob. fragment cmentarza komunalnego

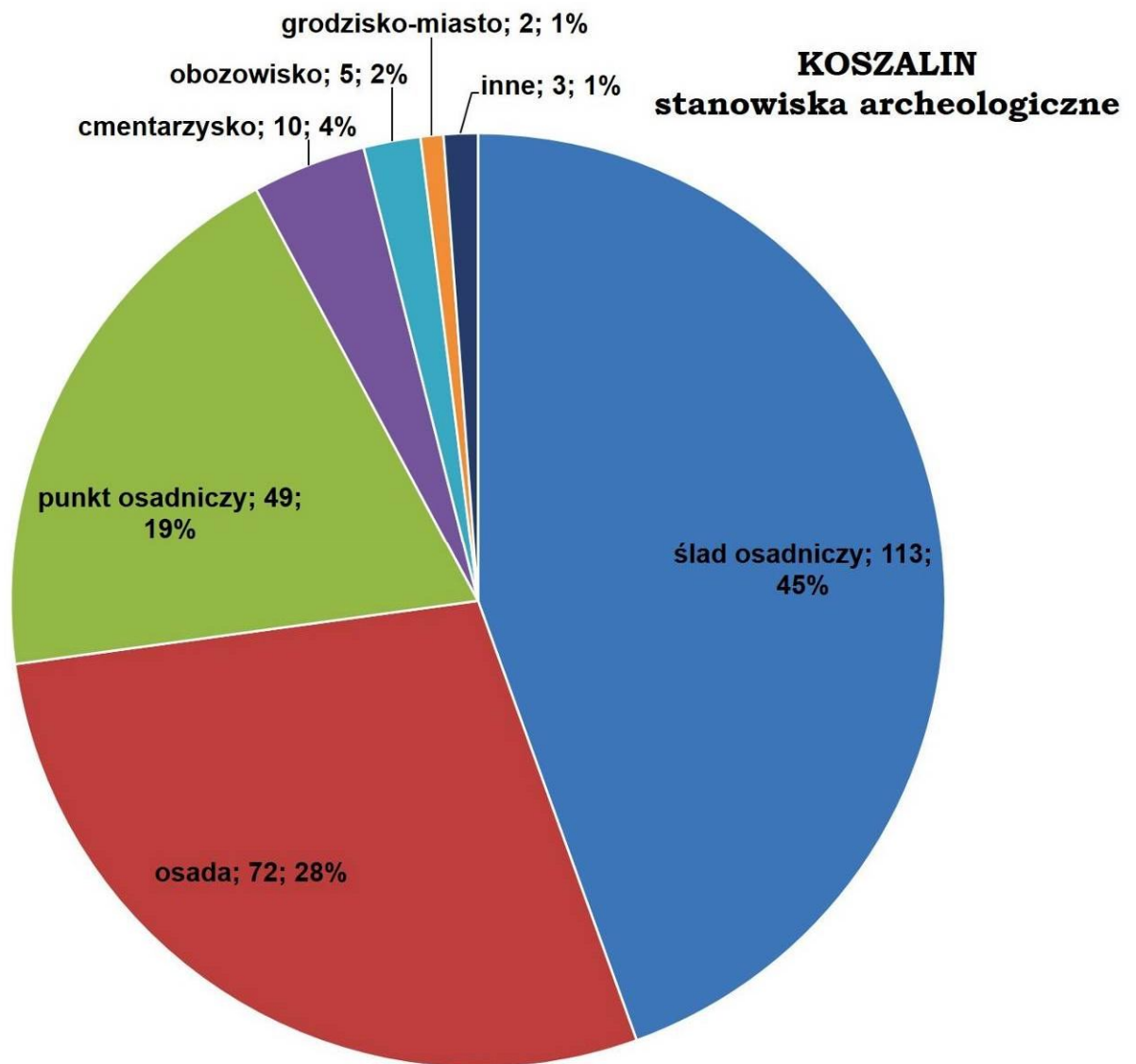
I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
32.	ul. Gnieźnińska	cmentarz (Neue Friedhof), ob. komunalny	obecnie komunalny
33.	ul. Harcerska 17	kamienica	
34.	ul. Harcerska 25	kamienica	
35.	ul. Jamneńska 11	budynek bramny	(d. Jamno 24)
36.	ul. Jamneńska 11	stodoła	(d. Jamno 24)
37.	ul. Jamneńska 32	chałupa	(d. Jamno 13)
38.	ul. Jana z Kolna 24	budynek mieszkalny	
39.	ul. Jana z Kolna 28	kamienica	
40.	ul. Kaszubska 5	kamienica	
41.	ul. Kaszubska 6	kamienica	
42.	ul. Kaszubska 11	kamienica	
43.	ul. Kaszubska 13	kamienica	
44.	ul. Kaszubska 18	kamienica	
45.	ul. Kaszubska 25	kamienica	
46.	ul. Kazimierza Wielkiego 7	straż pożarna	
47.	ul. Komisji Edukacji Narodowej 1	liceum ogólnokształcącego	im. S. Dubois
48.	ul. Krakusa i Wandy 11	zakład opiekuńczy, ob. gmach policji (z ogrodem)	
49.	ul. Krakusa i Wandy 12	kamienica	
50.	ul. Krakusa i Wandy 14	kamienica	
51.	ul. Krakusa i Wandy 16	kamienica	
52.	ul. Krakusa i Wandy 18	kamienica	
53.	ul. Krakusa i Wandy 20	kamienica	
54.	ul. Krakusa i Wandy 22	kamienica	
55.	ul. Krakusa i Wandy 24	kamienica	
56.	ul. Krakusa i Wandy 26	kamienica	
57.	ul. Krakusa i Wandy 28	kamienica	
58.	ul. Krakusa i Wandy 30	kamienica	
59.	ul. Lechicka 3	kamienica	
60.	ul. Lechicka 9	kamienica	
61.	ul. Lechicka 11	kamienica	
62.	ul. Legnicka 15	budynek mieszkalny	
63.	ul. Legnicka 17	kamienica	
64.	ul. Legnicka 19	kamienica	
65.	ul. Legnicka 21	kamienica	
66.	ul. Legnicka 23	kamienica	
67.	ul. Legnicka 26	kamienica	
68.	ul. Lubiatowska	cmentarz - ewangelicki	(d. Dzierżęcino)
69.	ul. Łużycka 1	kamienica	
70.	ul. Łużycka 2	willa	
71.	ul. Łużycka 4	willa	
72.	ul. Łużycka 6	dom wielorodzinny	
73.	ul. Łużycka 7	kamienica	

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
74.	ul. Mariańska 4	kamienica	
75.	ul. Mariańska 6	kamienica	
76.	ul. Mariańska 23	kamienica	
77.	ul. Jana Matejki 14	kamienica	
78.	ul. Jana Matejki 17	kamienica	
79.	ul. Jana Matejki 19	kamienica	
80.	ul. Jana Matejki 21	kamienica	
81.	ul. Jana Matejki 23	kamienica	
82.	ul. Adama Mickiewicza 26	sąd, ob. gmach urzędu miejskiego	
83.	ul. Heleny Modrzejewskiej 26	kamienica	
84.	ul. Heleny Modrzejewskiej 28 / Legnicka	kamienica	
85.	ul. Heleny Modrzejewskiej 30 / Legnicka	kamienica	
86.	ul. Heleny Modrzejewskiej 39	kamienica	
87.	ul. Heleny Modrzejewskiej 41	kamienica	
88.	ul. Morska 17	młyn parowy, ob. magazyn - spichlerz	d. młyn Paula Heisiga
89.	ul. Niepodległości 1	kamienica	
90.	ul. Niepodległości 3	kamienica	
91.	ul. Niepodległości 5	kamienica	
92.	ul. Niepodległości 7	kamienica	
93.	ul. Niepodległości 9	kamienica	
94.	ul. Niepodległości 11	kamienica	
95.	ul. Niepodległości 13	kamienica	
96.	ul. Niepodległości 15	kamienica	
97.	ul. Orła / Rieczna	cmentarz żydowski	<i>zmieniona Zarządzeniem Nr 28/84/19 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 15 stycznia 2019 r.</i>
98.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 1	kamienica	
99.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 2 / Zwycięstwa 123	kamienica	
100.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 3	kamienica	
101.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 4 / Rotmistrza Witolda Pileckiego	dom mieszkalny	
102.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 6	kamienica	
103.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 8	kamienica	
104.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 10	kamienica	
105.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 11-15	kamienica	
106.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 14	kamienica	
107.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 16	kamienica	
108.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 18	kamienica	
109.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 20	kamienica	
110.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 22	kamienica	
111.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 24	kamienica	
112.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 26	kamienica	
113.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 28	kamienica	

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
114.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 43	willa z ogrodem	
115.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 44	willa	
116.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 49	willa z ogrodem	
117.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 50	willa	
118.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 52	willa	
119.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 80	dom mieszkalny (willa)	
120.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 82	willa	
121.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 92-94	zespół dawnej szkoły kadetów, ob. straż graniczna	<i>zmieniona Zarządzeniem Nr 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 23 maja 2017 r.</i>
122.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 98	cmentarz - przyszpitalny siostr diakonisek	
123.	ul. Plac Gwiazdzisty 3	kamienica	
124.	ul. Plac Gwiazdzisty 5	kamienica	
125.	ul. Plac Gwiazdzisty 7	kamienica	
126.	ul. Powstańców Wielkopolskich 38 / Lechicka	kamienica	
127.	ul. Marii Skłodowskiej - Curie 2	lazaret, ob. budynek archiwum państwowego	
128.	ul. Słoneczna 15	zespół szpitala przeciwgruźliczego	(zespół budynków), ob. szpital psychiat.
129.	ul. Słupska b.nr	terenowy zbiornik wody - wyrównawczy	d. Piłsudskiego / Sianowska
130.	ul. Sołecka 82	budynek mieszkalno – gospodarczy	(d. Jamno 31)
131.	ul. Spółdzielcza 16	kamienica	
132.	ul. Spółdzielcza 25 - 29	kamienica	
133.	ul. Starowiejska 91	stodoła	(d. Łabusz 5)
134.	ul. Starowiejska 91	chałupa	(d. Łabusz 5)
135.	ul. Starowiejska 93-95	zagroda: budynek bramny, budynek inwentarski	(Łabusz 4)
136.	ul. Szczecińska 4B	wagonownia	d. ul. Towarowa 4b
137.	ul. Szczecińska	wiadukt kolejowy	
138.	ul. Szpitalna 2-4	budynek szpitala	
139.	ul. Ludwika Waryńskiego 7	gmach sądu okręgowego	
140.	ul. Władysława Laskonogiego 4	cmentarz	przykatedralny
141.	ul. Waleriana Wróblewskiego 4-6	kamienica	
142.	ul. Waleriana Wróblewskiego 7	kamienica	
143.	ul. Waleriana Wróblewskiego 8	kamienica	
144.	ul. Waleriana Wróblewskiego 9	kamienica	
145.	ul. Waleriana Wróblewskiego 10	kamienica	
146.	ul. Waleriana Wróblewskiego 11	kamienica	
147.	ul. Waleriana Wróblewskiego 12	kamienica	

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
148.	ul. Waleriana Wróblewskiego 14	kamienica	
149.	ul. Waleriana Wróblewskiego 17	kamienica	
150.	ul. Waleriana Wróblewskiego 18	kamienica	
151.	ul. Waleriana Wróblewskiego 19	kamienica	
152.	ul. Waleriana Wróblewskiego 20	kamienica	
153.	ul. Waleriana Wróblewskiego 21	kamienica	
154.	ul. Waleriana Wróblewskiego 24	kamienica	
155.	ul. Waleriana Wróblewskiego 25	kamienica	
156.	ul. Waleriana Wróblewskiego 26	kamienica	
157.	ul. Waleriana Wróblewskiego 27	kamienica	
158.	ul. Waleriana Wróblewskiego 28 / Michała Drzymały 7	kamienica	
159.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 5	kamienica	
160.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 7	kamienica	
161.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 9	kamienica	
162.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 11	kamienica	
163.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 13	kamienica	
164.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 17 / Artura Grottgera 7	kamienica	
165.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 19	kamienica	
166.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 21	kamienica	
167.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 23	kamienica	
168.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 25 / Józefa Chełmońskiego 8	kamienica	
169.	ul. Zwycięstwa 6-6a	pałac – willa, ob. budynki dyrekcji PKS	(zespół budynków)
170.	ul. Zwycięstwa 8 / Krakusa i Wandy	kamienica	
171.	ul. Zwycięstwa 10	kamienica	
172.	ul. Zwycięstwa 12	kamienica	
173.	ul. Zwycięstwa 14	kamienica	
174.	ul. Zwycięstwa 42 / Poławska	budynek dawnego Banku Pomorskiego	
175.	ul. Zwycięstwa 113 / Jedności	kamienica	
176.	ul. Zwycięstwa 117	gimnazjum, ob. szkoła podstawowa i gimnazjum nr 1	
177.	ul. Zwycięstwa 121	kamienica	
178.	ul. Zwycięstwa 138	willa	
179.	ul. Zwycięstwa 248	cmentarz - ewangelicki	
180.	Koszalin-Góra Chełmska-Maszkowo	Europejski szlak św. Jakuba droga Pomorska- św. Góry	Pomorska droga św. Jakuba - Święte Góry
181.	Jamno	historyczny układ ruralistyczny	w granicach strefy „B” i „K” - zgodnie ze studium uwarunkowań

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
182.	Łabusz	historyczny układ ruralistyczny	w granicach strefy „B” - zgodnie ze studium uwarunkowań
183.	ul. Młyńska, Podgrodzie, Dąbrowskiego, rzeka Dzierżęcinka	Zespół Dawnego Młyna	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
184.	ul. Kazimierza Wielkiego, Poławska, Komisji Edukacji Narodowej, Bolesława Krzywoustego, Bogusława II	Otulina Miasta Lokacyjnego (część pld.- zachodnia)	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
185.	ul. Modrzejewskiej – M. Skłodowskiej- Curie	Zespół Zabudowy	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
186.	Przedmieście Fryderyka Wilhelma III – Zwycięstwa – Andersa	Zespół reprezentacyjnej zabudowy z układem zieleni	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
187.	Przedmieście Fryderyk Wilhelma III – Piłsudskiego - Matejki	Zespół zabudowy – kamienice, wille z ogrodami	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
188.	Przedmieście Fryderyka Wilhelma III – ulica Wyspiańskiego	Zespół modernistycznej zabudowy – kamienice, wille	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
189.	Góra Chełmska ul. Słupska 1	Teren Ośrodka Pielgrzymkowego ob. Sanktuarium Maryjne	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
190.	Działka nr 295/4 obręb ewidencyjny	Schron pod Rynkiem	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
191.	ul. Batalionów Chłopskich 6	kamienica	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
192.	ul. Zwycięstwa	Park na Rokosowie	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
193.	ul. Raclawicka	cmentarz żydowski	zarządzenie 28/84/19 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 15.01.2019

Załącznik nr 3**MIASTO KOSZALIN****GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- stanowiska archeologiczne -***zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina**z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami*<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>

MIASTO KOSZALIN**GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- stanowiska archeologiczne -****zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina****z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami**<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>

L.P.	STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	
	Adres (wg WKZ) , Nr AZP	Typ obiektu lub obszaru
1.	Koszalin, 14-21/56	stanowisko archeologiczne - 1 PUNKT OSADNICZY
2.	Koszalin, 14-21/55	stanowisko archeologiczne - 3 ŚLAD I PUNKT OSADNICZY
3.	Koszalin, 14-21/57	stanowisko archeologiczne - 4 PUNKT i ŚLAD OSADNICZY
4.	Koszalin, 14-21/58	stanowisko archeologiczne - 5 PUNKT I ŚLAD OSADNICZY
5.	Koszalin 14-21/67	stanowisko archeologiczne - 6 OSADA
6.	Koszalin, 14-21/54	stanowisko archeologiczne - 7 ŚLAD I PUNKT OSADNICZY
7.	Koszalin, 14-21/52	stanowisko archeologiczne - 9 OSADA
8.	Koszalin, 14-21/64	stanowisko archeologiczne - 10 ŚLAD I PUNKT OSADNICZY
9.	Koszalin, 14-21/59	stanowisko archeologiczne - 11 OSADA
10.	Koszalin, 14-21/63	stanowisko archeologiczne - 12 ŚLAD OSADNICZY I OSADA
11.	Koszalin, 14-21/60	stanowisko archeologiczne - 15 ZNALEZISKO POJEDYNCZE
12.	Koszalin, 14-21/53	stanowisko archeologiczne - 16 PUNKT OSADNICZY
13.	Koszalin, 14-21/51	stanowisko archeologiczne - 17 OSADA
14.	Koszalin, 14-21/49	stanowisko archeologiczne - 18 OSADA
15.	Koszalin, 14-21/50	stanowisko archeologiczne - 19 PUNKT OSADNICZY, OSADA
16.	Koszalin, 14-21/61	stanowisko archeologiczne - 20 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
17.	Koszalin -Góra Chełmska, 14-21/21	stanowisko archeologiczne - 21 CMENTARZYSKO
18.	Koszalin -Góra Chełmska, 14-21/22	stanowisko archeologiczne - 22 OSADA, MIEJSCE KULTU, CMENTARZ
19.	Koszalin, 14-21/19	stanowisko archeologiczne - 25 OSADA (?)
20.	Koszalin, 14-21/16	stanowisko archeologiczne - 26 KOLEKTOR WODOCIĄGOWY
21.	Koszalin, 14-21/5	stanowisko archeologiczne - 30 CMENTARZYSKO
22.	Koszalin (Stare Bielice), 15-20/76	stanowisko archeologiczne - 32 ŚLAD OSADNICZE, PUNKT OSADNICZY
23.	Koszalin, 15-21/1	stanowisko archeologiczne - 33 ŚLAD OSADNICZY

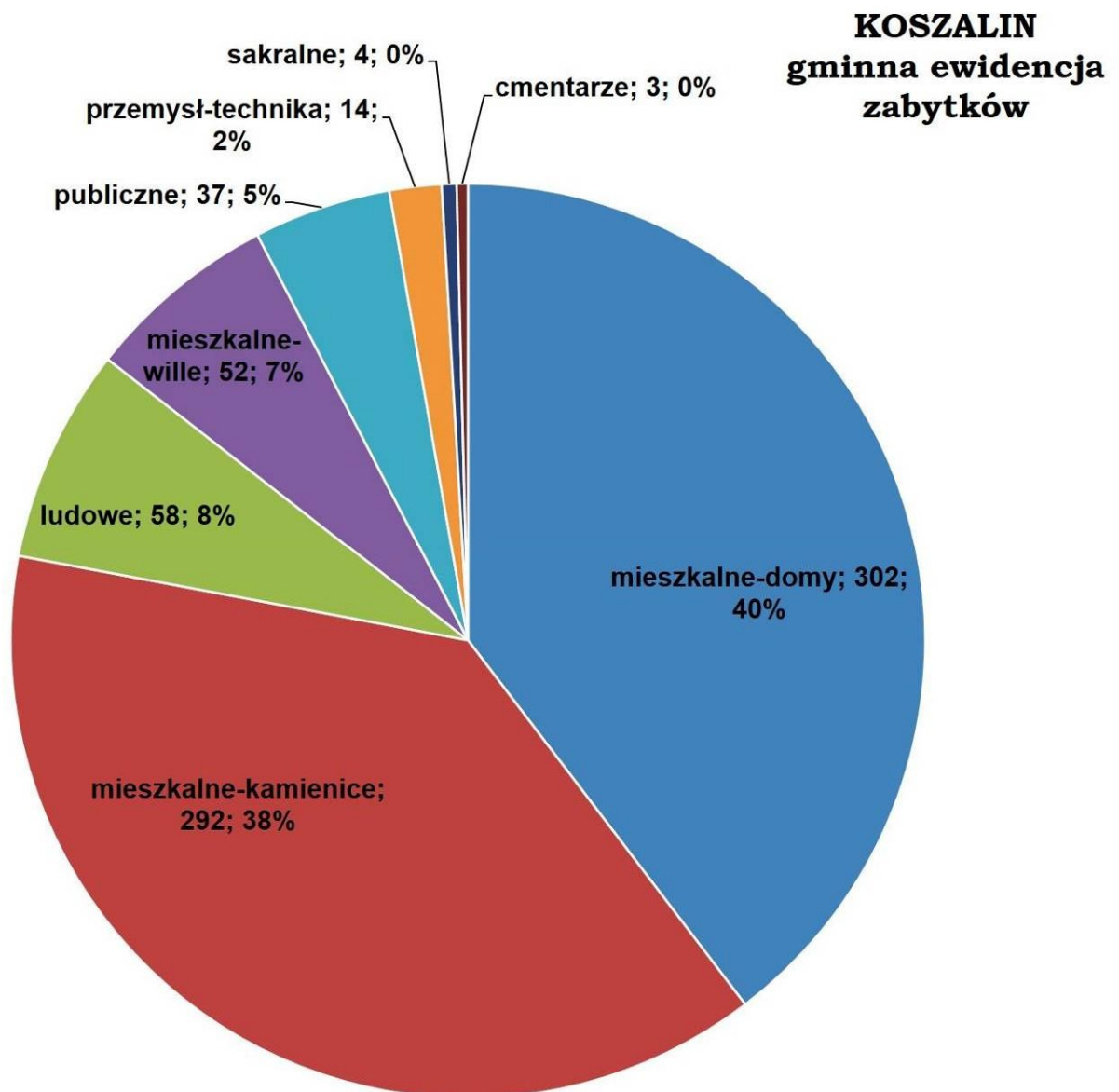
24.	Koszalin, 15-21/2	stanowisko archeologiczne - 34 OSADA
25.	Koszalin, 15-21/3	stanowisko archeologiczne - 35 PUNKT OSADNICZY
26.	Koszalin, 15-21/4	stanowisko archeologiczne - 36 PUNKT OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
27.	Koszalin, 15-21/6	stanowisko archeologiczne - 37 OSADA
28.	Koszalin, 15-21/7	stanowisko archeologiczne - 38 OSADA
29.	Koszalin, 15-21/5	stanowisko archeologiczne - 39 PUNKT OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
30.	Koszalin, 15-21/132	stanowisko archeologiczne - 41 OSADA
31.	Koszalin, 15-21/9	stanowisko archeologiczne - 42 OSADA
32.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/10	stanowisko archeologiczne - 43 OSADA
33.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/11	stanowisko archeologiczne - 44 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
34.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/12	stanowisko archeologiczne - 45 PUNKT OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
35.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/140	stanowisko archeologiczne - 46 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, ŚLAD OSADN.
36.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/141	stanowisko archeologiczne - 47 ŚLAD OSADNICZY
37.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/13	stanowisko archeologiczne - 48 CMENTARZYSKO
38.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/133	stanowisko archeologiczne - 49 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
39.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/14	stanowisko archeologiczne - 50 CMENTARZYSKO
40.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/15	stanowisko archeologiczne - 51 CMENTARZYSKO
41.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/137	stanowisko archeologiczne - 52 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, OSADA
42.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/138	stanowisko archeologiczne - 53 PUNKT OSAD., ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD.
43.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/18	stanowisko archeologiczne - 55 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
44.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/19	stanowisko archeologiczne - 56 OSADA, OSADA, OSADA
45.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/17	stanowisko archeologiczne - 57 OSADA, OSADA, OSADA
46.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/20	stanowisko archeologiczne - 59 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
47.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/23	stanowisko archeologiczne - 62 OSADA, OSADA
48.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/26	stanowisko archeologiczne - 63 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
49.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/24	stanowisko archeologiczne - 64 OSADA
50.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/25	stanowisko archeologiczne - 65 OSADA
51.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/30	stanowisko archeologiczne - 66 PUNKT OSADNICZY
52.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/29	stanowisko archeologiczne - 67 PUNKT OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
53.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/27	stanowisko archeologiczne - 68 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY

54.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/31	stanowisko archeologiczne - 70 PUNKT OSAD., ŚLAD OSADN., PUNKT OSAD
55.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/62	stanowisko archeologiczne - 71 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
56.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/63	stanowisko archeologiczne - 72 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
57.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/65	stanowisko archeologiczne - 73 OSADA
58.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/70	stanowisko archeologiczne - 74 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, OSADA
59.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/71	stanowisko archeologiczne - 75 ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD. ŚLAD OSADN.
60.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/72	stanowisko archeologiczne - 76 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
61.	Koszalin (Konikowo), 15-21/73	stanowisko archeologiczne - 77 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
62.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/104	stanowisko archeologiczne - 78 OSADA
63.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/103	stanowisko archeologiczne - 79 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
64.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/102	stanowisko archeologiczne - 81 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
65.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/74	stanowisko archeologiczne - 83 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
66.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/69	stanowisko archeologiczne - 84 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
67.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/68	stanowisko archeologiczne - 85 PUNKT OSADNICZY
68.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/67	stanowisko archeologiczne - 86 OSADA
69.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/66	stanowisko archeologiczne - 87 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
70.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/66	stanowisko archeologiczne - 88 OSADA, OSADA
71.	Koszalin (Konikowo), 15-21/77	stanowisko archeologiczne - 89 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
72.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/13	stanowisko archeologiczne - 90 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
73.	Koszalin (Konikowo), 15-21/78	stanowisko archeologiczne 91 PUNKT OSADNICZY, OSADA
74.	Koszalin (Konikowo), 15-21/79	stanowisko archeologiczne 92 ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD., PUNKT OSAD.
75.	Koszalin (Konikowo), 15-21/100	stanowisko archeologiczne 93 ŚLAD OSADNICZY
76.	Koszalin (Konikowo), 15-21/99	stanowisko archeologiczne - 94 OSADA, PUNKT OSADNICZY
77.	Koszalin (Konikowo), 15-21/80	stanowisko archeologiczne 95 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
78.	Koszalin (Konikowo), 15-21/81	stanowisko archeologiczne 96 PUNKT OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
79.	Koszalin (Konikowo), 15-21/82	stanowisko archeologiczne - 97 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
80.	Koszalin (Raduszka), 15-21/53	stanowisko archeologiczne - 98 CMENTARZYSKO (?)
81.	Koszalin (Raduszka), 15-21/52	stanowisko archeologiczne - 99 PUNKT OSADICZY, PUNKT OSADNICZY
82.	Koszalin (Raduszka), 15-21/54	stanowisko archeologiczne - 100 OSADA
83.	Koszalin (Raduszka), 15-21/55	stanowisko archeologiczne - 101 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY

84.	Koszalin (Raduszka), 15-21/56	stanowisko archeologiczne - 102 ŚLAD OSADNICZY
85.	Koszalin (Raduszka), 15-21/57	stanowisko archeologiczne - 103 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, ŚLAD OSADN.
86.	Koszalin (Raduszka), 15-21/61	stanowisko archeologiczne - 104 ŚLAD OSADNICZY
87.	Koszalin (Raduszka), 15-21/58	stanowisko archeologiczne - 105 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
88.	Koszalin (Raduszka), 15-21/59	stanowisko archeologiczne - 106 OSADA
89.	Koszalin (Raduszka), 15-21/60	stanowisko archeologiczne - 107 ŚLAD OSADNICZY
90.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/1	stanowisko archeologiczne - 108 PUNKT OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
91.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/2	stanowisko archeologiczne - 109 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
92.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/3	stanowisko archeologiczne - 110 ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD., PUNKT OSAD.
93.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/5	stanowisko archeologiczne - 111 PUNKT OSAD., ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD.
94.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/6	stanowisko archeologiczne - 112 PUNKT OSADNICZY
95.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/4	stanowisko archeologiczne - 113 OSADA, PUNKT OSADNICZY
96.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/7	stanowisko archeologiczne - 114 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
97.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/8	stanowisko archeologiczne - 115 PUNKT OSADNICZY
98.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/9	stanowisko archeologiczne - 116 Cmentarzysko(?), punkt osadn., ślad. osadn.
99.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/11	stanowisko archeologiczne - 117 OSADA, OSADA
100.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/10	stanowisko archeologiczne - 118 PUNKT OSADNICZY, OSADA, OSADA
101.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/14	stanowisko archeologiczne - 119 CMENARZYSKO (?)
102.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/13	stanowisko archeologiczne - 120 OSADA, OSADA
103.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/12	stanowisko archeologiczne - 121 CMENARZYSKO, osada?, osada?, osada?
104.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/34	stanowisko archeologiczne - 122 OSADA PALOWA (?)
105.	Koszalin (Kretomino – Młynary) 15-21/33	stanowisko archeologiczne - 123 SKARB MONET, MŁYN
106.	Koszalin (Kretomino), 15-21/32	stanowisko archeologiczne - 124 GRODZISKO
107.	Koszalin – Stare Miasto, 14-21, 15-21	stanowisko archeologiczne - 125 MIASTO
108.	Koszalin (Łabusz), 13-21/1	stanowisko archeologiczne - 126 OBOZOWISKO
109.	Koszalin (Łabusz), 13-21/2	STANOWISKO ARCHEOLOGICZNE - 127 OBOZOWISKO, ŚLAD OSADNICZY
110.	Koszalin (Łabusz), 13-21/3	stanowisko archeologiczne - 128 OBOZOWISKO
111.	Koszalin (Łabusz), 13-21/4	stanowisko archeologiczne - 129 ŚLAD OSADNICZY
112.	Koszalin (Łabusz), 13-21/5	stanowisko archeologiczne - 130 OBOZOWISKO, OSADA
113.	Koszalin (Łabusz), 13-21/6	stanowisko archeologiczne - 131 ŚLAD OSADNICZY

114.	Koszalin (Łabusz), 13-21/7	stanowisko archeologiczne - 132 ŚLAD OSADN., ŚLAD OSADN., ŚLAD OSAD.
115.	Koszalin (Łabusz), 13-21/8	stanowisko archeologiczne - 133 PUNKT OSADNICZY
116.	Koszalin (Łabusz), 13-21/9	stanowisko archeologiczne - 134 OBOZOWISKO, OSADA, ŚLAD OSADNICZY
117.	Koszalin (Łabusz), 13-21/10	stanowisko archeologiczne - 135 OBOZOWISKO, OSADA, ŚLAD OSADNICZY
118.	Koszalin (Łabusz), 13-21/11	stanowisko archeologiczne - 136 OSADA
119.	Koszalin (Łabusz), 13-21/12	stanowisko archeologiczne - 137 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
120.	Koszalin (Łabusz), 13-21/13	stanowisko archeologiczne - 138 OSADA
121.	Koszalin (Łabusz), 13-21/14	stanowisko archeologiczne - 139 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
122.	Koszalin (Jamno), 13-21/15	stanowisko archeologiczne - 140 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
123.	Koszalin (Jamno), 13-21/16	stanowisko archeologiczne - 141 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
124.	Koszalin (Jamno), 13-21/17	stanowisko archeologiczne - 142 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
125.	Koszalin (Jamno), 13-21/18	stanowisko archeologiczne - - 143 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
126.	Koszalin (Jamno), 13-21/19	stanowisko archeologiczne - 144 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
127.	Koszalin (Jamno), 13-21/20	stanowisko archeologiczne - 145 OSADA
128.	Koszalin (Jamno), 13-21/21	stanowisko archeologiczne - 146 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
129.	Koszalin (Jamno), 13-21/22	stanowisko archeologiczne - - 147 OSADA
130.	Koszalin (Jamno), 13-21/23	stanowisko archeologiczne - 148 ŚLAD OSADNICZY
131.	Koszalin (Jamno), 13-21/24	stanowisko archeologiczne - 149 ŚLAD OSADNICZY
132.	Koszalin (Jamno), 13-21/25	stanowisko archeologiczne - 150 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
133.	Koszalin (Jamno), 13-21/26	stanowisko archeologiczne - 151 ŚLAD OSADNICZY
134.	Koszalin (Jamno), 13-21/27	stanowisko archeologiczne - 152 ŚLAD OSADN., OSADA, ŚLAD OSADN.
135.	Koszalin (Jamno), 13-21/28	stanowisko archeologiczne - 153 ŚLAD OSADN., ŚLAD OSADN.
136.	Koszalin (Jamno), 13-21/29	stanowisko archeologiczne - 154 ŚLAD OSADNICZY
137.	Koszalin (Jamno), 13-21/30	stanowisko archeologiczne - 155 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
138.	Koszalin (Jamno), 13-21/31	stanowisko archeologiczne - 156 ŚLAD OSADNICZY
139.	Koszalin (Jamno), 13-21/32	stanowisko archeologiczne - 157 ŚLAD OSADNICZY
140.	Koszalin (Jamno), 13-21/33	stanowisko archeologiczne - 158 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
141.	Koszalin (Jamno), 13-21/34	stanowisko archeologiczne - 159 ŚLAD OSADNICZY
142.	Koszalin (Jamno), 13-21/35	stanowisko archeologiczne - 160 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
143.	Koszalin (Jamno), 13-21/36	stanowisko archeologiczne - 161 ŚLAD OSADNICZY

144.	Koszalin (Jamno), 13-21/37	stanowisko archeologiczne - 162 ŚLAD OSADNICZY
145.	Koszalin (Jamno), 13-21/38	stanowisko archeologiczne - 163 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
146.	Koszalin (Jamno), 13-21/39	stanowisko archeologiczne - 164 OSADA
147.	Koszalin (Jamno), 13-21/40	stanowisko archeologiczne - 165 ŚLAD OSADN., OSADA, ŚLAD OSADN.
148.	Koszalin (Jamno), 13-21/41	stanowisko archeologiczne - 166 ŚLAD OSADNICZY
149.	Koszalin (Jamno), 13-21/42	stanowisko archeologiczne - 167 ŚLAD OSADN., CMENT., ŚLAD OSADN.

Załącznik nr 4**MIASTO KOSZALIN****GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- zabytki nieruchome wyznaczone przez Prezydenta Koszalina -***zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina**z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami*<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>

MIASTO KOSZALIN**GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW****- zabytki nieruchome wyznaczone przez Prezydenta Koszalina -****zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina****z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami**<http://bip.koszalin.pl/index.php?c=2412>

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
1.	Kamienica	ul. 1 Maja 8	
2.	Kamienica	ul. 1 Maja 10 / Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2a	
3.	Bank	ul. 1 Maja 36	
4.	Dom, ob. Sąd Rejonowy	ul. Władysława Andersa 17	
5.	Budynek zakładów poligraficznych, ob. budynek usługowy	ul. Władysława Andersa 18	Zmieniona Zarządzeniem Nr 687/2130/18 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 13.02.2018
6.	Budynek zakładów poligraficznych, ob. budynek usługowy	ul. Władysława Andersa 20 / Pocztowa	Zmieniona Zarządzeniem Nr 687/2130/18 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 13.02.2018
7.	Seminarium Nauczycielskie, ob. zespół szkół nr 1 im. M. Kopernika	ul. Władysława Andersa 30	
8.	Kasyno wojskowe	ul. Władysława Andersa 32	
9.	Dom jednorodzinny	ul. Artylerzystów 24	
10.	Kamieniczka	ul. Adama Asnyka 8	
11.	Kamienica	ul. Norberta Barlickiego 9	
12.	Kamienica	ul. Norberta Barlickiego 15	
13.	Kamienica	ul. Norberta Barlickiego 22	
14.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 4	
15.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 13	
16.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 18	
17.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 23	
18.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 25	
19.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 44	
20.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 60	
21.	Willa dwurodzinna z ogrodem	ul. Batalionów Chłopskich 76a-76b	
22.	Hala przemysłowa papierni, ob. budynek magazynowo-usługowy	ul. Batalionów Chłopskich 77	
23.	Budynek biurowy, ob. szkoła	ul. Batalionów Chłopskich 79	
24.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 80	
25.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 82	
26.	Willa dwurodzinna z ogrodem	ul. Batalionów Chłopskich 84a-84b	
27.	Dom jednorodzinny	ul. Batalionów Chłopskich 90	
28.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 98	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
29.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Generała Józefa Bema 1-3	
30.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Generała Józefa Bema 4-6	
31.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Generała Józefa Bema 5-7	
32.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 8	
33.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 10	
34.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 12	
35.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 14	
36.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 16	
37.	Kamienica	ul. Bogusława II 26 / Zawiszy Czarnego	
38.	Kamienica	ul. Bogusława II 39	
39.	Kamienica	ul. Bogusława II 43	
40.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 7	
41.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 8	
42.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 12	
43.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 14	
44.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 16	
45.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 18	
46.	Dom kilkurodzinny z ogrodem i ceglanym murem obwodowym	ul. Bolesława Krzywoustego 3	
47.	Szkoła miejska, ob. gimnazjum nr 2 im. J. Korczaka	ul. Bolesława Krzywoustego 5	
48.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya- Żeleńskiego 5 → Jana Kasprowicza 3	
49.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya- Żeleńskiego 8-10	
50.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya- Żeleńskiego 16-18	
51.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya- Żeleńskiego 32-34	
52.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya- Żeleńskiego 36-38	
53.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya- Żeleńskiego 40-42	
54.	Dom dwurodzinny	ul. Brzozowa 18-20	
55.	Dom dwurodzinny (część)	ul. Brzozowa 25	
56.	Szkoła, ob. II Liceum Ogólnokształcące im. Wł. Broniewskiego	ul. Józefa Chelmońskiego 7	
57.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 3	
58.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 5	
59.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 7	
60.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 9	
61.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 11	
62.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 13	
63.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 15	
64.	Dom kilkurodzinny	ul. Fryderyka Chopina 25	
65.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 30	
66.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 31-33	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
67.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 32	
68.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 34	
69.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 35-37	
70.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 39-41	
71.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 40	
72.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 43-45	
73.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 47-49	
74.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 51-53	
75.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 55-57	
76.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 59-61	
77.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 14	
78.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 16	
79.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 32	
80.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 34	
81.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 36	
82.	Kamienica	ul. Dąbrówki 8 / Bogusława II	
83.	Kamienica	ul. Dąbrówki 10	
84.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 3	
85.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 3a → patrz Mariańska 26	
86.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 5 / Mariańska 27	
87.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 7 / Wróblewskiego 28	
88.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 9 / Waleriana Wróblewskiego	
89.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 11	
90.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 15 / Norberta Barlickiego 25	
91.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 18 / Kaszubska	
92.	Kamienica	ul. Dworcowa 1-3 / Zwycięstwa 19	
93.	Kamienica	ul. Dworcowa 2	
94.	Kamienica	ul. Dworcowa 9	
95.	Kamienica	ul. Dworcowa 17	
96.	Kamienica	ul. Dzieci Wrzesińskich 11	
97.	Kamienica	ul. Dzieci Wrzesińskich 13	
98.	Kamienica	ul. Dzieci Wrzesińskich 29 / Michała Drzymały	
99.	Zagroda (dom, ogrodzenie)	ul. Dzierżęcińska 4	
100.	Dom dwurodzinny	ul. Dzierżęcińska 5-5a	
101.	Zagroda (dom, stodoła)	ul. Dzierżęcińska 108	
102.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Franciszkańska 4	
103.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Franciszkańska 8	
104.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Franciszkańska 12	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
105.	Dom kilkurodzinny	ul. Franciszkańska 19-19a	
106.	Hala papierni, ob. magazyn	ul. Franciszkańska / Papiernicza	
107.	Willa z ogrodem	ul. Bartosza Głowackiego 2	
108.	Kamienica	ul. Bartosza Głowackiego 8	
109.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11	
110.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11a	
111.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11b	
112.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11c	
113.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 13	
114.	Dom kilkurodzinny	ul. Gnieźnieńska 22	
115.	Dom kilkurodzinny	ul. Gnieźnieńska 28-28a	
116.	Dom wielorodzinny	ul. Gnieźnieńska 30-30a	
117.	Kaplica cmentarna	ul. Gnieźnieńska 42	
118.	Urząd Pracy, ob. sąd rejonowy	ul. Artura Grottgera 4	
119.	Kamienica	ul. Artura Grottgera 5	
120.	Dom kilkurodzinny z przedogródkami	ul. Artura Grottgera 8-10	
121.	Browar - budynek główny, ob. budynek usługowo-magazynowy	ul. Grunwaldzka 1	
122.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 5	
123.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 7	
124.	Kamienica, kino („Adria”)	ul. Grunwaldzka 8-10	
125.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 11	
126.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 12	
127.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 20	
128.	Dom mieszkalny, budynek inwentarski	ul. Gryfitów 12-14 (d. Jamno ul. Bursztynowa 10-12)	
129.	Stodoła	ul. Gryfitów 16 (d. Jamno ul. Bursztynowa 14)	
130.	Budynek gospodarczy	ul. Gryfitów 24 (d. Jamno ul. Bursztynowa 20)	
131.	Kamienica	ul. Harcerska 8	
132.	Kamienica	ul. Harcerska 14	
133.	Kamienica	ul. Harcerska 16	
134.	Kamienica	ul. Harcerska 18	
135.	Kamienica	ul. Harcerska 19	
136.	Kamienica, ob. Obwodowy Urząd Miar i Wag	ul. Harcerska 21	
137.	Kamienica	ul. Harcerska 23	
138.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 1	
139.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 2	
140.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 3	
141.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 5	
142.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 7	
143.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 9	
144.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 10	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
145.	Zagroda (dom, obora)	ul. Jamneńska 5 (d. Jamno ul. Koszalińska 63)	
146.	Zagroda (bud. mieszk.-gosp., stodoła, obora)	ul. Jamneńska 7 (d. Jamno ul. Koszalińska 65)	
147.	Budynek inwentarski	ul. Jamneńska 9 (d. Jamno ul. Koszalińska 67)	
148.	Dom mieszkalny	ul. Jamneńska 15 (d. Jamno ul. Koszalińska 71)	
149.	Stodoła	ul. Jamneńska 21 (d. Jamno ul. Koszalińska 75)	
150.	Dom w zagrodzie	ul. Jamneńska 26-28 (d. Jamno ul. Koszalińska 70-72)	
151.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 4	
152.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 6	
153.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 7	
154.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 8	
155.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 10	
156.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 14	
157.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 16	
158.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 20	
159.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 22 / Spółdzielcza	
160.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 26	
161.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 30	
162.	Willa – policja, ob. budynek biurowy	ul. Jedności 5	
163.	Szkoła, ob. zespół szkół nr 2, im. St. Lema	ul. Jedności 9-11	
164.	Dom w zagrodzie	ul. Jeziorna 17a	
165.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Mieczysława Karłowicza 8	
166.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Mieczysława Karłowicza 10	
167.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 3 / Tadeusza Boya-Żeleńskiego 5	
168.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 15 / Marii Konopnickiej 3	
169.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 29-31	
170.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 33-35	
171.	Kamienica	ul. Kaszubska 7	
172.	Kamienica	ul. Kaszubska 8	
173.	Kamienica	ul. Kaszubska 9	
174.	Kamienica	ul. Kaszubska 20	
175.	Kamienica	ul. Kaszubska 22	
176.	Kamienica	ul. Kaszubska 27	
177.	Kamienica	ul. Kaszubska 29	
178.	Kamienica	ul. Kaszubska 31	
179.	Zespół dawnych piwnic browarnych	ul. Kazimierza Wielkiego b.nr	
180.	Kamienica	ul. Kolejowa 1 / Zwycięstwa / Powstańców Wielkopolskich	
181.	Dom jednorodzinny	ul. Kolejowa 7	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
182.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Marii Konopnickiej → patrz Jana Kasprowicza 15	
183.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 2 / Harcerska	
184.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 4	
185.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 7	
186.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 9	
187.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 13	
188.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 15	
189.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 19	
190.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 23	
191.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 25	
192.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 27	
193.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 33	
194.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 35	
195.	Zagroda (dom mieszkalny, budynek inwentarski)	ul. Koszalińska 60 (d. Jamno ul. Koszalińska 46)	
196.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 1 → patrz ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 35	
197.	Dom kilkurodzinny	ul. Tadeusza Kościuszki 8 / Ogrodowa 1	
198.	Dom wielorodzinny	ul. Tadeusza Kościuszki 16-18	
199.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 30	
200.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 32	
201.	Willa z ogrodem	ul. Tadeusza Kościuszki 33	
202.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 36	
203.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 59	
204.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 61 → patrz Młyńska 54	
205.	Blok wielorodzinny	ul. Krakusa i Wandy 1-9	
206.	Blok wielorodzinny	ul. Krakusa i Wandy 2-10	
207.	Dom w zagrodzie	ul. Krokusów 13	
208.	Bank (Powiatowa Kasa Oszczędności), ob. Bank PKO SA	ul. Księżnej Anastazji 2-4 → patrz Rynek Staromiejski 8	
209.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 5-5a	
210.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 7-7a	
211.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 10-10a	
212.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 11-11a	
213.	Kamienica	ul. Lechicka 2	
214.	Kamienica	ul. Lechicka 5 / Lutyków	
215.	Willa	ul. Lechicka 6	
216.	Willa	ul. Lechicka 8	
217.	Dom kilkurodzinny	ul. Lechicka 10	
218.	Dom kilkurodzinny	ul. Lechicka 12	
219.	Kamienica	ul. Lechicka 13	
220.	Kamienica	ul. Lechicka 15 / Obotrytów	
221.	Kamienica	ul. Lechicka 17 / Obotrytów	
222.	Willa	ul. Lechicka 19	
223.	Willa	ul. Lechicka 21	
224.	Dom wielorodzinny	ul. Lechicka 25-27	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
225.	Dom (willa)	ul. Lechicka 46-48	
226.	Dom kilkurodzinny	ul. Lechicka 47	
227.	Spichlerz	ul. Lechicka 49	
228.	Zespół fabryczny: hala, budynki biurowe, domy (w obrębie zakładów „Bumar”)	ul. Lechicka 51-51c	
229.	Dom – willa	ul. Lechicka 62	
230.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Leśna 24	
231.	Dom jednorodzinny	ul. Lubiatońska 32	
232.	Cmentarz ewangelicki (nieczynny)	ul. Lubiatońska dz. 39, obr.42	
233.	Cmentarz ewangelicki (nieczynny)	ul. Lubiatońska dz. 101, obr.42	
234.	Kamienica	ul. Lutyków 1	
235.	Kamienica	ul. Lutyków 3	
236.	Kamienica	ul. Lutyków 5	
237.	Kamienica	ul. Lutyków 7	
238.	Kamienica	ul. Lutyków 9	
239.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Lutyków 19	
240.	Dom kilkurodzinny	ul. Lutyków 25-27	
241.	Dom kilkurodzinny	ul. Lutyków 29-31	
242.	Dom kilkurodzinny	ul. Lutyków 33-35	
243.	Dom jednorodzinny	ul. Łużycka 5	
244.	Kamienica	ul. Łużycka 9	
245.	Kamienica	ul. Łużycka 11	
246.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 12	
247.	Kamienica	ul. Łużycka 13	
248.	Willi z ogrodem	ul. Łużycka 31	
249.	Willi dwurodzinna z ogrodem	ul. Łużycka 33	
250.	Dom (willi) z ogrodem	ul. Łużycka 35	
251.	Dom (willi) z ogrodem	ul. Łużycka 37	
252.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 47-49	
253.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Łużycka 48-50	
254.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 52-54	
255.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Łużycka 55-57	
256.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 56-62	
257.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Łużycka 59-61	
258.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Łużycka 66-68	
259.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 70	
260.	Kamienica	ul. Mariańska 8	
261.	Kamienica	ul. Mariańska 11	
262.	Kamienica	ul. Mariańska 19	
263.	Kamienica	ul. Mariańska 21	
264.	Kamienica	ul. Mariańska 24	
265.	Kamienica	ul. Mariańska 25	
266.	Kamienica	ul. Mariańska 26 / Michała Drzymały 3a	
267.	Kamienica	ul. Mariańska 27 / Michała Drzymały 5	
268.	Kamienica	ul. Jana Matejki 3	
269.	Kamienica	ul. Jana Matejki 5	
270.	Kamienica	ul. Jana Matejki 7	
271.	Kamienica	ul. Jana Matejki 9	
272.	Kamienica	ul. Jana Matejki 11	
273.	Kamienica	ul. Jana Matejki 12	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
274.	Kamienica	ul. Jana Matejki 16 / Ludwika Waryńskiego 6	
275.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Jana Matejki 20	
276.	Kamienica	ul. Jana Matejki 25 / Ludwika Waryńskiego 4	
277.	Dom (willa dwurodzinna) z ogrodem	ul. Jana Matejki 28	
278.	Dom (willa jednorodzinna) z ogrodem	ul. Jana Matejki 30	
279.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Jana Matejki 37	
280.	Wędzarnia (Waldemana) – zakłady („Bogusławka”) – budynki frontowe	ul. Adama Mickiewicza 6-8	
281.	Kamienica	ul. Adama Mickiewicza 9	
282.	Kamienica, ob. budynek biurowo- handlowy	ul. Adama Mickiewicza 10	
283.	Dom z ogrodem	ul. Mieszka I 2	
284.	Dom jednorodzinny	ul. Mieszka I 8	
285.	Dom jednorodzinny	ul. Mieszka I 17	
286.	Dom kilkurodzinny	ul. Mieszka I 23-23a	
287.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 15	
288.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Miła 18	
289.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 21	
290.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 24	
291.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 26	
292.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 30	
293.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 32	
294.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 7	
295.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 8	
296.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 10	
297.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 12	
298.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 48	
299.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 50	
300.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 51	
301.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 52a	
302.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 54 / Tadeusza Kościuszki 61	
303.	Kamienica	ul. Młyńska 56	
304.	Kamienica	ul. Młyńska 58	
305.	Kamienica	ul. Młyńska 60	
306.	Kamienica	ul. Młyńska 62	
307.	Kamienica	ul. Młyńska 63	
308.	Kamienica	ul. Młyńska 64	
309.	Kamienica	ul. Młyńska 65	
310.	Kamienica	ul. Młyńska 67	
311.	Dom (obecnie w ramach zespołu Aresztu Śledczego)	ul. Młyńska 69	
312.	Kamienica	ul. Młyńska 72	
313.	Kamienica	ul. Młyńska 74-74a	
314.	Kamienica	ul. Młyńska 75	
315.	Kamienica	ul. Młyńska 77	
316.	Dom kilkurodzinny	ul. Młyńska 78/78a	
317.	Dom	ul. Młyńska 79	
318.	Dom	ul. Młyńska 81	
319.	Dom kilkurodzinny	ul. Młyńska 82-84	
320.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 1 / Szpitalna	
321.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 3	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
322.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 5	
323.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 9	
324.	Zbór ewangelicki, ob. Bałtycki Teatr Dramatyczny	ul. Heleny Modrzejewskiej 12	
325.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 13	
326.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 14	
327.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 18	
328.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 19	
329.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 20	
330.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 24	
331.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 27	
332.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 29	
333.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 31	
334.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 37	
335.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 43	
336.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 48	
337.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Heleny Modrzejewskiej 58	
338.	Budynek opiekuńczy (Elisabeth Stif), ob. budynek biurowy, szkoła	ul. Heleny Modrzejewskiej 71-71a	
339.	Willa z ogrodem	ul. Stanisława Moniuszki 3	
340.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Stanisława Moniuszki 4	
341.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 5	
342.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 7	
343.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 10	
344.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 11	
345.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 12	
346.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 13	
347.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 14	
348.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 16	
349.	Blok kilkurodzinny z ogrodem	ul. Stanisława Moniuszki 20-22	
350.	Dom Opieki (fundacji Urliki von Heydeberck), ob. Dom Miłosierdzia	ul. Aleja Monte Cassino 7 / Młyńska	
351.	Zajezdnia tramwajowa, rzeźnia, ob. budynek handlowy	ul. Morska 2	
352.	Kamienica i budynek usługowy	ul. Morska 9	
353.	Kamienica	ul. Morska 9a	
354.	Kamienica, ob. budynek biurowy	ul. Morska 11	
355.	Dom z ogrodem	ul. Morska 12	
356.	Dom	ul. Morska 13	
357.	Dom	ul. Morska 15	
358.	Dom kilkurodzinny	ul. Morska 18	
359.	Dom z oficyną	ul. Morska 19	
360.	Dom kilkurodzinny z oficyną	ul. Morska 21	
361.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 22	
362.	Dom kilkurodzinny	ul. Morska 23	
363.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 28	
364.	Dom dwurodzinny	ul. Morska 32	
365.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Morska 36	
366.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 38	
367.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 40	
368.	Dom dwurodzinny	ul. Morska 42	Wykreślono Zarządzeniem Nr 302/1065/16 Prezydenta Miasta Koszaliny z dn. 07 lipca 2016 r.

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
369.	Dom kilkurodzinny, ob. budynek biurowy	ul. Morska 45	
370.	Dom kilkurodzinny	ul. Morska 66	
371.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 67-69	
372.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 68-72	
373.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 74-76	
374.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 75-77	
375.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 78-80	
376.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 79-81	
377.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 82-84	
378.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 83-85	
379.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 86-88	
380.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 90-92	
381.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 91-93	
382.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 94-96	
383.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 95-97	
384.	Dom dwurodzinny	ul. Morska 100	
385.	Dom w zespole folwarcznym	ul. Morska 111	
386.	Kamienica	ul. Niepodległości 2-8	
387.	Kamienica	ul. Niepodległości 14	
388.	Kamienica	ul. Niepodległości 16	
389.	Kamienica	ul. Niepodległości 18	
390.	Kamienica	ul. Niepodległości 20	
391.	Kamienica	ul. Niepodległości 21	
392.	Kamienica	ul. Niepodległości 23	
393.	Kamienica	ul. Niepodległości 25	
394.	Kamienica	ul. Niepodległości 27	
395.	Kamienica	ul. Niepodległości 29	
396.	Kamienica	ul. Niepodległości 30	
397.	Kamienica	ul. Niepodległości 31	
398.	Kamienica	ul. Niepodległości 32	
399.	Kamienica	ul. Niepodległości 33	
400.	Willa	ul. Niepodległości 34	
401.	Kamienica	ul. Niepodległości 35	
402.	Kamienica	ul. Niepodległości 37	
403.	Kamienica	ul. Niepodległości 39	
404.	Dom kilkurodzinny	ul. Niepodległości 40	
405.	Kamienica	ul. Niepodległości 41	
406.	Kamienica	ul. Niepodległości 43	
407.	Kamienica	ul. Niepodległości 45	
408.	Kamienica	ul. Niepodległości 47	
409.	Kamienica	ul. Niepodległości 49	
410.	Dom kilkurodzinny	ul. Obotrytów 8	
411.	Dom kilkurodzinny	ul. Obotrytów 12-14	
412.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Obotrytów 16-18	
413.	Zespół domów jednorodzinnych w zabudowie szeregowej	ul. Obotrytów 17-47	
414.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Obotrytów 22-24	
415.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Obotrytów 28-30	
416.	Dom kilkurodzinny	ul. Ogrodowa 1 → patrz Tadeusza Kościuszki 8	
417.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Ogrodowa 3	
418.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Ogrodowa 5	
419.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 6	
420.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Ogrodowa 8	
421.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 19	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
422.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 20	
423.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 21	
424.	Budynek opiekuńczy (Elisabeth Stif), ob. szkoła (BWSH)	ul. Orla 2a	
425.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 3	
426.	Dom kilkunordzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 5	
427.	Dom kilkunordzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 6	
428.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 12	
429.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 13	
430.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 17	
431.	Dom (chałupa)	ul. Paproci 27	
432.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Partyzantów 2	
433.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Partyzantów 15	
434.	Kamienica	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 4	
435.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 13	
436.	Hospicjum, ob. dom kilkunordzinny	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 15	
437.	Hospicjum, ob. dom kilkunordzinny	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 17	
438.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 12	
439.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 17	
440.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 19	
441.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23	
442.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 25	
443.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 27	
444.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 29	
445.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 31	
446.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 33	
447.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 35 / Tadeusza Kościuszki 1	
448.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 39	
449.	Willa - dom kilkunordzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 40	
450.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 45	
451.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 46	
452.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 47	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
453.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 48	
454.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 51	
455.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 54	
456.	Dom kilkurodzinny, ob. PIP	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 55	
457.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 60	
458.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 61	
459.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 62	
460.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 63	
461.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 64	
462.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 71	
463.	Willa – dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 73	
464.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 87	
465.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 90	
466.	Pedagogium (dr. Reusse), ob. Internat Ośrodka Szkolenia Straży Pożarnej	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 97	
467.	Kamienica	Plac Jana Kilińskiego1	
468.	Kamienica	Plac Jana Kilińskiego 3-5	
469.	Kamienica	ul. Płowce 1	
470.	Kamienica	ul. Płowce 9	
471.	Kamienica	ul. Płowce 11	
472.	Budynek w zespole dawnych zakładów poligraficznych C. Hendessa	ul. Pocztowa 2-6	
473.	Kamienica	ul. Podgórna 1	
474.	Kamienica	ul. Podgórna 3	
475.	Szkoła, ob. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	ul. Podgórna 16	
476.	Kościół nowoapostolski, ob. restauracja "Fregata"	ul. Podgrodzie 1a	
477.	Kamienica	ul. Podgrodzie 4	
478.	Spichlerz	ul. Połczyńska 18	
479.	Kamienica	ul. Połtawska 7	
480.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Poprzeczna 12–14	
481.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 17	
482.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 19	
483.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 26	
484.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 28	
485.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 30	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
486.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 32	
487.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 34	
488.	Cmentarz ewangelicki	ul. Północna (Jamno), dz. 76	
489.	Kamienica	ul. Radogoszczańska 1	
490.	Kamienica	ul. Radogoszczańska 3	
491.	Dom kilkurodzinny	ul. Radogoszczańska 5	
492.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Radogoszczańska 7	
493.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Radogoszczańska 25	
494.	Dom kilkurodzinny	ul. Tadeusza Rejtana 1 / Sportowa	
495.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 4	
496.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 6	
497.	Dom kilkurodzinny	ul. Tadeusza Rejtana 9	Wykreślono Zarządzeniem Nr 35/14/15 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 16 lutego 2015 r.
498.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 10	
499.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 14	
500.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 16	
501.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 1-3	
502.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 5-7	
503.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 9-11	
504.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 13-15	
505.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 17-19	
506.	Dom jednorodzinny (willa) z ogrodem	ul. Ferdynanda Ruszczyca 1	
507.	Dom jednorodzinny	ul. Ferdynanda Ruszczyca 3	
508.	Dom kilkurodzinny	ul. Ferdynanda Ruszczyca 7	
509.	Dom jednorodzinny z ogrodem, ob. pensjonat	ul. Ferdynanda Ruszczyca 9	
510.	Szkoła, ob. Centrum Edukacji Nauczycieli	ul. Ferdynanda Ruszczyca 16	
511.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ferdynanda Ruszczyca 17	
512.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Rybacka 2	
513.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Rybacka 6-8	
514.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Rybacka 14-16	
515.	Blok wielorodzinny	ul. Rybacka 15-17	
516.	Domy dwurodzinne w zabudowie szeregowej - zespół	ul. Rybacka 18-24	
517.	Domy kilkurodzinne w zabudowie szeregowej - zespół	ul. Rybacka 19 / Henryka Sienkiewicza 14	
518.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej z ogrodem	ul. Rybacka 27-33	
519.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej z ogrodem	ul. Rybacka 32-38	
520.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej	ul. Rybacka 40-46	
521.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej	ul. Rybacka 48-54	
522.	Dom kilkurodzinny z ogrodzeniem	ul. Rycerska 17 (d. Jamno ul. Grodzka 17)	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
523.	Bank (Powiatowa Kasa Oszczędności), ob. Bank PKO SA	ul. Rynek Staromiejski 8 / Księżnej Anastazji 2-4	
524.	Kamienica	ul. Rzemieśnicza 2	
525.	Kamienica	ul. Rzemieśnicza 3	
526.	Kamienica	ul. Rzemieśnicza 5	
527.	Dom jednorodzinny (willa) z ogrodem	ul. Sanatoryjna 6	
528.	Blok wielorodzinny	ul. Henryka Sienkiewicza 2-6	
529.	Blok wielorodzinny	ul. Henryka Sienkiewicza 10-12	
530.	Domy kilkurodzinne w zabudowie szeregowej - zespół	ul. Henryka Sienkiewicza 14 → patrz Rybacka 19	
531.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Piotra Skargi 5-7	
532.	Dom - Blok kilkurodzinny	ul. Piotra Skargi 12-18	
533.	Dom kilkurodzinny	ul. Piotra Skargi 20-26	
534.	Kamienica	ul. Marii Skłodowskiej-Curie 4	
535.	Dom jednorodzinny	ul. Sołecka 6 (d. Jamno ul. Bałtycka 4)	
536.	Zagroda (dom, obora, stodoła)	ul. Sołecka 12/1-12/2 (d. Jamno ul. Bałtycka 12)	
537.	Zagroda (dom, obora, stodoła)	ul. Sołecka 18/1-18/2 (d. Jamno ul. Bałtycka 18)	
538.	Zagroda (dom, budynek bramny, obora)	ul. Sołecka 22/1-22/2 (d. Jamno ul. Bałtycka 20)	
539.	Dom (chałupa) w zagrodzie	ul. Sołecka 29 (d. Jamno ul. Bałtycka 23)	
540.	Dom (chałupa) w zagrodzie	ul. Sołecka 31 (d. Jamno ul. Bałtycka 25)	
541.	Zagroda (dom, obora)	ul. Sołecka 40-42 (d. Jamno ul. Bałtycka 28-30)	
542.	Zagroda (dom, stodoła-obora)	ul. Sołecka 44 (d. Jamno ul. Bałtycka 32)	
543.	Zagroda (dom, obora)	ul. Sołecka 52 - 54 (d. Jamno ul. Bałtycka 42)	
544.	Zagroda (dom, obora, stodoła)	ul. Sołecka 58-60 (d. Jamno ul. Bałtycka 46-48)	
545.	Zagroda (dom, obora-stodoła)	ob. Sołecka 68 (d. Jamno ul. Bałtycka 54)	
546.	Dom (chałupa) w zagrodzie	ob. Sołecka 76 (d. Jamno ul. Bałtycka 62)	
547.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 2-8	
548.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 9-15	
549.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 14-20	
550.	Dom 2-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 22-24	
551.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 26-32	
552.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 33-39	
553.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 38-44	
554.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 41-47	
555.	Dom (willa) dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 1	
556.	Dom (willa) dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 2	
557.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 3	
558.	Willa z ogrodem	ul. Sportowa 4	
559.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 6	
560.	Dom (blok) kilkurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 8-10	
561.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 9-11	
562.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 13-15	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
563.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 1	
564.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 2-4	
565.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 9	
566.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 11	
567.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 13	
568.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 15	
569.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 17	
570.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 19	
571.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 29a	
572.	Zagroda (chałupa, obora, stodoła)	ul. Starowiejska 68-70	
573.	Chałupa (w zagrodzie)	ul. Starowiejska 72 (d. Łabusz 6)	
574.	Budynek stodołno - inwentarski	ul. Starowiejska 76 (d. Łabusz 8)	
575.	Budynek mieszkalno - gospodarczy	ul. Starowiejska 78 (d. Łabusz 10)	
576.	Budynek inwentarski	ul. Starowiejska 80 (d. Łabusz 11)	
577.	Zagroda (chałupa, budynek inwentarski)	ul. Starowiejska 84-86 (d. Łabusz 12)	
578.	Zagroda (dom mieszkalny, obora)	ul. Starowiejska 101-105 (d. Łabusz 19/20)	
579.	Budynek mieszkalno - inwentarski	ul. Starowiejska 103 (d. Łabusz 9)	
580.	Chałupa (w zagrodzie)	ul. Starowiejska 107 (d. Łabusz 18)	
581.	Kapliczka przydrożna	ul. Starowiejska b.nr	
582.	Dom dwurodzinny	ul. Andrzeja Struga 2-4	
583.	Dom dwurodzinny	ul. Andrzeja Struga 6-8	
584.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Szczecińska 2	
585.	Willa	ul. Szczecińska 13	
586.	Dom kilkurodzinny	ul. Szczecińska 21	
587.	Dom kilkurodzinny	ul. Szczecińska 22	
588.	Dom kilkurodzinny	ul. Szczecińska 23	
589.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Szczecińska 25	
590.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Szczecińska 27	
591.	Budynek poprzemysłowy (obecnie hurtownia)	ul. Szczecińska 32	
592.	Kamienica	ul. Szpitalna 8	
593.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 1	
594.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 7	
595.	Dom kilkurodzinny	ul. Karola Szymanowskiego 32	
596.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 38-40	
597.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 41	
598.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 43	
599.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 45	
600.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 46-48	
601.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 47	
602.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 50-52	
603.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 58-60	
604.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 62-64	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
605.	Dom w zagrodzie	ul. Świętego Wojciecha 14	
606.	Słup transformatora	ul. Świętego Wojciecha b.nr / Akacyjowa	
607.	Stodoła	ul. Tkacka 3 (d. Jamno ul. Spokojna 3)	
608.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Topolowa 2	
609.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 5	
610.	Blok wielorodzinny	ul. Romualda Traugutta 10-12	
611.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 11	
612.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 13	
613.	Blok wielorodzinny	ul. Romualda Traugutta 14-16	
614.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 19	
615.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 21	
616.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 25	
617.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 4 → patrz Jana Matejki 25	
618.	Willa	ul. Ludwika Waryńskiego 5	
619.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 6 → patrz Jana Matejki 16	
620.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 8-10	
621.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 12	
622.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 14	
623.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 16-18	
624.	Dom jednorodzinny	ul. Westerplatte 9	
625.	Dom jednorodzinny z częścią gospodarczą	ul. Westerplatte 13	
626.	Dom jednorodzinny	ul. Westerplatte 18	
627.	Dom kilkurodzinny	ul. Westerplatte 34	
628.	Kamienica	ul. Wojska Polskiego 6	
629.	Kamienica	ul. Wojska Polskiego 8	
630.	Szkoła, ob. Dom Samotnej Matki („Dar Życia”)	ul. Wojska Polskiego 13	
631.	Blok wielorodzinny	ul. Wojska Polskiego 19-21	
632.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 28	
633.	Dom kilkurodzinny	ul. Wojska Polskiego 29	
634.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 38	
635.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 39-41	
636.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 40	
637.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 43-45	
638.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 44-46	
639.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 48-50	
640.	Dom kilkurodzinny	ul. Wojska Polskiego 51-53	
641.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 52-54	
642.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 56-58	
643.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 60-62	
644.	Kamienica	ul. Walerego Wróblewskiego 15	
645.	Kamienica	ul. Walerego Wróblewskiego 16	
646.	Kamienica	ul. Walerego Wróblewskiego 23	
647.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Józefa Wybickiego 2	
648.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Wybickiego 3	
649.	Dom (willa) jednorodzinny z ogrodem	ul. Józefa Wybickiego 4	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
650.	Willa z ogrodem, ob. przedszkole (nieużytkowane)	ul. Stanisława Wyspiańskiego 4	
651.	Willa z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 8	
652.	Willa kilkurodzinna z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 10	
653.	Willa kilkurodzinna z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 12	
654.	Willa kilkurodzinna z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 14	
655.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Wyspiańskiego 16-18	
656.	Willa z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 20	
657.	Kamienica	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2a → patrz 1 Maja 10	
658.	Kamieniczka	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 14	
659.	Kamienica	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 17	
660.	Dom – kamienica, ob. Kuria Biskupia	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 25 / Bolesława	
661.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 2-4	
662.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 10-12	
663.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 17-19	
664.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 18-20	
665.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 21-23	
666.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 26-28	
667.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 49-51	
668.	Kamienica	ul. Zawiszy Czarnego 13 / Księżnej Anastazji	
669.	Dom jednorodzinny	ul. Zdobywców Wału Pomorskiego 13	
670.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 19 → patrz Dworcowa 1-3	
671.	Hotel Gromada Arka (d. hotel Jałta) dawniej Schumacher's Hotel	ul. Zwycięstwa 20-24	<i>Wprowadzono Zarządzeniem Nr 545/2334/14 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 25 kwietnia 2014 r. pod numerem 868 A</i>
672.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 26	
673.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 30	
674.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 32	
675.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 81	
676.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 95	
677.	Teatr impresaryjny i sala koncertowa Georga Lüdtkego, ob. Miejski Ośrodek Kultury (część frontowa)	ul. Zwycięstwa 105	
678.	Bank hipoteczny, ob. budynek Towarzystwa Ubezpieczeń Warta	ul. Zwycięstwa 107	
679.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 131	
680.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 133	
681.	Kasyno oficerskie, obecnie siedziba PZU	ul. Zwycięstwa 134	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
682.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 135	
683.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 136	
684.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 142	
685.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 143	
686.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 144	
687.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 145	
688.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 149	
689.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 151 / Ludwika Waryńskiego	
690.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 152	
691.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 154 / Artura Grotgera	
692.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 155	
693.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 156 / Artura Grotgera	
694.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 157	
695.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 159	
696.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 160	
697.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 161	
698.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 162	
699.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 165	
700.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 166	
701.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 167 / Hołdu Pruskiego	
702.	Kamienica, ob. budynek użyteczności publicznej	ul. Zwycięstwa 168 / Józefa Chełmońskiego	
703.	Dom – kamieniczka	ul. Zwycięstwa 169 / Hołdu Pruskiego	
704.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 170 / Józefa Chełmońskiego	
705.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 171	
706.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 172	
707.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 173	
708.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 174	
709.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 175	
710.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 176	
711.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 177-177a	
712.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 178	
713.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 180	
714.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 181	
715.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 182	
716.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 189	
717.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 191-193	
718.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 195-197	
719.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 199-201	
720.	Zespół budynków wojskowych (m.in. koszary, szpital, kasyno, hotel)	ul. Zwycięstwa 202-204a, ul. 4-go Marca, ul. Wojska Polskiego	
721.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 203-205	
722.	Dom dwurodzinny	ul. Zwycięstwa 206-208	
723.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 207-209	
724.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 210-212	
725.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 211-213	
726.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 215-217	
727.	Dom jednorodzinny	ul. Zwycięstwa 226 / Zielona	
728.	Dom dwurodzinny	ul. Zwycięstwa 232	

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
729.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 252	
730.	Dom (chałupa)	ul. Zwycięstwa 256	
731.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 279	
732.	Dom dwurodzinny	ul. Zwycięstwa 295	
733.	Dom dwurodzinny, poczta	ul. Zwycięstwa 297	
734.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 301	
735.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 317	
736.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 319	
737.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 2-4	
738.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 6-8	
739.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 10-12	
740.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 14-16	
741.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 18-20	
742.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Żwirki i Wigury 2	
743.	Dom kilkurodzinny - kamienica	ul. Żwirowa 6	

Załącznik nr 5

Przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami.
- **Wartość finansowa projektów z rewaloryzacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów.**
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom.
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.
- Inne.

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.
- Liczba utworzonych parków kulturowych.
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii.
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.
- Inne.

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego).
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy.
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych.
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników).
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
- Inne.

ILUSTRACJE⁸⁷
AKTUALIZACJA GEZ
(wpis do rejestru zabytków)

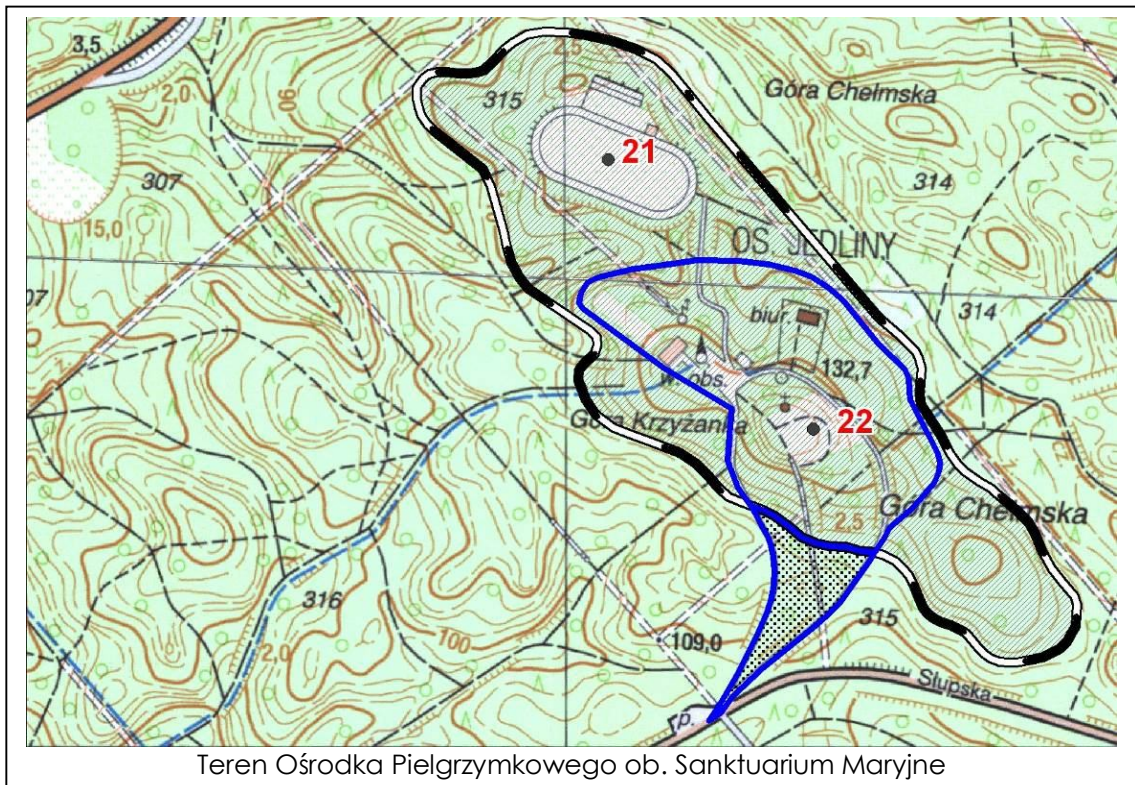
Ratusz miejski, Rynek Staromiejski 6-7

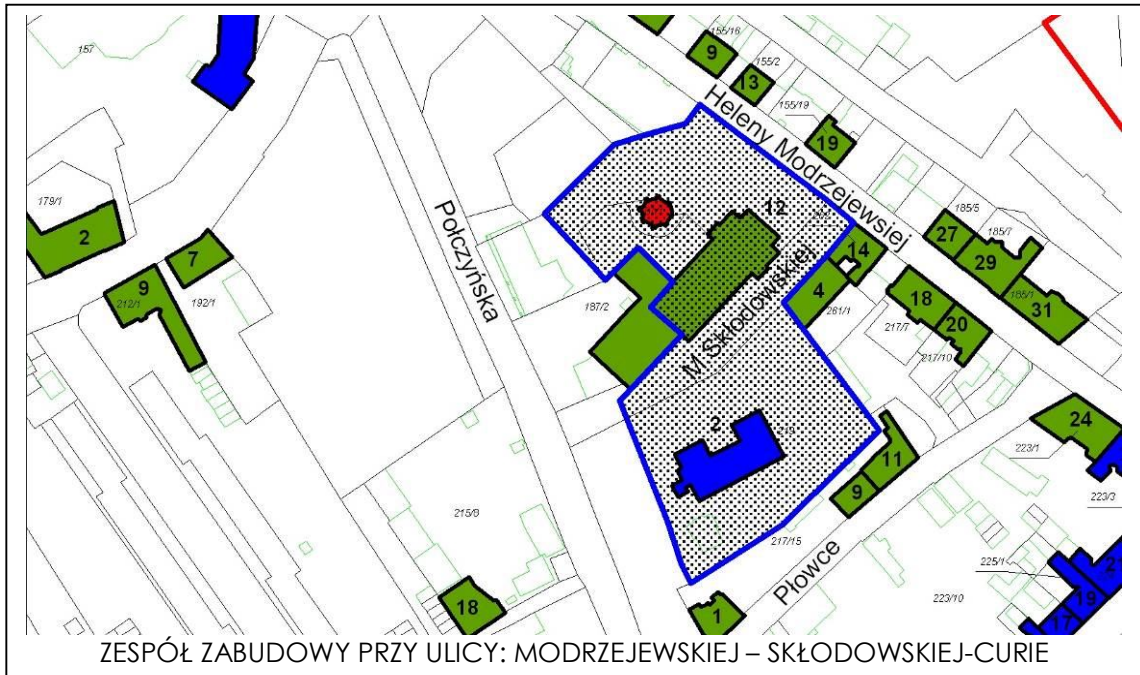
Kamienica, ul. Piłsudskiego 23

⁸⁷ Ilustracje dotyczą zmian wybranych elementów dziedzictwa kulturowego miasta Koszalina – po 2014 r.

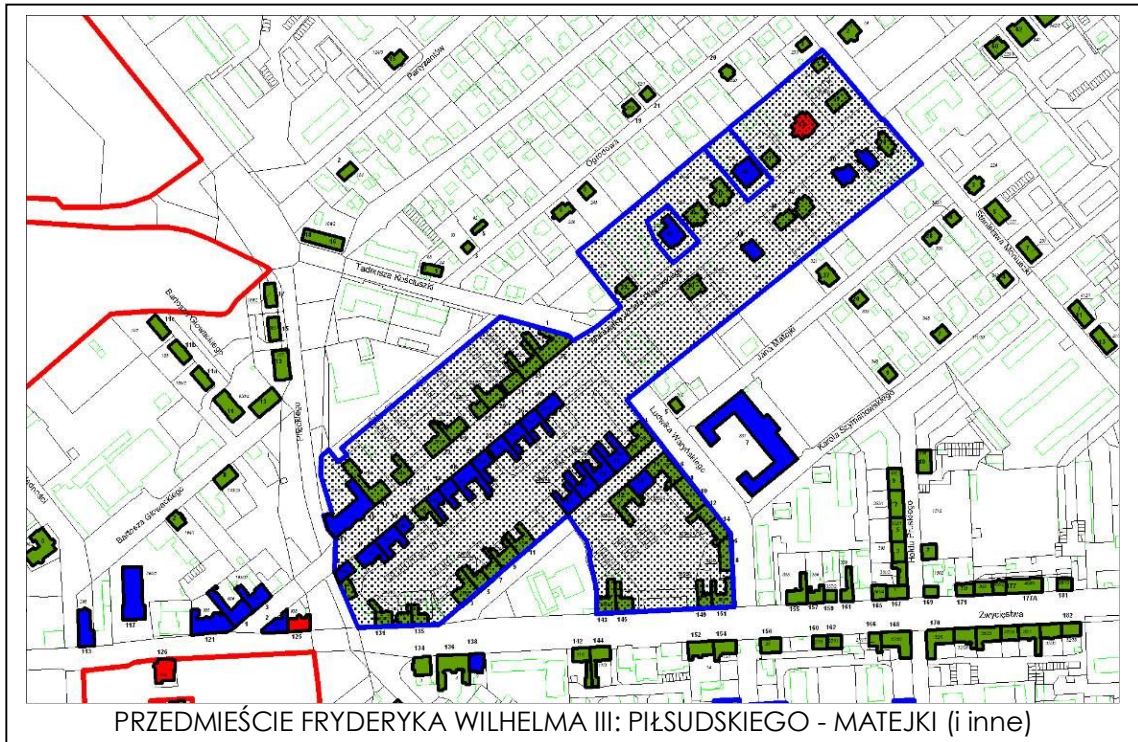
AKTUALIZACJA GEZ
(wpis do wojewódzkiej / gminnej ewidencji zabytków)

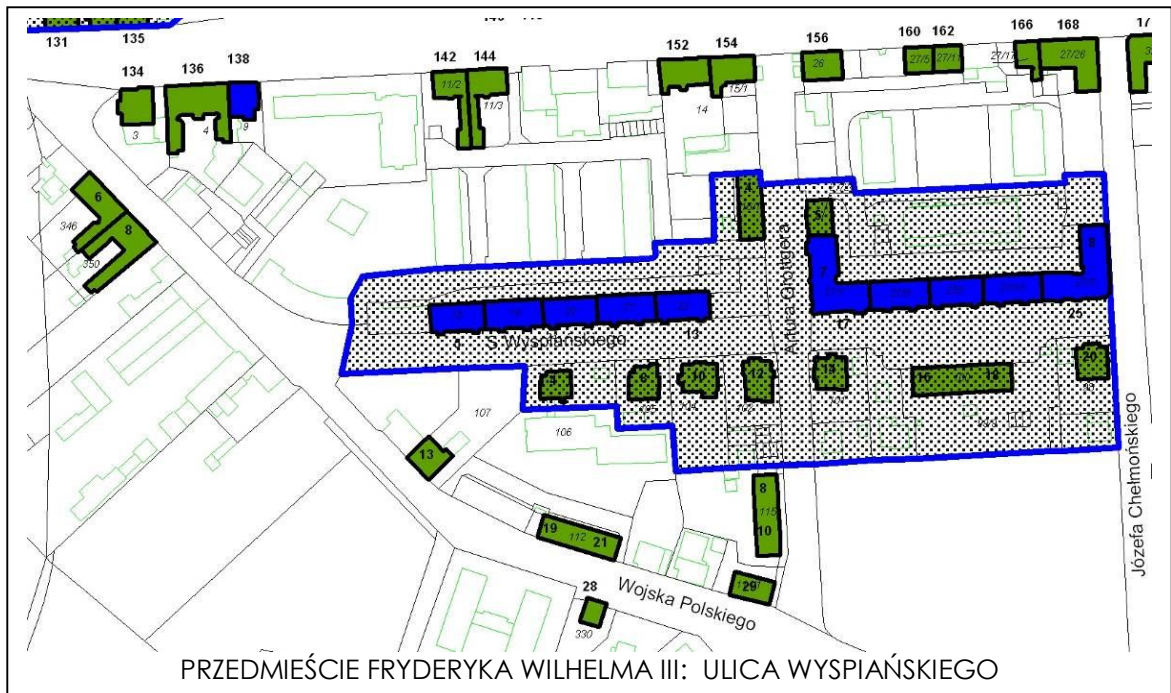
AKTUALIZACJA GEZ
(wpis do wojewódzkiej / gminnej ewidencji zabytków)

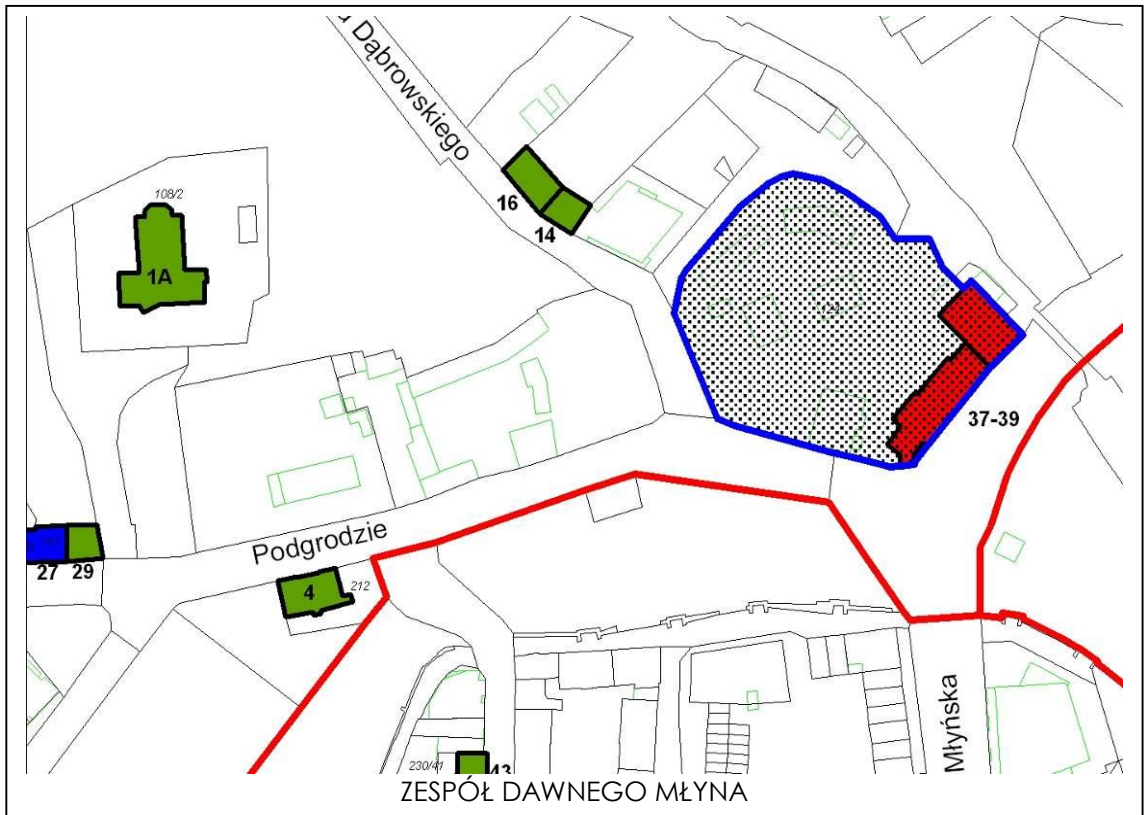
AKTUALIZACJA GEZ
(wpis do wojewódzkiej / gminnej ewidencji zabytków)

AKTUALIZACJA GEZ
(wpis do wojewódzkiej / gminnej ewidencji zabytków)

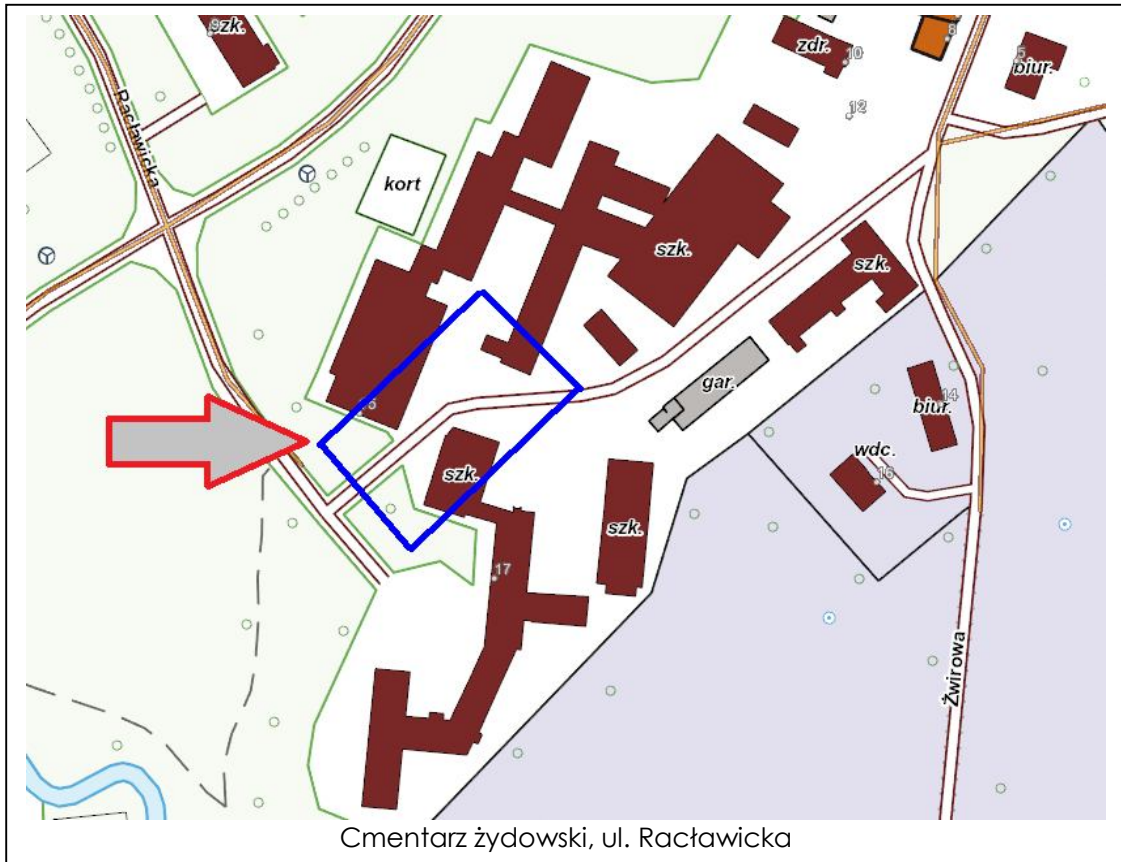

AKTUALIZACJA GEZ
(wpis do wojewódzkiej / gminnej ewidencji zabytków)

ZESPÓŁ DAWNEGO MŁYNA

AKTUALIZACJA GEZ
(wpis do wojewódzkiej / gminnej ewidencji zabytków)

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

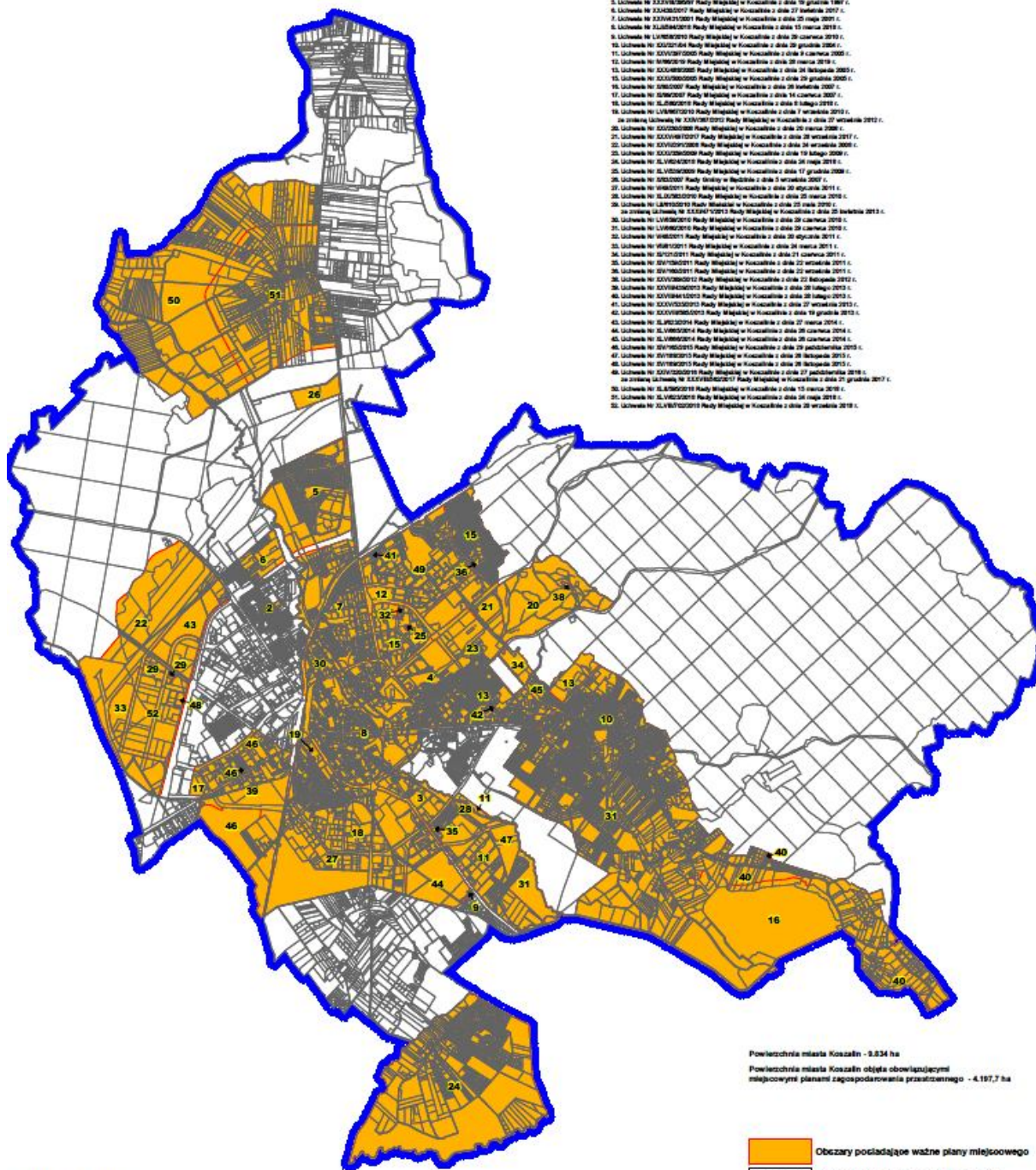
<http://www.bip.koszalin.pl/?a=11332>

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące w Koszalinie

- stan od dnia: 9 maja 2019 r.

1. Uchwała Nr 2332/2008 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 29 grudnia 2008 r.
2. Uchwała Nr 2337/2010 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 22 września 2010 r.
3. Uchwała Nr 2338/2010 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 19 grudnia 2010 r.
4. Uchwała Nr 2343/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 27 kwietnia 2017 r.
5. Uchwała Nr 2344/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 25 maja 2017 r.
6. Uchwała Nr 2345/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 15 marca 2018 r.
7. Uchwała Nr 2346/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 25 marca 2018 r.
8. Uchwała Nr 2347/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 25 marca 2018 r.
9. Uchwała Nr 2348/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 29 czerwca 2018 r.
10. Uchwała Nr 2349/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 29 grudnia 2018 r.
11. Uchwała Nr 2350/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 9 czerwca 2019 r.
12. Uchwała Nr 2351/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
13. Uchwała Nr 2352/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
14. Uchwała Nr 2353/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
15. Uchwała Nr 2354/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
16. Uchwała Nr 2355/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
17. Uchwała Nr 2356/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
18. Uchwała Nr 2357/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
19. Uchwała Nr 2358/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
20. Uchwała Nr 2359/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
21. Uchwała Nr 2360/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
22. Uchwała Nr 2361/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
23. Uchwała Nr 2362/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
24. Uchwała Nr 2363/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
25. Uchwała Nr 2364/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
26. Uchwała Nr 2365/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
27. Uchwała Nr 2366/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
28. Uchwała Nr 2367/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
29. Uchwała Nr 2368/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
30. Uchwała Nr 2369/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
31. Uchwała Nr 2370/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
32. Uchwała Nr 2371/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
33. Uchwała Nr 2372/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
34. Uchwała Nr 2373/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
35. Uchwała Nr 2374/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
36. Uchwała Nr 2375/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
37. Uchwała Nr 2376/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
38. Uchwała Nr 2377/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
39. Uchwała Nr 2378/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
40. Uchwała Nr 2379/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
41. Uchwała Nr 2380/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
42. Uchwała Nr 2381/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
43. Uchwała Nr 2382/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
44. Uchwała Nr 2383/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
45. Uchwała Nr 2384/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
46. Uchwała Nr 2385/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
47. Uchwała Nr 2386/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
48. Uchwała Nr 2387/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
49. Uchwała Nr 2388/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
50. Uchwała Nr 2389/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
51. Uchwała Nr 2390/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
52. Uchwała Nr 2391/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.
53. Uchwała Nr 2392/2017 Rady Miasta w Koszalinie z dnia 28 kwietnia 2019 r.

Powierzchnia miasta Koszalin - 3.834 ha
 Powierzchnia miasta Koszalin objęta obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego - 4.197,7 ha

Obecny posiadający ważne plany miejscowe
 Granice administracyjne miasta Koszalin

DOFINANSOWANIA PRAC REMONTOWO-KONSERWATORSKICH

Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP /katedra/

Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP /katedra/

DOFINANSOWANIA PRAC REMONTOWO-KONSERWATORSKICH

Kościół w Jamnie p.w. Matki Bożej Różańcowej

Kościół w Jamnie p.w. Matki Bożej Różańcowej

DOFINANSOWANIA PRAC REMONTOWO-KONSERWATORSKICH

Wieża widokowa na Górze Chełmskiej

KULTURA JAMNEŃSKA

KULTURA JAMNEŃSKA

Rekonstrukcja XIX-wiecznej zagrody jamneńskiej

Rekonstrukcja XIX-wiecznej zagrody jamneńskiej

Rekonstrukcja XIX-wiecznej zagrody jamneńskiej

KULTURA JAMNEŃSKA

Rekonstrukcja XIX-wiecznej zagrody jamneńskiej

Rekonstrukcja XIX-wiecznej zagrody jamneńskiej

SZLAK ŚW. JAKUBA

Góra Chełmska

Góra Chełmska

